Pražská vysoká škola psychosociálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2024 **ŠÁRKA DARKSOVÁ**

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Práce s edukativním filmem Zuřivec v kontextu násilí v blízkých vztazích

Mgr. Šárka Darksová

Bakalářská práce

Studijní program: Psychologie

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Martin Soukup, Ph.D.

Praha 2024

Prague College of Psychosocial Studies

Work with the educational film Angry man in the context of intimate partner violence

Mgr. Šárka Darksová

The Bachelor Thesis

The Bachelor Thesis Supervizor: Doc. PhDr. Martin Soukup, Ph.D.

Prague 2024

Anotace

Bakalářská práce pojednává o práci s filmem Zuřivec, v kontextu násilí v blízkých vztazích. Text je členěn na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se skládá z vymezení základních pojmů a zabývá se násilím v blízkých vztazích z české a norské perspektivy. Hlouběji se věnuje vzniku, teoreticko metodologickým východiskům a využití filmu Zuřivec včetně možností práce s ním v Česku. Praktická část popisuje metodiku a průběh kvalitativního výzkumu zaměřeného na možnosti a limity využití techniky českými odborníky. Výsledkem jsou doporučení odborníkům v Česku pro využití filmu.

Klíčová slova

film Zuřivec, násilí v blízkých vztazích, trauma, psychoterapie

Abstract

This baccalaureate thesis addresses work with the film Angry man in the context of domestic violence. The thesis is divided into two sections – theory and practise. The theoretical aspect is constructed from the definition of basic terms, deals with the concept of domestic violence, and develops the creation, theoretical methodological resources, and the use of the film including the possibilities of work with it in the Czech environment. The practical aspect describes the methodologies and the progression of the qualitative research directed to the possibilities and limitations of Czech experts using these techniques. The results are a recommendation to Czech experts in the use of the film.

Key words

Angry Man film, intimate partner violence, trauma, psychotherapy

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze, dne 28. července 2024 Podpis studenta

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Doc. PhDr. Martinu Soukupovi, Ph.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji svým kolegům z Norska i Česka, za to, že se se mnou podělili o své znalosti a zkušenosti, šíří osvětu v oblasti násilí v blízkých vztazích, a především za to, že jsem měla tu čest s nimi spolupracovat na společných projektech v Česku.

OBSAH

ÚVOD 5
TEORETICKÁ ČÁST 7
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ 7
Vymezované pojmy jsou nahlíženy z perspektivy autorů z Česka i Norska, kdykoli to bylo možné, aby práce směřovala k porozumění a srovnání psychologických přístupů a nástrojů práce v oblasti násilí v blízkých vztazích v obou zemích. 7
1.1 Násilí v blízkých vztazích 7
1.2 Film Zuřivec 9
1.3 Psychoterapie 9
1.4 Trauma 10
2 KOMPARACE PŘÍSTUPŮ K NÁSILÍ V BLÍZKÝCH VZTAZÍCH 12
2.1 Metody práce s násilím v blízkých vztazích v Česku 12
2.2 Metody práce s násilím v blízkých vztazích v Norsku 15
2.3 Výzvy přenosu norských metod práce do Česka 18
3 TEORETICKO METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE S FILMEM ZUŘIVEC .. 21
3.1 Práce s filmem v psychoterapii 21
3.2 Prvky filmové terapie ve filmu Zuřivec 23
3.3 Okolnosti vzniku a smysl filmu Zuřivec 26
3.4 Trauma ve filmu Zuřivec 27
3.5 Využití filmu Zuřivec 29
3.5.1 Práce s dětmi - primární prevence 29
3.5.2 Psychoterapie s osobami dopouštějícími se násilí a s osobami, které jsou násilí vystaveny 33
3.5.3 Vzdělávání odborníků 33
4 PŘENOS FILMU ZUŘIVEC DO ČESKA 35
4.1 Adaptace techniky na českou společnost 35
4.2 Způsoby využití techniky v Česku 37
4.3 Evaluace a zpětná vazba práce s technikou v Česku 37
EMPIRICKÁ ČÁST 40
5 VÝZKUM 40
5.1 Cíl výzkumu 41
5.2 Výzkumný vzorek 42
5.3 Metodologie výzkumu 43
6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU 45
6.1 Axiální kódování 45
6.2 Selektivní kódování 46
6.3 Diskuze a doporučení 53

ZÁVĚR..... 57
CITOVANÉ ZDROJE..... 58
PŘÍLOHY

ÚVOD

„Všechno dobře dopadlo, třeba to taky zažiju."

Násilí v blízkých vztazích je důležité a aktuální téma. V rodinách, kde se objevuje násilí, jsou zasaženy všechny oblasti života zúčastněných. Jsou již prokázány souvislosti mezi násilím a jeho dopadem na fyzické i duševní zdraví i to, jak obtížné je se z kruhu násilí vymanit. Dle celospolečenského směřování se snažíme žít v blízkých vztazích bez násilí, v rámci odborných kruhů se o násilí učíme otevřeně mluvit a rozpoznat ho. Důkazy a data k tomu, že násilí lze předcházet na základě výzkumů uvedených Světovou zdravotnickou organizací, už k dispozici máme (World Health Organization, 2022).

V rámci profesního zaměření jsem se setkávala s násilím v jeho nejkrutějších formách. Narážela jsem na mezery a nedostatky v systému. Pracovala jsem s bolestí těch, kdo byli násilí vystaveni, těch, kteří se násilí dopouštěli i těch, kteří mu přihlíželi. Začala jsem vnímat násilí v každodenním životě a přemýšlela jsem nad tím, jak mu předcházet a nad hledáním naděje. Uvedený citát na začátku textu je reakcí dítěte po shlédnutí norského filmu Zuřivec během jedné z prvních primárních prevencí s využitím filmu, kterou jsem pilotně se svým týmem provedla v Česku v roce 2017. Film Zuřivec s tématem naděje a možností změny pracuje, a proto se pro mě stala jeho adaptace i předmětem této práce.

Teoreticko-empirická bakalářská práce se zaměřuje na film Zuřivec a práci s ním v Česku. Název a obsah práce jsem upřesnila díky spolupráci se školou. Škola navrhla doplnění o kontext násilí v blízkých vztazích a pojem edukativní. Řešená oblast tím dostala široký rozměr, který neodpovídá rozsahu a obsahu, na který se v práci orientuji. Téma edukace, v kontextu práce, tedy primární prevence či narativní psychoterapie, se při psaní práce ukázalo jako příliš široké. Cílem práce je hledání funkčních způsobů adaptace práce s filmem Zuřivec do českého prostředí, mapování adaptace metody v literatuře a prostřednictvím analýzy dat z pilotního výzkumu získat pro české odborníky doporučení, na jaké oblasti se při přenosu zahraniční metody mohou zaměřit a jak mohou s filmem efektivně pracovat.

Technika práce s filmem a přenos metody z norského do českého prostředí jsou postupně vyjasňovány na základě analýzy a syntézy odborné literatury, zkušeností autorky, odborných přednášek, seminářů a školení odborníků pracujících v organizacích zabývajících se násilím v blízkých vztazích v Norsku, dostupných publikací organizací a institucí zabývajících se násilím, a výstupů z pilotního výzkumu, který byl proveden v rámci řešeného tématu.

V předkládané práci se zaměřuji na vymezení základních pojmů. V další kapitole se věnuji vyjasňování sociálně patologického jevu násilí v blízkých vztazích v Česku a v Norsku. Dále přibližuji okolnosti vzniku filmu Zuřivec, procházím obsahem filmu, zabývám se jeho smyslem a faktory ovlivňujícími jeho účinnost. Pokračuji využitím filmu při primární prevenci s dětmi a při vzdělávání odborníků v oblasti násilí. Postupně reflektuji možnost adaptace a přenosu techniky do českého prostředí a v poslední kapitole se zaměřuji na limity a kriticky nahlížím na silné i slabé stránky dosavadního způsobu přenosu zahraniční metody do Česka.

V empirické části popisuji použitou metodologii a průběh pilotního kvalitativního výzkumu zaměřeného na práci s filmem Zuřivec v Česku. Zabývám se analýzou a interpretací údajů získaných od respondentů v průběhu výzkumného šetření. Zaměřuji se na profesionály, kteří mají v Česku přímou zkušenost s využitím filmu Zuřivec ve své praxi s dětmi při primární prevenci. Přílohou práce jsou přepisy relevantních částí rozhovorů s těmito profesionály, sloužící k doplnění informací použitých v závěrečné diskuzi.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Vymezované pojmy jsou nahlíženy z perspektivy autorů z Česka i Norska, kdykoli to bylo možné, aby práce směřovala k porozumění a srovnání psychologických přístupů a nástrojů práce v oblasti násilí v blízkých vztazích v obou zemích.

1.1 Násilí v blízkých vztazích

Pojmem „násilí v blízkých vztazích“ je v této práci nahrazeno v Česku používané označení sociálně patologického jevu „domácí násilí“. Termín násilí v blízkých vztazích je používán pro jeho přiléhavost k tématu a je přejímán z norského označení daného fenoménu. Aktéři násilí v blízkých vztazích jsou v této práci na základě norského pojmenování označeni jako osoba, která se násilí dopouští a osoba, která je násilí vystavena. Termíny agresor a oběť v kontextu této práce nebudou používány, protože nálepkují člověka. V práci je oddělováno chování člověka od jeho osobnosti. Vychází to z předpokladu, že násilí je získaný, nikoliv vrozený způsob chování (Råkil & Jakobsen, 2017).

Při definování pojmu násilí se v literatuře objevují související pojmy agrese, hněv, týrání a zneužívání. Tyto pojmy se částečně překrývají a autoři jejich významy mnohdy zaměňují.

Pojmy násilí, agrese, hněv a týrání rozděluje pro lepší porozumění jejich vzniku a funkcím norský psycholog Isdal, který definuje násilí jako „čin namířený proti druhému člověku, který mu má ublížit, způsobit bolest, zastrašit ho nebo ponížit, aby jednal proti své vůli, respektive aby nejednal podle své vůle“ (2017, s. 31). Agresi Isdal (2017) popisuje jako „útočné chování, jehož účelem je něco nebo někoho poškodit“ (s. 33), ale nemusí být zároveň násilím. Hněvu rozumí jako přirozené emoci s různou intenzitou, která na rozdíl od násilí není činem. Násilí podle Isdala přechází v týrání, přičemž týrání vymezuje jako „systematický vzorec chování, jež má za cíl někoho ponížit, podrobit nebo zničit“ (2017, s. 33).

Råkil a Jakobsen (2017) pro lepší vysvětlení prožitku násilí v blízkých vztazích porovnávají zážitky dětí z kolektivně prožitého násilí s izolovaným násilím v blízkých vztazích. Uvádějí rozdíly na příkladu války oproti násilí v blízkých vztazích, které se odehrává za zavřenými dveřmi. V případě války, přestože se jedná o tragédii, mají účastníci možnost otevřeně o prožitku mluvit, žijí život obdobný životu ostatních ve svém okolí, nemusejí nic skrývat, jsou v situaci společně se svou rodinou a se svými přáteli. V situaci násilí v blízkých vztazích je jedinec na prožitek sám, většinou o jeho trápení nikdo neví, vnímá násilí jako normu, tají ho a s nikým o něm nemůže mluvit.

Poněšický (2005) stejně jako Isdal rozděluje agresi a násilí, vychází ale z psychoanalytického pohledu. Poněšický (2005) definuje agresi obecně jako sílu, která „má za cíl poškodit přírodu, věci, lidi anebo sebe samého. Z psychologického hlediska je chápána coby vrozená vlastnost či reaktivní připravenost, jež je člověku vlastní, a tudíž eticky neutrální, sloužící k adaptaci, udržení života, např. získání obživy, sebeprosazení či obraně“ (s. 22). Hledá příčiny a důsledky a podle Poněšického (2005) agrese „znemožní blízký kontakt a tím i vznik úzkosti a nejistoty; agrese nastolí určitou převahu, sebejistotu, může dokonce přinášet uspokojení z pomsty a zároveň moci nad druhými“ (s. 37-38).

Oproti předešlým se jiné definice pojmů nezaměřují primárně na příčiny vzniku násilí a rozlišování mezi jednotlivými pojmy. Zaměřují se na jednostrannou interakci probíhající od jednoho směrem k druhému aktérovi. Domácí násilí je definováno jako „týrání a násilné jednání, odehrávající se mezi osobami blízkými, žijícími spolu ve společném bytě nebo domě, kdy jedna násilná osoba získává a udržuje nad druhou moc a kontrolu“ (Bednářová et al., 2006, s. 9).

Voňková a Spoustová (2008), které mají zázemí v organizaci zaměřené především na práci s oběťmi domácího násilí, vymezují šířeji domácí násilí mezi partnery nebo v rámci rodiny jako chování, které „u jedné osoby vyvolává strach z osoby druhé. Prostřednictvím moci, kterou tento strach poskytuje, určuje násilná osoba chování oběti. Domácí násilí může nabývat podoby fyzického, sexuálního nebo psychického násilí, vynucené sociální izolace a ekonomické deprivace“ (s. 22). Jedná se o pohled na násilí očima oběti popisující děj bez hlubšího popisu párové dynamiky. Dělí role na agresora a oběť, což je běžným jevem u české odborné veřejnosti. Práce s oběťmi je v Česku rozšířená, a i mezi odborníky preferovaná oproti práci s osobou, která se násilí dopouští. Obětí je přitom myšlena osoba, která se jako oběť cítí a agresorem je osoba, která se projevuje agresivně. Dále Voňková se Spoustovou (2008) doplňují, že k domácímu násilí dochází na základě potřeby někoho ovládat, a v rámci rodiny je domácí násilí „popřením všeho, co rodina znamená, relativizuje základní lidské hodnoty a znevažuje základní lidská práva“ (s. 22).

Problematický je i pohled na výše rozdělené pojmy agrese, hněv, násilí. Můžeme se setkat s tím, že projevy agrese jsou vnímány jako násilí, a nikoliv jako projevy přirozeného chování jedince. Může naopak docházet ke zneužívání pojmu domácí násilí v situacích, kdy se jedná o partnerský konflikt či těžký rozvod.

Pojem násilí v blízkých vztazích v sobě obsahuje domácí násilí i syndrom CAN. Patří sem tedy nejen problematika partnerského násilí, ale i přímého či nepřímého násilí na dětech. Trávníček (2017) hovoří o násilí jako o proměnné, která negativně ovlivňuje rodinu jako

takovou, má důsledky pro všechny členy rodiny a jejich vztahy i životy mimo rodinu. Zmiňuje důležitost zapojení do spolupráce všech členů rodiny.

Východiska Isdala i Poněšického vyplývají ze zkušeností s prací s osobami, které se násilí dopouštějí a jejich metody práce jsou inspirující i pro vývoj v oblasti řešení násilí v blízkých vztazích v Česku.

1.2 Film Zuřivec

Zuřivec je jméno animovaného filmu, který vznikl v Norsku. Natočila ho v roce 2010 režisérka Anita Killiová, na základě knihy spisovatelky Gro Dahlerové a ilustrátora Sveina Nyhuse. Vznikl na motivy reálného vyprávění dětí, které prošly situací násilí v blízkých vztazích. Film Zuřivec je hlavně o odvaze a naději. Vychází z předpokladu, že právě díky odvaze hlavního hrdiny mohou ti, kteří zažívají násilí v blízkých vztazích, se svou situací bojovat a uchovat si naději, že je možné, aby se jejich život změnil. Sugestivita a detaily filmu jsou i dílem odborných poradců při natáčení, kterými byli Øivind Aschjem z organizace Alternativ til Vold a organizace Redd Barna, která se věnuje dětem. Film byl natočen původně v norštině s anglickými titulky a později nadabován do češtiny a dalších jazyků (Úřad vlády ČR, 2022).

Podle norské psycholožky Jakobsen (B. Jakobsen, přednáška 14. 9. 2016) je film Zuřivec nástrojem pro depistáž a práci s osobami ohroženými násilím v blízkých vztazích. Odborníkům dává možnost zprostředkovat klientům náhled na jev násilí v blízkých vztazích. Film nabízí úhel pohledu na situaci ze strany otce dopouštějícího se násilí, matky, která je násilí vystavena a přítomného přihlížejícího dítěte. S filmem lze pracovat v rámci primární prevence na školách, při edukaci odborníků, s osobami, které se násilí dopouštějí a s osobami, které jsou násilí vystaveny. Jedná se o fungující zahraniční metodu práce s násilím.

1.3 Psychoterapie

V této práci je rozuměno psychoterapii jako léčbě pomocí kvalitně navázaného profesionálního lidského vztahu. Cílem této léčby je zkvalitnění života pomocí procesu psychoterapie a postupné sebe uzdravení.

Geist (2000) vnímá psychoterapii jako léčbu nemocí, duševních poruch anebo anomálií pomocí psychologických prostředků bez využití psychofarmak. Poněšický (2004) hovoří o účinných faktorech psychoterapie a k psychologickým prostředkům uvádí, že „podmínkou

účinné psychoterapie je jak navázání bazálního, spolehlivého a převážně pozitivního terapeutického vztahu, tak i navázání tzv. pracovního vztahu, resp. pracovní smlouvy“ (s. 177).

Vybíral a Roubal (2010) popisují psychoterapii jako „léčebnou činnost, při níž psychoterapeut využívá své osobnosti a své dovednosti k tomu, aby u klienta došlo k žádoucí změně směrem k uspokojivějšímu prožívání, chování ve vztazích a sociálnímu začlenění“ (s. 30). Kompetence psychoterapeuta vymezují Vybíral a Roubal (2010) jako „dovednosti terapeuta, které se týkají vedení rozhovoru, vytvoření a udržování podpůrného vztahu a používání technik“ (s. 30).

Ohledně odbornosti psychoterapeutů a podmínek pro výkon povolání Vybíral s Roubalem (2010) uvádějí, že v Norsku chybí přesná definice psychoterapie. Stát podporuje psychoterapeutické výcviky pouze pro psychiatry, psychology, sociální pracovníky a psychiatrické sestry, kteří pracují na pojišťovnu. V Česku může být psychoterapeutem, který pracuje na pojišťovnu lékař se specializací z psychiatrie anebo jednooborový psycholog s dokončeným psychoterapeutickým vzděláním. Psychoterapeutický výcvik trvá v Norsku stejně jako v Česku pět let a patří do něj i přinejmenším tři roky klinické supervize, z nichž minimálně dva roky probíhají v psychodynamickém směru.

1.4 Trauma

V této práci se trauma samotné prolíná s tématem násilí v blízkých vztazích a zároveň s filmem Zuřivec. Trauma je zde chápáno jako zdroj úzkosti a strachů osob, které se dopouštějí násilí v blízkých vztazích. V druhé rovině jako trauma, které zažily vlivem přítomnosti násilí v rodině osoby, které jsou nebo byly násilí vystaveny nebo přítomny. Je vnímán transgenerační přenos traumatu.

K porozumění traumatu je třeba porozumět vývoji dětského mozku. Trauma má přímou souvislost s pamětí. Prožité násilí má tedy přímou souvislost s budoucí schopností navazovat vztahy, pracovat a plnohodnotně žít. Aby bylo možné trauma psychoterapeuticky zpracovávat, je třeba rozumět zpracovávání podnětů a informací stejně jako působení stresu na vývoj dětského mozku (Perry & Szalavitz, 2016).

Poněšický charakterizuje trauma nepřipraveností jednice vydaného všanc situaci, úzkosti pramenící z bezmoci a stresu „bez (biologické) možnosti obrany, tj. bez možnosti zareagovat útokem či útěkem. Jeho auto protektivní reakce se dá spíše přirovnat k reflexu smrti, nehybnosti, k roztříštění vnímaného, a tudíž neschopnosti uvědomit si dosah celé traumatické situace, k tendenci jakési auto anestézie“ (2004, s. 121).

Trauma vzniká špatným zacházením s dítětem. Od toho se odvíjí vývoj mozku a rozvoj jeho částí. Proto posilováním určitých spojů v mozku je možné pomocí správných podnětů, rozvíjení žádoucích spojů v mozku a také chováním trauma v psychoterapii léčit. Dalším faktorem účinnosti psychoterapie je reagování na potřeby dítěte, které následkem špatného zacházení, nemohly být naplněny. Časem se v mozku vybudují nové spoje, zacelí se mezery a předchozí špatné zážitky se ve vřelém a pečujícím prostředí překryjí. Celý tento proces trvá několik let a vyžaduje od pečující osoby znalost příčin chování (Matoušek & Pazlarová, 2014).

Perry a Szalavitz (2016) se věnují psychoterapeutické práci s dětmi, které zažily silná traumata. Zjišťovali, jaký vliv má násilí, chudoba, nevědomost, pohlavní zneužívání nebo zanedbávání na vyvíjející se dětský mozek. Trefně popisují práci s prožitým traumatem u dětí následovně: „To, jak děti přežijí trauma po stránce tělesné, citové nebo psychické, závisí na tom, zda lidé kolem nich – zda zvlášť dospělí, jimž by děti měly být schopné důvěřovat a spolehnout se na ně – při nich stojí, milují je, podporují a povzbuzují“ (s. 13).

Matoušek a Pazlarová (2014) k traumatu prožitému dětmi uvádějí, že „následky traumatu bývají pro dítě často horší než samotný traumatický zážitek. Tělesné a psychické symptomy traumatu mohou trvat dlouho a negativně ovlivňovat další život dítěte. Proto je důležité včas následky traumatu identifikovat“ (s. 154). Dále poukazují na transgenerační přenos traumatu v rodinách, kdy „dětské trauma může být dlouho, někdy celý život, skryté a nezpracované. Proto bývá zdrojem nového, někdy méně nápadného, pokořování dětí v příští generaci“ (s. 156).

2 KOMPARACE PŘÍSTUPŮ K NÁSILÍ V BLÍZKÝCH VZTAZÍCH

V Evropě není práce s násilím v blízkých vztazích jednotná. V zemích, kde téma násilí v blízkých vztazích není tabuizované a dalo by se říci, že se jedná o státy v této oblasti vyspělejší, se zaměřují vedle práce s osobou, která je násilí vystavena, na terapeutické intervence s osobami, které se násilí dopouštějí. Nejdelší historii má na tomto poli Norsko, Německo a Rakousko. V Česku jsou od roku 2015 snahy zavádět tuto praxi také, a to na základě iniciativy Oddělení rovnosti žen a mužů Úřadu vlády České republiky. Služby pro osoby, které se násilí dopouštějí, jsou však mimo Prahu špatně dostupné (Jakobsen & Råkil, 2017).

Další možný pohled je z hlediska mužsko-ženského principu ve vztazích. Voňková se Spoustovou (2008) vnímají možnosti změny v rodinném systému zasaženém násilím z paradigmatu ženy, která ve svých očích selhala, následovně: „Má strach z ostudy, ztráty podpory nejbližších, společenského vyloučení a bídy. Ženy většinou chtějí odstranit násilí, ale zachovat rodinu. To ale předpokládá participaci obou partnerů, která je v praxi vzácná, ať již pro nezájem muže nebo rozvinutý násilný vztah, jenž nelze zvrátit“ (s. 25). Horneyová (2004) hovoří o rozdílech mezi pohlavími z psychoanalytického pohledu. Uvádí problematiku ženského masochismu, podobnosti ve fungování ženského těla a masochismu, aniž by brala psychoanalýza v potaz sociální podmiňování. Ženy mají podle této teorie mnohem větší sklony k masochismu než muži. A může to mít vliv i na vztahovou dynamiku.

Na problematiku násilí v blízkých vztazích a jeho vlivu na děti, se dá také pohlížet z úhlu predispozic rodiny vůči trestné činnosti dospělých na dětech a mladistvých. Chromý (2010) uvádí, že faktory, které způsobují vyšší míru kriminality v rodinách ze strany rodičů vůči mladistvým, jsou rodiny multiproblémové, kde se vyskytuje pravidelné užívání alkoholu, nezaměstnanost, špatné bytové podmínky a velký počet dětí. Jakmile pracujeme s rodinami, kde probíhá násilí v blízkých vztazích a zároveň se zde vyskytují děti, musíme se spoléhat na jejich sociální síť a rodinu, které jim zajišťují podmínky ke zdravému vývoji, a podle toho i citlivě s celým rodinným systémem zacházet a intervenovat způsobem, který dítě ochrání, ale zároveň podpoří a pomůže přirozené sociální síti dítěte (Smull et al., 2012).

2.1 Metody práce s násilím v blízkých vztazích v Česku

V Česku jsou ochrana osob, které jsou násilí vystaveny a zároveň postih osob, které se násilí dopouštějí, ustanoveny legislativě. Sporné zůstávají otázky ohledně úpravy styku osoby, která se násilí dopouští, s nezletilými, kdy často české soudy nepřihlížejí k situaci z perspektivy situace domácího násilí, ale řeší je jako běžné rozvodové spory. Dalším nešvarem vstupujícím

do citlivé situace v rodině jsou v Česku průtahy v soudních řízeních ve věci výchovy a výživy nezletilých. Situace vyskytujícího se násilí v rodinách jsou zejména řešeny nahlášením na policii a vykázáním osoby, která se násilí dopouští, ze společné domácnosti. K vykázání dochází, jestliže policie vyhodnotí situaci jako domácí násilí, což učiní v případě, kdy především došlo k hrubému fyzickému násilí. V ostatních případech je situace v rodině vnímána jako konflikt. Osobám, které jsou násilí vystaveny, jsou předány kontakty na intervenční centra, sociální služby anebo oddělení sociálně právní ochrany dětí. Obvyklý postup je izolování osoby, která je násilí vystavena s dětmi do specializovaných azylových domů a zamezení kontaktu osoby násilí vystavené s osobou, která se násilí dopouští. Poté dochází k soudnímu řešení svěření dětí do péče, většinou matky a případné setkávání dětí, většinou s otcem. Takto ošetřená situace ovšem znamená, že násilí může pokračovat dál, protože nedochází k systematické práci s osobou, která se ho dopouští ani k emoční korektivní zkušenosti dětí, které byly situaci v rodině vystaveny. Partner, který se násilí dopouští, tedy může pokračovat ve svém chování vůči osobě, která byla násilí vystavena anebo ho opakovat v následujících vztazích. U dětí může docházet k přejímání vzorců chování rodiče, se kterým se dítě identifikuje (Úřad vlády ČR, 2022).

V Česku není dostatek služeb pro osoby, které se násilí dopouštějí. Také je třeba zaměřit se na specializované azylové domy pro osoby, které jsou násilí vystaveny, včetně specializovaných pracovišť pro děti. S násilím v blízkých vztazích se v současné sobě nedaří pracovat na základě příčin a důsledků, mezioborově a efektivně spolupracovat. (Dohnal, 2007).

V Česku byly na poli násilí v blízkých vztazích realizovány výzkumy převážně zaměřené na osoby, které byly násilí vystaveny anebo cílily na postoje odborníků a veřejnosti. V letech 2004 – 2005 probíhala šetření mezi pracovnicemi sociálně právní ochrany dětí, která odhalila, že pracovnice neumí domácí násilí rozpoznat a nevnímají situaci mezi rodiči jako ohrožující pro dítě. Na základě těchto zjištění posléze probíhalo další vzdělávání sociálních pracovnic v této oblasti a jejich metodické sjednocení, aby sociálně právní ochrana dokázala sledovat děti z rodin, kde násilí probíhá (Voňková & Spoustová, 2008). Dohnal (2007) uvádí, že doposud byly v rámci genderové rovnosti provedeny dva výzkumy zacílené na muže jako na osoby, které jsou násilí vystaveny. Ze závěrů provedených šetření vyplývá, že 17 – 40 % žen zažilo partnerské násilí. Nejedná se však o longitudinální studie výskytu domácího násilí a definice toho, co to domácí násilí je, ta není jednoznačná. Dalším úskalím provedených výzkumů je, že otázky mířily na zážitky partnerského násilí, přičemž jeden izolovaný zážitek násilí nenaplňuje podstatu zkoumaného fenoménu domácího násilí. Obdobná situace

se objevuje v absenci rozlišení násilí v blízkých vztazích od oboustranného partnerského konfliktu a násilí, které na sobě páchají partneři vzájemně.

Voňková se Spoustovou (2008) vnímají v Česku jako pokrok v oblasti domácího násilí, že jej společnost nepopírá, dokáže připustit, že násilí odehrávající se uvnitř rodin není jejich soukromý problém, ale je třeba zásahu zvenčí. Zároveň dodávají v kontextu změny pohledu české společnosti z bagatelizování a schvalování nerovných vztahů a domácího násilí, že „prevence domácího násilí spočívající v ochraně a pomoci obětem domácího násilí a postihu i terapii násilných osob tu nebyla možná bez nového pohledu společnosti na problematiku domácího násilí“ (s. 29). Mezi druhy domácího násilí řadí Voňková se Spoustovou (2008) násilí fyzické, psychické, sexuální, ekonomické a mezi formy domácího násilí řadí sociální izolaci, zastrašování, vyčerpávání, citové vydírání, ekonomické týrání, vydírání a zneužívání práv muže.

V Česku převážně převládají organizace a instituce, které pracují s „oběťmi domácího násilí.“ Voňková se Spoustovou (2008) k systematické práci s tím, kdo se násilí dopouštějí, dodávají, že to „není aktuálně formálně řešeno a zatím spočívá spíše na nesystematických krocích, obsažených zejména v práci s obětí k řešení domácí situace (tlak na terapii partnera v indikovaných případech) a předpokládá více či méně dobrovolný vstup pachatele do – zatím spíše nespecifické – psychoterapie“ (s. 29).

Jedná se hlavně o organizace cíleně zaměřené na cílovou skupinu oběti domácího násilí a pracují s nimi formou odborného sociálního poradenství anebo poskytování utajeného ubytování. Tyto služby uvádějí, že pracují s obětí a nově i s celou rodinou a s osobou páchající násilí. Jak moc je to realita, a nikoliv formální tvrzení pro donátory je otázkou hlavně na uživatele těchto služeb anebo na osoby, které se násilí dopouštějí. Mnoho církevních a neziskových organizací uvádí jako cílovou skupinu i oběti domácího násilí, a to u služeb prevence jako jsou poradny anebo azylové domy. Služby zaměřené na osoby, které se násilí dopouštějí, jsou převážně v Praze, a to v omezeném množství.

Další metodou, která je užívána v Česku i mezi aktéry násilí v blízkých vztazích, je mediace. Využívání metody mediace někteří odborníci na mediaci při přítomnosti domácího násilí vylučují. Šišková (2016) k práci formou mediace s rodiči, kde se vyskytuje násilí, tedy s oběma aktéry násilí – tím, kdo se ho dopouští i tím, kdo je mu vystaven, uvádí, že řešení situace násilí ve vztahu metodou mediace není možná. Co však možné je a to i mezi partnery, kde proběhlo domácí násilí, je domluva na péči o děti formou mediace. Konkrétní nezbytné záležitosti společně vyřešit lze, především v zájmu nezletilých dětí, ovšem při držení pevné struktury mediátorem, správným načasováním a jasným vymezením řešených témat.

Na základě dobrých příkladů ze zahraničí probíhají i snahy zopakovat úspěšnou osvětu veřejnosti a nabízet služby pro osoby, které se dopouštějí násilí. Na základě pozitivního příkladu uvedeného Jakobsen na její přednášce (B. Jakobsen, přednáška 14. 9. 2016) z Norska (kapitola 2. 2) byl v Praze, v rámci pracoviště zabývajícího se domácím násilím a prací s konflikty, také podán v denním tisku inzerát s nabídkou, že se na uvedené číslo mohou obrátit ti, kteří bijí doma své blízké. Ozvalo se na něj několik žen, které chtěly, aby s nimi dle české zvyklosti pracovali odborníci jako s oběťmi domácího násilí anebo aby psychoterapeuti „změnili partnera“, případně se jednalo o osoby ve vleklém rozvodovém konfliktu a jejich požadavkem bylo vystavení potvrzení k soudu o tom, že pracoviště navštívili. Ani jedna osoba, která se násilí dopouští a je si toho vědoma, se neozvala. Po delší práci s osobami, které uvedli, že se cítí být obětí, vyplynulo, že některé z nich jsou těmi, kdo se násilí dopouštějí, anebo se jedná o oboustranný konflikt mezi partnery, a nikoliv o násilí v blízkých vztazích.

2.2 Metody práce s násilím v blízkých vztazích v Norsku

V Norsku je namísto termínu domácí násilí používán termín násilí v blízkých vztazích. Násilí v blízkých vztazích je vnímáno jako celospolečenský problém, který se dotýká justice a porušování lidských práv, rovnosti žen a mužů a demokracie. Násilí je problémem, který ohrožuje lidské zdraví a sociální jistoty. Násilí v blízkých vztazích je v Norsku řešeno terapeutickou prací s osobou, která se násilí dopouští. V Norsku odborníci zvyšují povědomí společnosti o násilí, snaží se mu porozumět a terapeuticky s ním pracují, aby ho byli schopni zastavit. Vycházejí z humanistického pohledu, kdy násilí a zlo nejsou vrozené. Je zde tedy naděje, že je lze prací na sobě zastavit. Na základě provedených výzkumů Norové vědí, že existuje souvislost mezi prožívaným násilím v dětství a zdravotními následky (Jakobsen & Råkil, 2017). Opírají se o Adverse Childhood Experience (ACE) Study provedené Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (n.d.) od Vincenta Felittiho (2009), který vychází z longitudinálního výzkumu a zkoumá souvislosti mezi prožíváním traumatu v dětství a somatickým či psychickým onemocněním. Z výzkumu vyplývá, že existuje přímá souvislost mezi prožitým traumatem a výskytem onemocnění, anebo dokonce vede ke smrti v nižším věku.

Stresová zátěž a její negativní vliv na zdraví člověka potvrzuje v naše prostředí i Křivohlavý (2009), který uvádí, že stres má vliv na „infekční nemoci, kardiovaskulární onemocnění, hypertenzi, bolesti hlavy, astma, diabetes mellitus či revmatickou artritidu“ (s. 185).

Přístup k řešení násilí je i obrazem stavu norské společnosti, která má za to, že čím více se o problému mluví, tím více je společností řešen. Společnost se zaměřuje na řešení nerovnoměrného rozdělení genderových rolí. Soustředí se i na výzkum dětí, které se v rodinách s touto sociální patologií nacházejí. V Norsku je kladen důraz na práci s dětmi, které prošly zkušeností s násilím a na zvyšování kompetencí rodičů z těchto rodin. Dalším tématem je v Norsku osvěta v oblasti násilí v blízkých vztazích. Probíhá cílené vzdělávání odborníků, zaměřené na to, jak se na téma násilí ptát v oblastech školství, státní správy, zdravotnictví, policie, v sociálních službách a učí pracovníky násilí rozpoznat. Jedním z nástrojů pro vzdělávání odborníků je film Zuřivec. Násilí na seniorech v Norsku odděleně jako v České republice řešeno není, protože sociální patologie násilí v blízkých vztazích probíhá u cílové skupiny 18 – 85 let (Jakobsen & Råkil, 2017).

Råkil a Jakobsen (2017) dále uvádějí, že v roce 1987 bylo založeno v Norsku první centrum pro muže, kteří se chovali násilně ke své partnerce. Centrum Alternativ til Vold bylo založeno třemi nezkušenými psychology, založili organizaci Alternativ til Vold, což překládáme jako Alternativu násilí, která má dnes 11 center v Norsku, Dánsku, Švédsku a na Islandu. Pracuje v nich přes 60 psychologů vyškolených na práci s násilím. Jejich prvním krokem bylo podání inzerátu do novin, který vyzýval muže, aby kontaktovali jejich centrum, jestliže bijí svou ženu. Na tento inzerát se někteří muži přihlásili a vznikla poptávka po těchto službách. Dnes se věnují vývoji odbornosti, výzkumu násilí v blízkých vztazích a efektu poskytovaných terapií. Zabývají se hlavně dospělými, kteří páchají násilí na svých blízkých a poskytují intervence těm, kteří byli násilí vystaveni. Násilí je v Norsku rozdělováno na fyzické, psychické, sexuální, materiální a latentní.

V Norsku odborníci vycházejí z předpokladu, že s osobou, která se násilí dopouští, je třeba pracovat nikoliv ji trestat, protože trest není dobrou motivací k nápravě. Na agresivitu pohlížejí jako na přirozenou součást lidské osobnosti. Psycholog nebo psychoterapeut zacházející s násilím by měl mít vyjasněné své vlastní postoje k násilí. Nesmí násilí popírat, bagatelizovat, být jím paralyzován nebo mít vůči násilí předsudky. Násilí by odborník měl dobře rozumět v jeho dynamice, měl by o něm mít dobré znalosti, stejně tak znalosti o sobě samém. U sebe by měl vnímat, co v oblasti násilí toleruje a co již ne a měl by téma mít zpracované v rámci sebezkušenostního výcviku, supervize či intervize (Jakobsen & Råkil, 2017).

Aby profesionál dokázal porozumět konkrétním případům násilí, nesmí mít předsudky, skrze které hledí na osobu, která se násilí dopouští. Strnad s Nejedlou (2014) popisují předsudky jako „spleť fantazií, představ, modelů, teorií, přijatých historických údajů, pravd, dojmů,

sklonů, nápadů, hypotéz, modelů, teorií, osobních dojmů, naladění, nerozlišitelných loajalit – prostě jakýchkoli předem existujících myšlenek, které mají podíl na vnímání a jednání během psychoterapeutického setkání“ (s. 86-87). Kompetentní terapeut se *s*naží terapeutickou prací změnit chování identifikovaného jednotlivce, který spáchal trestný čin a tím zastavit násilí.

Podle informací od Råkila, které uvedl na své přednášce, (M. Rakil, přednáška 14. 9. 2016) do norských center zaměřených na násilné chování mohou docházet pachatelé násilí na základě doporučení soudu, sociálně-právní ochrany dětí, krizových center anebo na vlastní žádost. Terapie je klientem hrazená, v případě, že se jedná o sociálně slabého jedince, poskytují centra psychoterapii zdarma. Osobě, která je násilí vystavena, je služba poskytovaná zdarma vždy. Důležitou roli ve spolupráci pachatele a psychoterapeuta hraje dobrovolnost a motivovanost pachatele násilí k vlastní nápravě. Psychoterapeuti vycházejí z předpokladu, že násilí je možné zastavit, ovšem za podmínky, že člověk, který se násilí dopouští, je ochoten na sobě pracovat. Rozdílným se oproti českému pojetí jeví hlavně pohled na osobu, která se násilí dopouští. Norskou perspektivou je vnímána jako člověk, který si nese zátěž z dětství, cítí stud a vinu za svoje jednání, které na něm zanechává negativní stopu a následky. Takto vnímají pachatele násilí i lidé v norské společnosti a z toho důvodu nevnímají lidé jako ostudu přihlásit se na inzerát a aktivně řešit jako pachatel své chování.

Prostředkem léčby je, stejně jako u jiných druhů psychoterapie, psychoterapeutický vztah, který je založen na přijetí pachatele násilí bez moralizování a odsuzování, který má zároveň pevné hranice a nikdy nedojde k potvrzení správnosti násilného chování. Terapeut na začátku spolupráce vytváří s klientem písemný kontrakt o tom, že má klient problém s násilím a se zvládáním svých emocí (Jakobsen & Råkil, 2017).

Spolupráce probíhá v následujících krocích – je navázán kontakt a poté terapeut s klientem společně vyhodnocují rizika situace, ve které se nachází klientova rodina. Psychoterapeut dále naváže kontakt s osobou, vůči které je násilí pácháno, následovně probíhá s oběma spolupráce. Rodinu může mít na starosti jeden terapeut anebo pracují dva, kdy jeden má v péči toho, kdo se násilí dopouští a druhý osobu, vůči které je násilí pácháno. Terapeut anebo oba terapeuti provádějí s každým klientem z dvojice zvlášť mapování jejich osobní situace pomocí transgeneračních map, dotazníků ohledně detailů o probíhajícím násilí, testy na psychiatrické onemocnění, testy mapující zátěže z dětství, úroveň motivace ke spolupráci a zjišťují rodinnou anamnézu klientů. V případě, že jsou dva terapeuti, vzájemně spolupracují a mapy a anamnézy svých klientů porovnávají, aby porozuměli lépe situaci v rodině, protože vnímání situace může být velmi odlišné u obou aktérů. Na základě těchto šetření je společně s klientem stanoven způsob vhodné léčby. Po tomto kroku následuje s každým klientem práce

zvlášť. S tím, kdo se násilí dopouští samotná psychoterapie; s tím vůči komu k násilí dochází, je vedena spíše intervenční práce. Podmínkou spolupráce je pro osobu, která páchá násilí, docházet na sezení, v případě, že na vlastní žádost terapii ukončí, je informován ten, kdo je násilí vystaven. V případě, že jsou ohroženy děti, navazují terapeuti spolupráci se sociálně právní ochranou dítěte s vědomím rodičů. Způsob terapeutické práce s pachatelem násilí má za cíl zastavit násilí. Psychoterapeutická sezení spočívají v přijetí odpovědnosti osoby, která násilí páchá, k pochopení souvislostí, které ho vedou k agresivnímu řešení situací, k vnímání následků jeho činů na jeho blízkých a pocitů studu a viny za své chování. Důležitým krokem je pro pachatele násilí vnímat sám sebe jako aktivní subjekt, dokázat o sobě a o svých činech otevřeně hovořit v první osobě, popisovat jednotlivé situace, které nedokázal zvládnout jiným způsobem a vnímat se jako subjekt, který může situaci ovlivnit a něco s ní udělat. Teprve v tuto chvíli je vhodné pouštět klientům film Zuřivec, aby dokázali empaticky vnímat i další role v příběhu (Jakobsen & Råkil, 2017).

2.3 Výzvy přenosu norských metod práce do Česka

Na základě provedených interkulturních studií, se agresivita vyskytuje ve všech společnostech, stejně tak jako násilí a páchání zločinu na druhých. Z hlediska genderových rolí z interkulturního paradigmatu se od sebe jednotlivé společnosti liší v pojetí role muže a významu jeho maskulinity, která se projevuje různými způsoby v různých kulturách. Co je shodné, je projevování větší míry agresivity u mladých mužů nežli žen jakéhokoliv věku, z důvodu biologického, tedy díky testosteronu. Druhým důvodem je kulturní očekávání a učení. Biologický faktor je postupně formován zkušeností ve společnosti a dále vede jedince k jeho způsobu řešení konfliktu, prosazování se, anebo ho učí reagovat na frustraci. Ve společnostech, které jsou více rozvinuté ekonomicky a sociálně, nejsou akceptovány stereotypy jednotlivých rolí mužů a žen. Tyto stereotypy hrají roli v projevovaném násilí v partnerských vztazích. Minimalizovat agresivitu ve společnosti lze vzděláváním společnosti v této oblasti, porozumět důvodům projevované agrese zakořeněné ve společnosti a postupně pracovat na příčinách způsobujících agresi (Segall et al., 1990). Na základě tohoto předpokladu je možné, že norské metody práce s násilím v blízkých vztazích budou rozdílně přijímány českou společností, která se nachází v jiné fázi vývoje než společnost norská. Různé vnímání postojů k normám v mezilidských vztazích potvrzuje i Průcha (2010). V některých kulturách je běžnější jiná úroveň dominance než v ostatních, dokonce uvádí, že v některých kulturách je přípustné

chování muže k ženě, které je v jiné kultuře považováno za násilí a sexuální obtěžování (Průcha, 2010).

V Česku probíhají snahy Ministerstva spravedlnosti zavádět do praxe práci s pachateli domácího násilí. Vypisuje na to od roku 2017 probační a resocializační programy pro dospělé. Úřad vlády ČR (2022) realizoval v letech 2014 až 2018 projekt „Domácí násilí a genderově podmíněné násilí / Uplatňování hlediska rovných příležitostí žena a mužů a podpora slaďování pracovního a soukromého života“(Úřad vlády ČR, 2022) financovaný norskými granty, za účelem snižování výskytu domácího násilí v Česku. Vlivy a norské metody jsou tedy vnímány ze strany jednotlivých vládních resortů jako žádoucí (Úřad vlády ČR, 2022).

Riziko přenosu metody je nastavení české společnosti vůči osobám, které páchají násilí. Voňková se Spoustovou (2008) popisují tuto různorodou skupinu (zpravidla mužů) jako vzorek populace obsahující osoby „blížící se diagnosticky disociální poruše osobnosti, další, relativně početnou skupinou jsou osoby „vztahově slabé,“ rigidní, neschopné racionálně řešit konfliktní rodinné soužití“ (s. 60). Autorky jako zástupkyně odborné veřejnosti také popisují tyto muže jako dominantní a ve vztahu k možné práci s nimi uvádějí, že „programy vytvořené pro zacházení s domácími agresory jsou koncipovány na charakteristiky jejich osobnosti a chování“ (s. 60). Je otázkou, jaký člověk se dobrovolně identifikuje s takovou nabídkou služeb, popisem své osobnosti a následně službu dobrovolně vyhledá.

Oproti tomu Trávníček (2017) se zamýšlí nad tím, zda by nebylo řešením pouze aktéry násilí od sebe oddělit. Vnímá, že i přesto, že máme právní možnosti situace násilí řešit, nejeví se tato řešení jako efektivní, protože partnery kromě jejich závislého vztahu pojí často i rodičovství. Ve chvíli, kdy je vztah partnerů ukončen a nedochází k další práci s tím, kdo se násilí dopouští, potom hrozí recidiva v následném vztahu anebo riziko transgeneračního přenosu násilí. Uvádí, že „zastavení násilí je hlavním cílem terapeutických intervencí osobám, které se násilí dopouštějí“ (s. 21).

Trávníček (2017) podotýká, že se v Česku v praxi setkává se dvěma vyhraněnými postoji odborníků vůči osobám, které se násilí dopouštějí. Prvním z nich je odmítání odborníků spolupracovat s osobami, které se dopouštějí násilí a poskytovat pomoc a podporu pouze obětem. Na základě tohoto postoje dochází k izolaci „obětí“ a „agresorů,“ včetně zamezení styků osob označených jako agresoři s jejich dětmi. Dalším důsledkem je utvrzování toho, kdo se násilí dopouští, že není možné násilí zastavit, převzít odpovědnost za své chování a pracovat na korektivní emoční zkušenosti především u společných dětí, které byly násilí přítomny. Vzniká tak stereotypizace vnímání rolí, označení osoby, která se dopouští násilí, za agresora, pachatele, někoho, koho je třeba navždy odsoudit a vymazat ze života oběti

a společných dětí. Hnilica (2010) uvádí, že „negativní autostereotypy mohou mít vliv na chování a výkony členů kategorie, aniž by sami platnosti těchto stereotypů věřili“ (s. 70). Osobám, které se násilí dopouštějí, tento způsob práce s násilím nedává možnost nahlédnout situaci, porozumět kontextu násilí a poznat příčiny vlastního chování, i protože na základě zkušenosti s odmítavým a odsuzujícím přístupem odborníků sami nevěří tomu, že by mohli své chování a situaci změnit. Jako druhý přístup, podle Trávníčka (2017) neefektivní, je psychoterapeutická práce s osobou, která se násilí dopouští, založená na lítosti a nepřiměřené sympatii a těmito osobami, kdy touto interakcí terapeut nepřímo podporuje nežádoucí chování, násilí tím bagatelizuje a schvaluje.

Je zřejmé, že určitá rizika přenos metody nese, a to zejména v oblasti společenské vyzrálosti, přístupu k tématu násilí v blízkých vztazích a v postojích k práci s osobou, která se násilí dopouští, a to ze strany laické i odborné veřejnosti.

3 TEORETICKO METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE S FILMEM ZUŘIVEC

Film Zuřivec je mocným emočně zabarveným materiálem, který lze využívat v rámci filmové terapie a dále jej zpracovávat prostřednictvím narativní psychoterapie, a to jak při primární prevenci, tak při psychoterapii s osobami, které se násilí dopouštějí, anebo jsou mu vystaveny. Práce s filmem při vzdělávání a primární prevenci funguje na stejných předpokladech jako při jeho využití v psychoterapii.

3.1 Práce s filmem v psychoterapii

V psychoterapii je možné pracovat s filmem. Film je možné využívat v psychoterapii kreativně k budování náhledu, vzdělávání a mimo jiné k hledání dalších řešení v životě klientů (Dermer & Hutchings, 2000).

Filmová terapie vznikla podle Stejskalové (2012) společně s rozvojem kinematografie a filmových žánrů v 2. polovině 20. století. Prostřednictvím příběhu ve filmu lze v terapii otevřít a zpracovávat do hloubky závažná témata traumatu, smrti, tragédie či problémů v rodině prostřednictvím ztotožňování se s osudem jiných lidí a prožívání jejich emocí.

Stejskalová (2012) řadí filmovou terapii mezi osm forem kreativních terapií, kam dále řadí muzikoterapii, arteterapii, ergoterapii, taneční a pohybovou terapii, dramaterapii, biblioterapii a terapii fotografováním. Filmovou terapií Stejskalová rozumí použití kvalitního filmu jako vhodně zaměřeného tematického materiálu, který využívá při průběhu terapie.

Kulka (2008) rozvádí vztah mezi biblioterapií a filmovou terapií. Filmová psychoterapie funguje na stejných principech jako biblioterapie, akorát obsahuje navíc hudbu, zvukový a obrazový záznam.

Podle Sharpa et. al. (2002) vhodně zvolený film, který obsahuje nějaký jev vyskytující se v životě klienta a s čím si klient může propojovat své zkušenosti, umožňuje terapeutovi pracovat prostřednictvím příběhu. Terapeut a klient skrze společné sledování filmu sdílejí příběh, mají společný zážitek, pracují tím na terapeutické alianci a mohou sdílet svůj pohled na příběh, nastíněný problém a na situaci budovat nový náhled. Filmový příběh nabízí klientovi nová řešení situací, která by v dané fázi terapie nepřijal od terapeuta anebo by ani nebylo vhodné klientovi řešení nabízet.

Narativní způsob práce je samostatným přístupem v psychoterapii, který je založený na vyprávění příběhu, kdy se člověk snaží příběh vylíčit podle své zkušenosti. V této práci je

používaný narativní modus, což znamená přístup zaměřený na podobnost životu, poselství v kontextu vypravěčova života a je založen na prožité zkušenosti vnímané vypravěčem (Vybíral & Roubal, 2010). Sharp et. al. (2002) uvádějí, že filmová terapie je však využitelná bez ohledu na psychoterapeutický směr.

Správný výběr příběhu pro konkrétního klienta, musí zohledňovat chorobu, zájmy a schopnosti klienta. Při práci s filmem v psychoterapii je nutné brát zvláštní zřetel na depresivní nálady, vyvolávání negativních emocí nebo míru vzrušení klientů. Využití filmu v psychoterapii je širokospektré. Aby práce s filmem byla účinná, film se vždy promítá od začátku do konce. Film působí na klienta jako metafora, kdy terapeut pracuje s klientem nepřímo, prostřednictvím toho, co se odehrává ve filmu (Kulka, 2008). Podle Sharpa et. al. (2002) terapeutický účinek filmu přichází na rozdíl od pasivního sledování filmů pro zábavu ve chvíli, kdy se jedná o uvědomělé sledování filmu.

Filmová terapie má své využití nejen v individuální, ale i ve skupinové psychoterapii. Práce ve skupině přináší benefit společné diskuze, kdy mají klienti prostor sdílet, srovnávat, komentovat chování jednotlivých postav a prostřednictvím toho hovořit o vlastním prožívání. Benefitem pro členy skupiny je zvyšování jejich sociálního cítění (Kulka, 2008).

Využívat film je možné i v rámci rodinné psychoterapie. Zde je vhodné přemýšlet, zda pustit film celé rodině, jen některým z jejích členů, přemýšlet nad tím, kdy a kde jim film pouštět a také rodině dobře komunikovat, proč právě jim terapeut film pouští. Psychoterapeut by měl být dobře seznámený s filmem, než jej promítne klientům (Dermer & Hutchings, 2000).

Cílem sledování filmu může být dle Stejskalové (2012) „záměrné ovlivňování nálady člověka s cílem krátkodobé a dlouhodobé korekce jeho emočního stavu, katarzní prožívání traumatických zážitků a následná psychoterapeutická práce, práce s uvědomováním člověka, jeho schopností vidět okolní svět reálně, dynamicky – jako proces neustálých změn, rozvoj osobnosti a vzdělávání“ *(s. 178)*. Stejskalová (2012) dále uvádí, že pomocí filmové terapie si pacient může uvědomovat sám sebe, rozvíjet sebe a svou empatii, lépe vnímat okolní dění, rozumět mu a zvyšovat svou sociální inteligenci.

Kulka (2008) uvádí, že cíle psychoterapie uměním jsou analogické a to rozvíjení emocionality, imaginace, identifikace s postavami nebo s příběhem či inspirace k nápodobě.

3.2 Prvky filmové terapie ve filmu Zuřivec

Práce s filmem Zuřivec využívá možnosti identifikace diváka s filmovými postavami a emocemi těchto postav. Při zpracováni filmu pomocí volených aktivit pracuje s tématem násilí nepřímo, nezaměřuje se na konkrétní dítě, ale pracuje s metaforami a animovanými postavami. Děti se dokážou vcítit do všech rolí v příběhu, do toho, kdo se násilí dopouští, kdo je mu vystaven a kdo je mu přítomen. Film přináší naději, možnost identifikace s jednotlivými aktéry násilí, ostatními osobami i zvířaty z filmu a návrh možnosti řešení. Zásadní pro práci s filmem Zuřivec je možnost práce s traumatem. Jestliže je trauma rozpoznáno, jsou rozlišeny symptomy traumatu a nedochází k záměně s jiným chování dětí. Levine s Klineovou (2012) se věnují možnostem prevence traumatu, práci s jedinci, kteří trauma prožili a také možnosti pomoci hlavně traumatizovaným dětem, což je při práci s filmem prakticky využitelné.

Film Zuřivec pojednává o norském chlapci, předškolního věku, který se jmenuje Bój. Bój žije se svou rodinou v domě uprostřed čtvrti s dalšími domy velmi podobnými tomu jejich. V úvodu filmu se divák seznamuje se specifickou severskou animací, provázenou dětskými kresbami a naturalistickým zvukem. Dozvídáme se, že film není pohádka, je podkreslen zvukem vyťukávání Morseovy abecedy a vidíme chlapce, který skrze prsty, jimiž si schovává oči, pozoruje svého otce, který se směje. Chlapec si přeje být také jednou jako jeho tatínek. Má svého otce rád, je k němu loajální a vzhlíží k němu. V jejich domě se ale v Bójově tatínkovi probouzí Zuřivec. Zuřivec, který ubližuje mamince (Killi, 2009). Tato část filmu vede k naladění se na situaci v rodině. Senzitivní divák může vnímat, že v rodině není něco v pořádku, že je tam přítomné napětí. Dochází k otevírání tématu násilí v blízkých vztazích v rodině.

V následující scéně se Bój obezřetně se strachem pohybuje po bytě a pozoruje tatínka, v jakém je rozpoložení. Tatínek sedí v křesle a prsty hlasitě zarývá do několikrát spravovaného povrchu opěrky. Maminka syna varuje, aby byl potichu, syn nese skleničky, klepou se mu ruce a skleničky o sebe cinkají. Maminka si skleničky bere a prostírá stůl, zavírá okno a posílá syna do pokojíčku (Killi, 2009). Zde divák může vnímat sílu latentního násilí, které je nepřímo přítomné. Diváci, kteří mají s násilím zkušenost v tuto chvíli dokážou vydedukovat, co se v rodině odehrává na základě porozumění emocím postav. Divák se dokáže identifikovat s chováním jednotlivých postav.

Poté vnímáme děj v pokoji mezi rodiči skrze slyšitelné zvuky z Bójova pokojíčku. Bój slyší, jak tatínek bije maminku, křičí a rozbíjí věci. Bój se pokouší porozumět tomu, co udělal špatně a proč se tatínek zlobí, přemýšlí nad tím a zároveň má velký strach o maminčin život.

Schovává se v posteli pod peřinou (Killi, 2009). Násilí není ve filmu explicitně vyobrazeno, vyobrazení pracuje s tématem viny a strachu dítěte. U diváka dochází k uvědomění si toho, že situace je velmi tíživá, i když se nás nemusí týkat přímo a násilí je namířené proti našim blízkým. Scéna ukazuje vliv násilí a traumatu na bio-psycho-sociální stránky života celé zasažené rodiny.

Pokračuje scéna, kdy chlapec sešel dolů k rodičům. Otec sedí, pláče, má poraněnou ruku a slibuje, že už nebude vzteklý a zuřivý. Maminka Bójovi říká, že tatínek umí spoustu věcí a co by si bez něj počali, omlouvá otcovo chování. Maminka tatínkovi obvazuje rány, utěšuje ho a uklízí po něm. Bóje si v ten moment nikdo nevšímá. Bój se dívá po pokoji a zničených věcech a uvidí převrhnuté akvárium s rybičkami. Měl tři rybičky. Jednu z nich, rybí maminku, nalezl Bój pod stolem, vrací ji do akvária a rybička se nehýbe, Bój zjišťuje, že rybička je leklá. Bóje z toho začalo bolet břicho, protože si představil, že by tam takhle mohla ležet i jeho maminka (Killi, 2009). Divák vnímá ambivalenci celé situace. Strach ze smrti, narušení všech vztahů v rodině vlivem násilí. V této scéně je zřejmé, že nikdo nechce být zlý, že se jedná o chování, které otec nedokáže ovládat. Ukazuje také strach matky z toho, jak by život zvládla se synem sama. Zde často u diváka dochází k emoci vzteku vůči matce, která si násilí nechá líbit. Dochází k hlubšímu porozumění dynamice násilí a posunutí normy v chování v zasažené rodině.

V dalším obraze sedí Bój s maminkou u stolu a maminka mu nabízí, aby si vybral novou rybičku. Bój však už žádnou rybičku raději nechce, mohlo by se jí zase něco stát a je na něm vidět, že se zlobí na maminku. V tom přichází s dobrou náladou tatínek a přináší dárky mamince i Bójovi. Maminka si připíná náhrdelník od tatínka. Bój však dárky od tatínka nepřijímá a odchází k domovním dveřím. Vybavují se mu vzpomínky na Zuřivce, zrychleně dýchá, vylézá na stoličku, aby dosáhl na kliku a utíká ven. Vnímá, že tatínek se začíná rozčilovat. Tatínek přichází ke dveřím a zatíná pěst (Killi, 2009). Divák zde může porozumět na emocionální úrovni tomu, jak funguje trauma. Dokáže vyčíst toxicitu, křehkost otcovy dobré nálady a napětí.

Venku pod stromem Bój přemýšlí, že všechny domy vypadají stejně, i ten jejich. Přichází pes, se kterým Bój kamarádí. Sousedka zalévá na vedlejší zahradě velkou konví. Ptá se Bóje, jestli je všechno v pořádku a ten neodpovídá, jen se na ni upřeně dívá. Sousedka tedy raději z legrace zakráká, aby chlapce rozveselila a dále se neptá. Bój se vrací pod strom a pes Bójovi podává obálku a popostrkuje ho společně s ptáky na stromě, aby někomu své trápení svěřil. Bój se rozhodne napsat panu králi dopis o tom, že je doma tatínek bije a ptá se, jestli je to jeho vina (Killi, 2009). Tato scéna ve filmu učí diváka vnímat okolní svět, citlivost vůči ostatním a zvyšovat mu sociální inteligenci. Divák vidí, že chlapci dospělý mohl pomoci, ale neudělal to. Divákem může být odborník, který si zvyšuje sledováním filmu kompetence

a učí se reagovat vhodně na dítě. Divákem může být dítě, které se učí, jak reagovat na kamaráda nebo jak ho podpořit (pes) nebo dítě, které samo prožívá těžkosti a vidí, že může někomu i napsat. Divák díky této scéně může porozumět potřebám ostatních, kteří se v násilí nacházejí a další rozměr je edukativní, kdy vidí, jak by mohl zareagovat správně. Scéna pracuje s tématy tajemství a viny. Opět probíhá proces identifikace, edukace a zvyšování empatie, proč lidé o násilí nemluví (Stejskalová, 2012).

V další části filmu sedí doma u stolu celá rodina, tatínek, maminka a Bój a ptáci cvrlikají, že přichází. Do domu vchází pan král. Král chválí Bóje za statečnost a otce vyzývá, aby se chlapci omluvil. Otec před králem a Bójem pokleká, zmenšuje se, omlouvá se a král mu vysvětluje, že aby se stal lepším a silnějším mužem, musí sestoupit dolů po schodišti v sobě, utkat se tam se Zuřivcem, rozložit se na části a pak se zase opravený poskládat. Král oznamuje otci, že půjde na nějakou dobu k němu na zámek a Bój za ním může chodit každou neděli. Otec s tím souhlasí a odchází (Killi, 2009). Tato scéna filmu je klíčová pro pochopení podstaty násilí. Film pracuje s metaforami zvířat i metaforou pana krále. Pomáhá porozumět divákovi tomu, že situaci je nutné řešit zásahem zvenčí.

V poslední scéně Bój přichází k bráně zámku společně s maminkou a zvoní spolu na zvonek. Přichází tatínek s králem za zády. Tatínek má připravenou kytici pro maminku a létacího draka pro syna. Nejprve se otec obrací k matce, která však beze slova odchází. Král tatínka neverbálně upozorní na to, že je tam chlapec a otec si jde hrát s Bójem na zámeckou zahradu, kde je celou dobu bedlivě pozoruje král. Na zahradě si tatínek s Bójem společně hrají s drakem, který se zamotá do větví stromu. Bój má strach, že se v tatínkovi probudí Zuřivec, ale tatínek sedí na větvi, brouká si a draka zašívá. Bój si sedne tatínkovi do náručí, slyší zvonek. Přišla pro něj maminka. Tatínek děkuje Bójovi za hezký den. Bój na drakovi s motivem kamaráda psa odlétá. Přicházejí závěrečné titulky (Killi, 2009). Sdílením závěru divák dostává zprávu, že i bezvýchodná situace může mít východisko. Pro diváka, který se v situaci sám nachází, dochází ke katarzi prožívání traumatických zážitků a identifikaci s jednou z postav (Stejskalová, 2012). Film končí tím, že je násilí zastaveno. Že se lze napravit, že otec není Zuřivec, že Zuřivec je jeho chování a toto chování není v pořádku. Že je v pořádku říct si o pomoc, když ji potřebujeme, a to v roli otce, matky i dítěte. Při následné práci s filmem je vhodné hledat s klientem, kdo je tou osobou, které se může svěřit, jak situaci může postava reálně řešit v našich podmínkách.

Sledování filmu Zuřivec a následná práce s filmem naplňuje všechny prvky účinnosti filmové psychoterapie. Pracovníkovi s filmem pomáhá rychle otevírat téma násilí, uvědomovat si své pocity a propojit u diváka jeho osobní zkušenost se zkušenostmi všech aktérů filmu.

Divákovi pomáhá vybudovat náhled na fenomén násilí v blízkých vztazích, vzdělává ho tím v této oblasti, zvyšuje mu empatii ke všem členům rodiny, pracuje s tématem viny a nabízí možnost řešení zdánlivě bezvýchodné situace (Stejskalová, 2012).

3.3 Okolnosti vzniku a smysl filmu Zuřivec

Film Zuřivec vznikl jako terapeutický nástroj pro práci s násilím v organizaci Alternativ til Vold. Organizace poskytovala komplexní služby pro celou rodinu. Probíhala psychoterapeutická sezení s těmi, kdo se násilí dopouštějí a zároveň byly poskytovány intervence i těm, vůči kterým bylo násilí pácháno. Přirozeně vznikly i služby pro děti těchto rodičů, aby si mohly zpracovávat svá traumata vzniklá situacemi v jejich rodinách. Film Zuřivec vznikl na základě reálné události v terapeutické skupině pro tyto děti v organizaci Alternativ til Vold (Úřad vlády, 2022).

Síla filmu Zuřivec, jak uvedla na své přednášce Jakobsen (B. Jakobsen, přednáška 14. 9. 2016), spočívá hlavně v jeho sugestivnosti a faktu, že vznikl na základě skutečné události. Velkou zásluhu na tom má vedoucí dětské skupiny Øivind Aschjem, který dal podnět k další práci s tématem a vyvstalým příběhem v jeho dětské skupině. Psychoterapeutické skupiny byly zaměřené na děti, které zažily domácí násilí. Tématem skupiny, kde vznikl příběh a námět ke knize a později i filmu, byla vina. Děti se během sezení terapeuta ptaly, jestli lidé z jejich země vědí o tom, že jsou děti, které vyrůstají v rodinách, kde se odehrává domácí násilí. Terapeut na to zareagoval, že to lidé vědí, ale není jich mnoho. Další dotaz jednoho děvčete byl, jestli o dětech, které zažívají násilí v rodině, ví pan král. Terapeut na to odpověď neznal, a tak dětem upřímně řekl, že neví, jestli o tom má povědomí pan král. V tento okamžik mohl o tématu dál hovořit a rozpracovávat ho během sezení a pokračovat v běžném postupu práce se skupinou. Øivind se však rozhodl, že společně s dětmi vystoupí ze zaběhlého procesu, odpověď na jejich otázku společně zjistí a posunou ji prakticky dál. Nebral totiž otázky dětí na lehkou váhu. Napsali králi dopis a Øivind využil tuto praktickou techniku jako další způsob pro děti, jak si zpracovat traumata z prožitého násilí. Dětem pomohlo samotné formulování dopisu někomu, kdo pro ně představuje morální autoritu. Všechny účastníky včetně Øivinda následně překvapilo, že si norský král Harald V. skutečně dopis přečetl a celou skupinu pozval k sobě do paláce v Oslu na audienci, kde hovořil s dětmi o jejich příbězích. Na závěr dětem řekl, že sám nemá zkušenost a neví, jaké je prožívat to, co ony. Jednu věc ale ví jistě, že to není jejich vina. Na základě těchto událostí vzniklo nejprve divadelní představení, posléze kniha a film. V roce 2013 byl psychoterapeut Øivind Aschjem vyznamenán norským králem Haraldem V. za svou

práci s problematikou násilí v blízkých vztazích. Hlavním hrdinou v knize je chlapec, který se jmenuje Bój, ale reálnou postavou, podle které je celý příběh vytvořen, je ve skutečnosti dívka, která se jmenuje, Marte. O Marte a panu králi byl později natočen dokument, kde se Marte svěřila, jaké to bylo zažívat násilí, pracovat s terapeuty i navštívit pana krále, nakolik tyto události ovlivnily její život a jestli dokázala zpracovat svá traumata z dětství. Její otec nikdy zodpovědnost za své jednání nepřijal. Marte situaci zpracovala, jak nejlépe uměla, snažila se začlenit do běžného života s někdy většími a jindy menšími jizvami na duši. Marte o svých zážitcích veřejně hovoří a pomáhá tak dalším lidem s podobnou zátěží. Vystupovala se svým příběhem na půdě OSN a má povědomí o tom, v jakých zemích se s filmem Zuřivec pracuje. Marte a její příběh pomáhají dalším lidem uvědomovat si, co je to násilí a že je možnost i s takovými zkušenostmi žít normální život.

Film Zuřivec nám dospělým, kteří se s násilím potýkají anebo pracují, pomáhá nahlížet na patologický jev násilí v blízkých vztazích dětskou optikou. Díky autentickému způsobu vyprávění dokážeme vnímat pocity dítěte, detaily, kterých si všímá, dětskou interpretaci motivů, příčin a následků situací, které se při průběhu násilí odehrávají. Filmem se otevírá otázka viny, smrtelnosti, bolesti, trápení a loajality k rodičům. Film také slouží odborníkům, aby dokázali nabídnout způsob, jakým se ptají klientů na závažné informace. Ukazuje, co vlastně dítě potřebuje pro to, aby se dokázalo dospělému svěřit. Je zde také znázorněné postupné sbírání odvahy dítěte a navazování vztahu zvířat s chlapcem, jejich podpůrné chování, které vede k prohloubení důvěry dítěte a povzbuzení k prolomení mlčení. Film má záměrně otevřený konec, protože není možné nikomu slíbit nic, co poté není možné dodržet. Zásadní poselství zůstává. Odvaha přináší naději. Se situací je možné něco dělat. Zásah zvenčí může rodině pomoci. Také je jasně vydefinované, kdy a kde se Bój s tatínkem setkají potom, co tatínek odejde z rodiny (Úřad vlády, 2022).

3.4 Trauma ve filmu Zuřivec

Film slouží výborně k identifikaci s filmovými postavami a k pochopení jevů specifických pro násilí v blízkých vztazích. Jedním z těchto jevů je fragmentace traumatického zážitku a trauma osoby, která je násilí vystavena nebo mu je přítomna. Identifikace s postavami a zpracovávání traumatu jsou hlavními faktory účinnosti práce s filmem Zuřivec.

Poněšický (2004) popisuje fragmentaci traumatické události a její následek „že se tyto senzorické fragmenty neuspořádají do narativní formy, což znamená, že se vzpomínky nedostanou do slovní podoby a ani se nezařadí do dosavadní osobní historie postiženého. Tato

psychická ochrana probíhá již dokonce na neurofyziologické a biochemické úrovni“(s. 122). Ve filmu se s fragmentací setkáváme ve chvíli, kdy Bój odděluje postavu svého otce od Zuřivce, má psychosomatické reakce ve chvílích, kdy otec škrábe prsty své ruky o opěrku křesla, přichází domů s dárky, anebo se při závěrečné scéně drak zamotává do stromu. U postavy matky vnímáme celkovou apatii vůči násilí, zaměření se na vztah s otcem, jeho prožívání a absenci jejích vlastních emocí či empatie. Poněšický (2004) popisuje, jak se traumatické myšlenky dostávají do osobnosti traumatizovaného, což znamená, že se tyto vzpomínky dostaly pouze do amygdaly, kde dochází k uložení vjemů ve fragmentech. Kvůli velké míře rozrušení způsobené stresem a s tím související nadprodukcí adrenalinu, noradrenalinu a kortizolu, není možné uložení zážitku do hipokampu. Zároveň dochází k uvolňování endorfinu a enkefalinu, díky kterým nevnímá traumatizovaný bolest a snižuje se mu úzkost. Poněšický (2004) popisuje, jaký proces probíhá u osoby, která je násilí vystavena nebo je násilí přítomna: „Postupné uvědomování si dosahu dosavadní traumatizace by uvedlo oběť tváří v tvář pachateli do ještě neřešitelnějšího konfliktu ve srovnání s částečnou „identifikací s agresorem“, se vzdáním se ruku v ruce s emoční obranou potlačení, zmrazení citových reakcí“ (s. 127). Absenci citové reakce a očekávání reakcí otce vnímáme ve filmu u postav Bóje i matky. Oba dva se soustředí na dobré zážitky, kdy matka otce omlouvá, svým způsobem vyjadřuje jeho nepostradatelnost v rodinném systému, upozaďuje dítě a nedokáže ho ochránit. Chlapec potlačuje vztek vůči nečinné matce a zároveň cítí velký strach o matku, strach z opuštění, strach z toho, co bude s jeho rodinou a zároveň se na situaci zlobí.

Matoušek s Pazlarovou (2014) se věnují traumatizovaným dětem. Tyto děti podle nich mohou projevovat nepřiměřené reakce, které jsou však z kontextu životního příběhu dítěte srozumitelné. K léčbě traumatu uvádějí, že je pro úspěšnou léčbu klíčový věk dítěte a doba, po jakou bylo traumatu vystaveno „čím je dítě menší a čím déle nevhodné zacházení trvá, tím více se následky projeví v jeho vývoji a chování a tím složitější a delší bude nutná terapie. Vývoj mozku je kontinuální a plastický proces, což dává naději na kompenzaci traumatem vyvolaných poškození, i u starších dětí a vážně traumatizovaných“ (s. 158-159). Ve filmu byla situace vyřešena rozdělením rodiny a částečnou korektivní emoční zkušeností chlapce s otcem, která byla realizovaná v bezpečném prostředí a jasně vymezeným způsobem bez přítomnosti matky. V našem prostředí bychom mohli tuto zkušenost přirovnat k vykázání otce ze společné domácnosti a k asistovanému kontaktu rodiče s dítětem, který nemá dítě ve své péči.

3.5 Využití filmu Zuřivec

Film Zuřivec je možné využít především při práci s dětmi v rámci primární prevence včetně depistáže dětí, které se v situaci násilí v blízkých vztazích nacházejí. Další možností využití je psychoterapeutická práce s těmi, kdo násilí páchají, anebo s těmi, kteří byli násilí vystaveni. Třetí způsob využití je vzdělávání odborníků z řad psychologů, psychoterapeutů, sociálních pracovníků, pedagogů, lékařů, policistů, dalších odborníků a případně veřejnosti v oblasti násilí v blízkých vztazích.

3.5.1 Práce s dětmi - primární prevence

Psycholog Knudsen zmiňuje ve své přednášce (S. Knudsen, přednáška 14. 9. 2016) k roku 2016, že doposud ve dvojici s kolegou provedli primární prevenci během 4 let s 11 000 dětmi ve věku 10 až 11 let, tedy 426 tříd na 95 školách. Rámec jimi prováděné prevence byla jedna školní hodina, tedy 45 – 60 minut, přítomna byla vždy specializovaná zdravotní sestra nebo bratr, kteří jsou zaměstnanci norských škol. Pracovali s bezpečnostními opatřeními pro děti – film nepouštěli v pátek ani poslední vyučovací hodinu spolupracovali s tamější sociálně právní ochranou dětí, v případě odhalení násilí případ nahlásili, a poté probíhalo šetření a případný zásah do rodiny, trestní oznámení a soud s následnými intervencemi pro všechny členy rodiny. Na základě takto provedeného programu se 470 z těchto dětí svěřilo s tím, že násilí v rodině probíhá.

Film Zuřivec je rámcově promítán ve školách dětem od pátých tříd. Dětem v mateřských školách je předčítána kniha, na základě které byl film vytvořen. Před samotným promítáním filmu dětem je nutné nastavit spolupráci se školou a s dalšími spolupracujícími subjekty v regionu. Lektoři, kteří prevenci provádějí, musí nejprve zrealizovat přípravnou schůzku se zástupci školy, nejlépe s ředitelem, třídními učiteli dětí, kterým bude film promítán, s výchovným poradcem, se školním metodikem prevence a se školním psychologem. Je žádoucí také přítomnost místního oddělení sociálně právní ochrany dětí, zástupce policie a neziskové organizace zabývající se násilím, jestliže na škole neumí s problematikou násilí v rodině pracovat. Na této schůzce, v přibližné délce dvou až tří hodin, proběhne ve zkrácené formě seznámení všech zúčastněných s tématem domácího násilí a se způsobem provádění primární prevence na dané škole. Je promítnut film, jsou dohodnuty pracovní postupy, termíny prevence, způsob přípravy dětí a rodičů na promítání filmu. Je dohodnut způsob předávání informací a doporučení lektorů po proběhlé prevenci. Termín není vhodné stanovovat na pátek a na

odpolední vyučování, protože by děti neměly prostor pro komunikaci s pověřeným pracovníkem nebo lektory. Také jsou dohodnuty technické podmínky pro provádění prevence. Jedná se o místnost, kde bude prevence prováděna, počet tříd, kde chce škola prevenci provést, časový rámec programu, technické zázemí a také projednat přítomnost zástupce školy na programu. V Norsku učitelé během programu přítomni ve třídách nejsou, je tam školní psycholog anebo poradce. Lektoři zůstávají ve škole ještě nějaký čas po skončení programu, aby děti měly prostor s nimi případně individuálně pohovořit. K tomu potřebují lektoři od školy vyhrazené prostory (Úřad vlády, 2022).

Styčnou osobou pro lektory je ve škole většinou výchovný poradce anebo psycholog, kteří mohou s lektory dohodnout i přizpůsobení obsahu konkrétní třídě anebo upozornit na děti, které mají s problematikou násilí zkušenosti a průběžně si předávat zkušenosti. Lektoři předají výchovnému poradci tři verze dopisu o filmu Zuřivec. Jedna z nich je pro rodiče, druhá pro oděti a třetí pro učitele. Všechny dopisy oznamují, že bude dětem promítán film, o čem film bude a že se děti mohou po zhlédnutí filmu na násilí ptát. Je v nich uvedeno, kam se mohou případně obrátit s dotazy nebo nejistotami. Jedná se o preventivní přípravu všech, kterých se může dosah prevence týkat. Na většině škol již mají ředitelé od rodičů podepsaný souhlas s účastí dětí na všech programech primární prevence. V případě, že toto opatření plošně školou ošetřeno není, je třeba mít od rodičů písemný souhlas ke zhlédnutí filmu dítětem a k účasti na preventivním programu. Dopis pro děti by měla přečíst s dětmi třídní učitelka, aby byly děti seznámeny s obsahem primární prevence ještě před jejím realizováním. Dopis pro učitele informuje o obsahu filmu a také je v něm uvedena kontaktní osoba v jejich škole, na kterou se mohou učitelé obrátit v případě, že za nimi děti přijdou s otázkami, nebo se svěří ohledně násilí (Dršková, 2022).

V dohodnutém termínu probíhá samotná primární prevence. Doporučená doba programu jsou 2 vyučovací hodiny bez přestávky. Prevence se provádí ve dvou lektorech a s jednou třídou. Prostory je mnohem lepší zvolit jiné, než je běžná třída dětí, aby pro děti bylo zřejmé, že se nejedná o běžné vyučování a také není žádoucí, aby byl program v jeho průběhu přerušován. Nejprve lektoři musí připravit v místnosti židle do kruhu, prezentaci a film do projektoru a případné pomůcky. Lektoři přijíždějí do škol s připraveným programem na provedení prevence. Program a témata jsou variabilní, a to podle školy a věku dětí. Vhodné je také, aby si lektoři připravili prezentaci, kde budou mít napsaná zadání úkolů pro děti, všechny případné pomůcky pro práci s dětmi a také kontakt na zástupce školy, na kterého se děti po prevenci mohou v případě potřeby obrátit. Ideální osobou je školní psycholog, když není potom metodik prevence. Obsahem programu je vždy nejdříve seznámení se s dětmi,

představení se jim, poté krátké seznámení dětí s obsahem filmu a ubezpečení dětí, že mohou v průběhu promítání přijít za lektorem. Také možné, že když se jim film nebude líbit, je možné opustit místnost. Nezbytná je pro děti informace, že film dopadne dobře (Dršková, 2022).

Poté následuje samotné promítání filmu. Lektoři vždy musí sedět takovým způsobem, aby viděli na skupinu dětí a v případě, že by zjistili, že nějaké dítě pláče anebo mu není dobře, mohli intervenovat. Film je doporučeno pouštět celý najednou, nebo je možné jej zastavovat a promítat po částech. Vždy je ale nutné pouštět dětem film celý a nechat prostor pro následnou diskuzi (Úřad vlády, 2022).

Po zhlédnutí filmu je nutná diskuze, která je přiměřená věku dětí. V Norsku probíhá prevence s žáky 7. tříd, ve věku 10 – 12 let, což odpovídá naším 5. třídám. Následné zpracovávání filmu s dětmi lektoři většinou zaměřují na jednu ze tří oblastí – reflexe příběhu, filmové postavy a loajalitu nebo trápení. Možné je okruhy i částečně kombinovat. Důležité je rozvíjet diskuzi s dětmi, skupinově pracovat s tím, co přinášejí a zároveň udržet hranici toho, co může jednotlivec sdělit před skupinou spolužáků v programu primární prevence a nikoliv v prostředí psychoterapeutické skupiny. V případě, že se objeví jedinec, který zažívá násilí, je vhodné mu poděkovat, citlivě parafrázovat, co říká a následně se vrátit k tématu ve skupině a jednotlivce si vzít stranou po skončení programu (Úřad vlády, 2022).

Doporučené otázky na diskuzi se týkají reflexe, kdy se lektoři ptají dětí na to, jaká scéna na ně nejvíce zapůsobila; jak měl podle dětí skončit film; jak děti rozumí poselství filmu; co je jako první napadá potom, co viděly film; jestli si děti myslí, že se režisérce povedlo ukázat příběh dětí, které zažívají násilí nebo jestli si děti myslí, že tím, že táta uhodí mámu, ublížil i dítěti. Navrhované aktivity, které souvisejí s diskuzí, je např. kreslení obrázků scény, která na děti zapůsobila; psaní či kreslení příběhu, jak by se měla rodina mít za další 2 roky; psaní na karty slov nebo vět, které popisují pocity dětí po zhlédnutí filmu (Úřad vlády, 2022).

Další oblast, se kterou mohou lektoři pracovat, jsou filmové postavy. Zde je jednou z možných aktivit dělit děti do skupin, kdy se budou zaměřovat na prožívání příběhu z pohledu Bóje, maminky a tatínka ve filmu, na jejich pocity, komentování a motivace k jednotlivým činům. V případě, že je velký počet dětí ve třídě, je možné přidat i postavu pana krále. Ve společné skupinové diskuzi zaměřené na jednotlivé postavy se lze věnovat tatínkovi; tomu, jak vypadá, když je rozzlobený, jak se u toho chová a jaký má hlas; jak děti poznají, jestli lituje toho, co dělá mamince; jak se chová tatínek k mamince, k Bójovi a ke králi. U postavy maminky se lektoři ptají dětí, jak se cítí maminka a proč se věnuje tatínkovi, když jí tatínek ubližuje. K Bójovi se lektoři dětí ptají, co vlastně chlapec dělá, když se tatínek zlobí, jaký má Bój vztah s maminkou, podle čeho je možné poznat, že má Bój nějaké trápení, komu Bój důvěřuje a komu

ne nebo co to znamená, že Bój nechce dárky, které mu přinesl tatínek. Dalšími důležitými postavami jsou pes a ptáci, zde se dětí mohou lektoři ptát na to, proč se chlapec rozhodl svěřit právě pejskovi, co ten pejsek dělal, že se mu Bój dokázal svěřit. Vhodná intervence je ptát se dětí. jak se děti cítí, když se někomu mohou ony samy svěřit a naopak, když se nikomu svěřit nemohou. Třídě lze pokládat otázku, komu se děti mohou svěřit, když mají nějaké trápení. Jestli mají děti takovou osobu, nebo jestli je pro ně příjemnější se svěřovat plyšové hračce, zvířeti aneb fiktivnímu kamarádovi, proč je důležité se někomu svěřit s tajemstvím (Úřad vlády, 2022).

Další důležitou postavou je sousedka. Dětí se ptáme, jak rozumějí scéně se sousedkou a proč si myslí, že se jí Bój nesvěřil, když se ho ptala, jestli se něco děje a měl k tomu příležitost. Poslední postavou je pan král. Dětí se ptáme, jak se pan král choval, kdo je pro ně stejně důležitý jako pro Bóje ve filmu pan král a jak se chová tatínek, když je tam pan král. Třetím tematickým okruhem jsou témata loajality a trápení. Otázky, které mohou s dětmi rozvíjet diskuzí lektoři, jsou téma viny. Jestli je to Bójova chyba, že se tatínek zlobí; proč chce Bój, až bude velký být jako jeho tatínek a co si o tom děti myslí; proč nemůže odejít od tatínka Bójova maminka; jak by se děti zachovaly, kdyby jim kamarád nebo kamarádka svěřili takové tajemství, jako má Bój; co nám lidem dodává sílu, když se potřebujeme někomu svěřit a nejde nám to, čím nám ten druhý člověk může pomoci; proč děti mluví hezky o mamince a tatínkovi, i když se jim doma dějí věci jako Bójovi? Vhodnou aktivitou u tohoto okruhu je psaní dopisu. Děti mohou napsat dopis zprostředkovaně za kamaráda, který zažil něco ošklivého anebo ho mohou psát přímo sami za sebe imaginárnímu panu králi, který má tu moc, že by jim mohl pomoci. Při zadání je nutné říct, že dopis může být o tom, co děti trápí, ale když je nic netrápí, může být prostě o tom, co by panu králi chtěly říct. Je velmi důležité srozumitelně zadat tento úkol a posléze i povědět dětem, že dopis nebudou číst před ostatními a budou jej číst pouze lektoři. Lektoři případně seznámí se závažným obsahem paní psycholožku, metodičku prevence anebo výchovnou poradkyni v jejich škole, jestliže se děti podepíší (Úřad vlády, 2022).

Poté následuje předání informací dětem, kdy lektoři zopakují dětem kontakt na osobu v jejich škole, za kterou mohou děti jít, kdyby v souvislosti s programem potřebovaly. Informují děti, že budou přítomní ve škole ještě po skončení programu a dětem srozumitelně sdělí, do jakých prostor za nimi mohou děti přijít a do kolika hodin. Posledním bodem programu je prostor pro dotazy dětí k tématu. Nakonec lektoři vyberou všechny materiály, které děti vytvořily během prevence, poznačí si je, aby se orientovaly, z jaké jsou třídy. Uklidí místnost a odcházejí do vyhrazených prostor. V závislosti na původní dohodě se školou může v tuto chvíli proběhnout zpětná vazba lektorů se zástupci školy. Lektoři se také dohodnou se zástupcem školy na předání zprávy a doporučení pro konkrétní třídu, kterou lektoři vypracují

zpravidla do 14 dnů. V případě potřeby dle předem nastavených postupů řeší lektoři se školou individuální případy výskytu násilí ve třídách (Dršková, 2022).

3.5.2 Psychoterapie s osobami dopouštějícími se násilí a s osobami, které jsou násilí vystaveny

Jakobsen s Råkilem (2017) doporučují při individuální i skupinové psychoterapeutické práci s dospělými film Zuřivec pouštět po částech, nebo jej pustit na začátku sezení a postupně jej po částech procházet a zpracovávat. Samozřejmostí u obou cílových skupin a to těch, kteří násilí páchají i těch, vůči nim je násilí pácháno, je příprava klienta na práci s filmem, krátké seznámení se s obsahem a s tématem filmu. Dále uvádějí, že je při práci s filmem nutné použití techniky zasadit do procesu, a nikoliv na začátku terapie. Terapeut musí být s klientem ve fázi spolupráce, kdy jsou pomocí filmu budovány psychologické souvislosti. Při práci s pachatelem násilí se otevírají témata traumat z dětství, dochází k identifikaci pachatelů s postavou otce anebo Bóje, je to pro ně výzva, musí si páchané násilí přiznat. Cílem je, aby si klient dokázal zpracovat své zkušenosti z dětství, byl s nimi v kontaktu a nedocházelo k jejich vytěsnění. Terapeut pracuje s klientem pomocí aktualizace témat z dětství, téma dále rozvíjí na současnou situaci dětí pachatele a jejich prožívání násilí v rodině.

3.5.3 Vzdělávání odborníků

Film je výborný nástrojem pro vzděláváním odborníků v oblasti školství, zdravotnictví, soudnictví, policie, sociální sféry anebo státní správy. Násilí v blízkých vztazích by měli tito odborníci rozpoznat u všech jeho aktérů a jestliže s ním přicházejí do styku, také na něj umět citlivě reagovat. Důležitou součástí využití filmu Zuřivec je práce s odborníky před a po zhlédnutí filmu, aby měli možnost film emocionálně zpracovat. Mohou se mezi nimi nacházet jedinci s osobní zkušeností s touto problematikou. Dalším důležitým bodem je jejich uvědomění si, jak oni sami násilí vnímají a jestli s ním v rámci své pozice mohou a chtějí pracovat (Úřad vlády, 2022).

Dle přednášky Jakobsen (B. Jakobsen, přednáška 16. 9. 2016) je pro vzdělávání odborníku doporučená scéna se sousedkou. Ta vykresluje, jakým způsobem je neefektivní ptát se osoby, která je násilí vystavena, na její situaci. Každý odborník si musí zvědomit, jestli s kladnou odpovědí (že osoba vystavena násilí je) umí zacházet. Jestliže není kompetentní a v rámci svého pracovního zařazení neumí na situaci reagovat, je mnohem přínosnější pro následné intervence doporučit pověřenou či odpovědnou osobu. Protipólem sousedky je pes,

který naopak situaci chlapce rozumí. S odborníky je vhodné realizovat při jejich vzdělávání sebezkušenostní aktivitu, kdy ve skupině sdílejí, kdy se jako děti svěřili oni sami s něčím, co je trápilo a jak se zachoval dospělý, kterému se se svým trápením mohli svěřit. Také se doporučuje mapovat s odborníky, jaké mají postoje k násilí a k osobám, které se násilí dopouští, případně se vcítit do postavy Bóje, matky i otce a pochopit motivaci jejich chování.

V rámci svého pracovního zařazení si odborníci musí jasně vymezit své kompetence a možnosti řešení situace, případně vhodnost intervence. Například třídní učitelka ve škole má jinou roli nežli intervenovat v rodině. Dalším důležitým bodem je ohlašovací povinnost, kdy je doporučeno odborníkům předem informovat osobu, která je násilí vystavena, že vyskytují-li se v situaci nezletilí, nemůže si odborník ponechat informaci pro sebe, musí s ní dále nakládat a situaci nahlásit k dalšímu prošetření.

4 PŘENOS FILMU ZUŘIVEC DO ČESKA

Při adaptaci metody na naše prostředí by měla být udržena kvalita materiálu dodržováním osvědčených postupů a zároveň by mělo být citlivě vnímáno prostředí a jeho specifika.

4.1 Adaptace techniky na českou společnost

Při pokusech a úspěšné realizaci práce s filmem v české společnosti narážíme na rozdílnosti, na zájmy některých skupin a na ne úplně dobrý systém proškolování dalších odborníků pro práci s filmem. Způsob přenesení techniky z Norska do Česka byl následující. V počáteční fázi přenosu techniky došlo k proškolení odborníků, s oprávněním v budoucnu školit a šířit know how o filmu v českém prostředí. Školení probíhala v Norsku jedním ze zakladatelů organizace Alternativ til Vold Mariusem Rákilem, psychologem a současným ředitelem a Barborou Jakobsen, psycholožkou a vedoucí pobočky Alternativ til Vold v Tromsø. Dále během stáže představili svou práci vedoucí azylových domů pro matky s dětmi, státní instituce a odborníci provádějící po celé zemi primární prevenci na základních školách. Školení a stáže se z české strany účastnili zástupci organizací a institucí, které mají povědomí o domácím násilí, byli zároveň i úspěšnými žadateli a poté i příjemci norských grantů v rámci výzvy Dejme že (nám) šanci. Jejich zástupci zaslali svá CV, na základě nichž byli selektováni účastníci stáže a ti měli možnost se jí účastnit na základě podané žádosti o grant. Další proškolení odborníci se mohli přihlásit v rámci školení pořádaných Úřadem vlády České republiky, který má nyní práva k užívání a šíření filmu. Na tyto aktivity navazovala další školení lektorů a školitelů v Česku a v roce 2023 školení školitelů školitelů v Norsku.

Během diskuzí a práce s českými odborníky vyvstávají pochybnosti a strach z užívání metody. Jednou z pochybností je strach českých odborníků pracovat s materiálem, který jim pro děti přijde na základě jejich subjektivního dojmu příliš drastický a děti na pochopení filmu příliš malé. S těmito názory se lektoři a školitelé běžně potkávali při jednání s pracovníky sociálně právní ochrany dětí, při komunikaci s učiteli škol, s pracovníky neziskových organizací, zaměřených na práci s dětmi bez znalosti problematiky násilí, nebo naopak při jednání s organizacemi zaměřenými na práci s oběťmi domácího násilí. Strach panuje i z toho důvodu, že se odborníci necítí být dostatečně erudovaní v otázce rozpoznání reakcí u dětí. Vlídně byl film přijat řediteli škol, policisty a pracovníky organizací, které chtějí skutečně pracovat s celou rodinou a primárně s osobou, která se násilí dopouští.

Dalším sporným bodem je podoba filmu, který je animovaný a sugestivní a působí na emoce diváka. Ne všem je způsob prezentace tématu příjemný, protože jim přijde naturalistický zvuk u filmu, příliš tlumené barvy a vadí jim způsob animace.

Když se budeme věnovat obsahu samotného filmu, je v něm několik důležitých momentů, které ne úplně dobře fungují v českém prostředí.

Objevuje se absence morální autority, kterou v Norsku představuje král. Při primární prevenci vyvstává, že děti ani dospělí takový vzor v naší společnosti nemají. Dopis proto při primární prevenci děti píšou imaginárnímu všemocnému králi, protože norské reálie jsou pro české děti příliš vzdálené a dospělí si při práci s filmem představují fiktivní instituci, jako je třeba sociálně právní ochrana dětí anebo jejich psychoterapeut.

Klíčová informace pro odborníky je, že dle Jakobsen (B. Jakobsen, přednáška 14. 9. 2016) v Norsku při depistáži násilí funguje rychlá spolupráce institucí, organizací, celé rodiny, sociálně právní ochrany dětí, policie, lékařů a organizací zabývajících se násilím. Proběhne rychlé a jasné vymezení styku toho, kdo páchá násilí, s dítětem, jestliže je nutné členy domácnosti rozdělit. Také je v Norsku normou, že domov opouští osoba, která se násilí dopouští a v krajních případech jsou podobně jako v Česku využívány azylové domy, kde však mají dlouhodobě zkušenost s násilím. Tento promptní krok v procesu řešení násilí v rodinách v Česku většinou ze strany soudu anebo sociálně právní ochrany dítěte chybí, přestože v současné době probíhají snahy pracovat s domácím násilím efektivnějším a smysluplnějším způsobem a funguje u nás institut vykázání. V Česku je zvyklostí pracovat primárně s tzv. obětí domácího násilí nikoliv s celým rodinným systémem, nebo s dítětem či s osobou, která násilí páchá. Tento postoj stále zaujímá i řada odborníků. Tyto postupy práce pak mají za následek, že v rodinách klientů se často v nových partnerstvích těchto osob opakují podobné vzorce patologického chování a násilí není zastaveno. Děti z těchto rodin často docházejí na sezení do neziskových organizací, ovšem není s nimi primárně řešeno trauma způsobené násilím v blízkých vztazích. Stejně tak je minimálně pracováno s pachateli násilí na jejich vzorcích komunikace a chování a není proto pro rodinu možnost změny. Rodina většinou nedokáže řešit zaběhnutou situaci bez zásahu zvenčí.

4.2 Způsoby využití techniky v Česku

Film Zuřivec lze v Česku využívat formou skupinové nebo individuální psychoterapie obdobným způsobem jako je tomu v Norsku, a to na terapii se členy rodiny, kde se násilí vyskytuje, anebo jsou touto patologií poznamenaní. Stejně tak lze Zuřivec pouštět při primární prevenci dětem ve školách anebo jiných vzdělávacích zařízení. Další možností využití techniky v našem prostředí je při vzdělávání odborníků v oblasti domácího násilí.

Techniku pro práci s uživateli lze využívat ve stávajících poradenských centrech, která jsou orientovaná na domácí násilí, v azylových domech, v ordinacích psychoterapeutů, stejně tak v rámci probační a mediační služby, ve věznicích, v dětských domovech, ve výchovných ústavech a v centrech pro rodinu, děti a mládež.

Na poli primární prevence je možné film využívat na základních školách, a to pro děti od 5. tříd výše. Zajisté by téma bylo vhodné pouštět i v zařízeních ústavní výchovy, zejména ve výchovných a diagnostických ústavech, protože v nich je míra výskytu patologického jevu násilí vyšší než v běžných základních školách a případně i v dětských domovech. Při realizaci dlouhodobých preventivních programů zaměřených na násilí se jeví, že v těchto zařízeních jsou potenciální oběti i pachatelé tohoto jevu a téma se dotýká i šikany, chování v partnerských vztazích a také chování vůči svým vlastním dětem.

Zvyšování povědomí prostřednictvím osvěty odborníků a zároveň zavádění nových metod práce do rutinních postupů by se mělo týkat pracovníků sociálně právní ochrany dětí, soudců, pracovníků na úřadech, lékařů, pediatrů, psychologů, psychiatrů, učitelů, metodiků prevence, policistů, pracovníků z neziskového sektoru a dalších odborníků, kteří se setkávají s domácím násilím. Jako vhodné se jeví vzdělávat s využitím filmu i studenty VOŠ a VŠ humanitního zaměření, a to zejména sociální práce, psychologie, speciální pedagogiky, pedagogiky, andragogiky, dalších humanitních oborů a medicíny. Cílem vzdělávání odborníků není, aby všichni tito lidé uměli řešit situaci domácího násilí, ale aby dokázali situaci rozpoznat, nezabývali se pouze důsledky, vyčetli a pochopili příčinu a případně věděli, kam mohou dotyčnou osobu odkázat.

4.3 Evaluace a zpětná vazba práce s technikou v Česku

Zuřivce úspěšně využívá a do svých programů začlenila Vězeňská služba České republiky, využívají jej úspěšně i v Terapeutickém centru pro děti a dospělé Nomia, v rámci projektu Implementace programu záchytu traumatizovaných dětí a zastavení násilí Fakultní Thomayerova nemocnice (Fakultní Thomayerova nemocnice, n.d.), Liga otevřených mužů,

pracují s ním pedagogové na univerzitách a také mnoho dalších odborníků využívá práci s filmem při své práci ve svých konzultovnách, organizacích a školách.

Autorka této práce od roku 2014 do roku 2023 vedla poradnu zaměřenou na práci s násilím. V roce 2016 prošla spolu s kolegou školením školitelů v Norsku a od té doby s filmem autorka v praxi aktivně pracuje. Školila více než 150 odborníků na téma domácí násilí a práce s filmem Zuřivec. Spolupracovala s Národním pedagogickým institutem, s filmem seznamovala metodiky prevence, policisty, sociální pracovníky, speciální pedagogy, školní psychology a pracovníky sociálně právní ochrany dětí. Seznamovala s průběhem prevence zainteresovaný personál na základních školách, kde posléze se spolupracujícím oddělením sociálně právní ochrany dětí. Vyjednávala a zabezpečovala preventivní program s využitím filmu Zuřivec. Ten realizovala se svým pracovním týmem, kterému dělá metodickou oporu doposud, pro více než 3000 dětí, kdy ve velkém počtu ze tříd působila jako lektor. Také se schází s dalšími odborníky při poskytování metodických konzultací a podílela se na napsání několika příruček na téma práce s filmem. V roce 2023 prošla oficiálním školením pro školitele v Norsku a stala se tak jedním ze oficiálních školitelů pro školitele v ČR.

Během dlouhodobé práce s filmem se setkala s různými přístupy k práci s ním a jeho nesprávným využitím a s obavami při používání metody. Při jednání se zástupci základních škol se objevovaly názory psychologů, výchovných poradců či metodiků prevence, že nechtějí řešit otázku domácího násilí, protože domácí násilí u nás ve společnosti není příliš rozšířené. Téma násilí často otevírat nechtěli, protože se necítili kompetentní o něm s dětmi ve škole komunikovat. Také se setkala s postojem, že nebudou dětem dávat návod k tomu, aby řešily takové věci, protože by se to v dnešní době také mohlo obrátit proti pedagogům a děti by je ještě mohly zažalovat za násilné a agresivní chování. Z oslovených stovek škol v průběhu let 2017 – 2024 se ke spolupráci rozhodly desítky, kde proběhla prevence.

Film byl v českých podmínkách promítán dětem 5. - 9. tříd. Dětmi byl film bez problémů přijat, děti rozuměly jeho obsahu, poselství. Přesto u dětí během prevence došlo k tomu, že opustily místnost, začaly brečet, nebo nastaly vážné obtíže. Většina těchto situací se týkala šikany ve škole, smrti blízké osoby anebo v reakci na rozvod rodičů. Po skončení programu za letory přicházely děti. Jejich témata byla nepřiměřené fyzické trestání rodičů, strach, incest v rodině, sexuální násilí na dívkách, konflikty mezi spolužáky a rozvinutá šikana ve třídách, násilí v rodinách, absence vrstevnických vazeb, izolace, kyberšikana, násilí ze strany učitelů nebo sebepoškozování. Témata se proměňovala i vlivem pandemie, kdy po pandemii značně přibylo případů sebepoškozování a násilí. Většina případů byla řešena se školou, rodiči či OSPOD, byly vypracovány další postupy a ty byly implementovány na individuální úrovni.

Ze všech proběhlých prevencí byly vypracovávány zprávy pro školu s návrhy řešení jednotlivých situací a s doporučenými postupy práce.

U prováděné prevence se objevily velké rozdíly mezi školami i mezi jednotlivými ročníky dětí v reakcích na film. Lektoři se setkali se třídami, které byly zaměřené především výkonově a zajímala je fakta o domácím násilí a zkušeností lektorů s tématem. Například jaké nejhorší případy domácího násilí lektoři zažili, jak mámy týrají táty, kolik případů domácího násilí řeší pracoviště lektorů ročně, co lektoři museli studovat, aby tuto práci mohli vykonávat, proč lektory tato práce baví, nebo co můžou ony jako děti udělat pro kamaráda, když jim poví, že se u něj doma něco děje. V jiných třídách děti kladly velmi konkrétní dotazy typu, jestli když ohlásí domácí násilí ve škole a bude řešit jejich rodinu sociálně právní ochrana dětí, mohly by jít do pěstounské péče k příbuzným a vybrat si k jakým. Jaké je to v dětském domově. Co se stane rodičům, když někdo začne řešit, že se doma bijí. Jestli když matka dítě několikrát denně zbije a dává mu facky do obličeje, je to domácí násilí. Další velmi závažná sdělení se objevovala i během aktivit, které byly během prevence prováděny. Dle statistik poradenského pracoviště, které vycházejí z evaluačních dotazníků prevencí od dětí, se nějaká forma násilí vyskytuje téměř v každém třídním kolektivu, průměrně se jedná o 2 – 5 dětí se zkušeností s nějakou z forem násilí v jedné třídě.

V oblasti školení odborníků probíhají školení po domluvě pro cílovou skupinu, která školení objednává. Mnoho odborníků, kteří projdou školením film nakonec nevyužívá. Často mají ostych anebo se jim nepovede inovace na jejich pracovišti prosadit. Autorka se snaží o motivaci a podporu všech lektorů a odborníků, kteří se s filmem odhodlávají pracovat a využívat jej ve své praxi. V tuto chvíli přístup k filmu uděluje Úřad vlády a film mají dostávat proškolení odborníci pouze po proškolením jedním ze školitelů školitelů ve užívání filmu.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM

V Česku je film Zuřivec využíván organizacemi i jednotlivci ke vzdělávání odborníků, k práci s osobami, které se násilí dopouštějí a jsou násilí vystaveny nebo k primární prevenci. Práva k užívání a šíření filmu má v Česku Úřad vlády. Proškolení školitelé školitelů mohou šířit know-how k filmu a k jeho užívání, školit další školitele, kteří pořádají školení pro práci s filmem (Úřad vlády ČR, 2022).

Film Zuřivec je v oblasti primární prevence výborným nástrojem ke zvyšování povědomí o násilí v blízkých vztazích, pomáhá dětem rozpoznávat normy chování v blízkých vztazích, rozdíly mezi násilím a konfliktem a dává jim možnost získat kontakty na osoby či organizace, které by jim v případě výskytu násilí mohli pomoci. Také pomáhá školám otevírat téma práce s násilím, řešit interní mechanismy v případě výskytu domácího násilí u jejich žáků a navazovat spolupráci s dalšími institucemi a organizacemi. Prevence násilí v blízkých vztazích je jedním z úkolů v rámci Akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023 – 2026. V souvislosti s iniciativami Úřady vládu vznikají za účelem osvěty i příručky pro děti a metodika práce s filmem pro lektory. Probíhají pravidelné podpůrné konzultace pro lektory, kde mohou sdílet své zkušenosti. Cílem je rozšířit metodu a edukovat co nejvíce lektorů pro práci s filmem a násilím v blízkých vztazích (Úřad vlády ČR, 2022).

Téma práce není zakotvené v rámci primární prevence ani v systémovém vzdělávání odborných pracovníků, má však velký potenciál efektivně zvyšovat kompetence a povědomí o násilí v blízkých vztazích. Oblast výzkumu autorka zúžila na oblast zkušeností a práce s filmem z pohledu lektorů primární prevence. Tato oblast byla zvolena, protože využití filmu při primární prevenci může být jedním z prvních kroků pro zvyšování povědomí o násilí v blízkých vztazích. Na lektory neklade tak vysoké nároky odbornosti jako při využívání filmu při psychoterapii. Oblast využití filmu při práci s odborníky nebyla zvolena, protože při zadávání práce nebyl ještě dostatečný počet odborníků, který by mohl být osloven pro spolupráci. Jelikož se autorka sama zabývá prací s filmem z pozice lektora, školitele, mentora i metodika, rozhodla se zaměřit na hledání doporučení a možných výstupů pro práci s filmem v českých stávajících podmínkách a možné hledání východisek pro systémovou implementaci práce s filmem.

5.1 Cíl výzkumu

Cílem pilotního výzkumu je objasňování možností adaptace filmu Zuřivec v oblasti primární prevence a hledání efektivních způsobů realizace primární prevence, které vedou k depistáži násilí. Tento cíl byl zvolen, protože metoda primární prevence zaměřená na násilí v blízkých vztazích s využitím techniky film Zuřivec není v Česku plošně využívána a rozšířena v laické ani odborné veřejnosti, přestože má velký potenciál využití v českých podmínkách. Abychom se v našem prostředí mohli ve společnosti posunout v náhledu na násilí v blízkých vztazích, je třeba se zaměřovat již na děti a v této oblasti je vzdělávat, stejně jako s tématem seznamovat laickou i odbornou veřejnost a upravovat normu toho, co je násilí a že dobro a zlo nejsou černobílé.

Cílem tohoto výzkumu je mapování názorů odborníků využívajících metodu ze zahraniční dobré praxe do našeho prostředí a hledání překážek a limitů přenosu metody v interkulturním kontextu z pohledu odborníků. Cílem je prostřednictvím analýzy dat získat doporučení pro odborníky využívající techniku při primární prevenci v ČR.

Výzkumné otázky jsou:

- *Jak odborníci vnímají proces a možnosti adaptace metody práce s filmem Zuřivec v rámci primární prevence v Česku?*
- *Jaké jsou zkušenosti odborníků s primární prevencí s filmem Zuřivec v Česku?*
- *Jaké jsou osvědčené strategie a postupy lektorů využívajících při primární prevenci film Zuřivec?*
- *Jaká jsou rizika a limity metody při využívání filmu Zuřivec v Česku?*

V teoretické části byla k dosažení cíle použita analýza dostupných dat z odborné literatury a přednášek, která byla v empirické části dále ověřována, potvrzována či vyvracena metodou nestrukturovaných rozhovorů, kterými bylo zjišťováno, jakým způsobem je možné využít metodu v českém prostředí.

Z teorie vyplývá, že v první řadě je nutné vzdělávat odborníky, laickou veřejnost, zastavit násilí a pracovat se všemi členy rodiny, nikoliv pouze s osobou, která byla násilí vystavena. Pro rozhovory byli oslovováni proškolení lektoři primární prevence, kteří jsou zároveň i odborníky v oblasti násilí v blízkých vztazích, protože je vyšší předpoklad, že budou rozumět celému kontextu práce s násilím v Česku, nikoliv pouze oblasti rezortu školství.

5.2 Výzkumný vzorek

Cílovou skupinou, od které byla získávána data, bylo 7 odborníků v oblasti násilí v blízkých vztazích, kteří byli proškoleni ve využívání filmu Zuřivec a zároveň již měli přímou zkušenost s využíváním filmu Zuřivec na poli primární prevence. Tito odborníci působí v Praze, Středočeském nebo Ústeckém kraji, kde prevenci prováděli na základních školách.

Autorka oslovila e-mailem nebo telefonicky 52 odborníků na oblast násilí, kteří absolvovali školení zaměřené na film Zuřivec. E-mail obsahoval informovaný souhlas. Ten byl podepsán s těmi, kteří rozhovor absolvovali. Většina oslovených odborníků neměla přímou zkušenost s využitím filmu při primární prevenci. Jako důvod, proč nerealizovali prevenci nebo neposkytli rozhovor, uváděli respekt k technice, složitosti při pokusech o realizaci, komunikaci se školami, časovou tíseň anebo náročnost rozhovoru. Došlo k realizaci 7 rozhovorů. Rozhovory proběhly v neutrálním prostředí, většinou nedaleko pracovišť respondentů během jejich pracovní doby.

Všichni pracovníci byli vysokoškolsky vzdělaní, v magisterském stupni, 4 z nich s úplným psychoterapeutickým vzděláním, jednalo se o 4 ženy a 3 muže, doba praxe v oblasti násilí v blízkých vztazích se pohybovala od 5 do 15 let.

Výzkumný vzorek měl své limity. Autorka se snažila o diverzitu a zastoupení žen i mužů při výběru vzorku. Autorka však vnímá, že rozhovory nebyly vždy vyvážené, převážně se jednalo o rozdílnou míru zkušeností lektorů s primární prevencí anebo s řešením tématu násilí v blízkých vztazích. Míra zkušenosti ovlivňovala hloubku rozhovorů a náhledu na aspekty prevence a problematiky mezioborové spolupráce. Dalším limitem byl výběr informací, které jednotliví lektoři poskytli a také subjektivita jejich výpovědí v závislosti na jejich pracovním zařazení a osobní zkušenosti.

5.3 Metodologie výzkumu

Cílem pilotního kvalitativního výzkumu je hledání doporučení k využití filmu Zuřivec v Česku se zaměřením na oblast primární prevence. Výzkum byl zvolen kvalitativní, protože autorka vyhodnotila, že bude třeba hlubší analýzy využívání metody a individuálního porozumění metodě jednotlivými respondenty. Výzkum si klade za cíl zmapovat rizika přenosu metody a také hledání způsobu přenosu metody, který by byl funkční ve stávajícím českém systému.

Sběr dat probíhal v průběhu několika let, od roku 2018, kdy autorka začala s tématem pracovat do roku 2023. Jednalo se o sběr dat pomocí nestrukturovaných předem nedesignovaných rozhovorů, které byly postupně doplňovány o další otázky a témata. Na začátku rozhovoru probíhalo seznámení účastníků s cíli rozhovoru, s tím, že jejich rozhovory budou při přepisu kráceny a také anonymizovány. Autorka vedla s respondenty rozhovory, ve kterých zjišťovala jejich názory na film a mapovala jejich zkušenosti s prací s filmem Zuřivec v rámci primární prevence. Nejednalo se o ověřování znalostí ze zkoumané oblasti. Rozhovory se shodně týkaly několika okruhů. Prvním bylo využívání filmu Zuřivec oslovenými respondenty. Byli dotazováni na jejich osobní zkušenost s filmem a na jejich názor na film. Dalším okruhem otázek byla oblast adaptace metody do českého prostředí, spolupráce lektorů se školou, evaluace preventivních programů, přítomnost pedagogických pracovníků na preventivních programech, kompetence lektora primární prevence a jaké jsou podle respondentů nosné aktivity ke zpracování filmu. Třetí oblastí byly názory respondentů na současné řešení a možnosti návazné práce s rodinami v oblasti násilí v blízkých vztazích. Posledním okruhem otázek byla rizika přenosu metody.

Rozhovor začínal procházením informovaného souhlasu. Respondenti často na začátku rozhovoru řešili využití jejich odpovědí. Tématem byl i ostych před autorkou, protože byla v několika případech jejich školitelkou. Bylo tedy nutné vyjasňovat si zpočátku role, také mlčenlivost autorky a hranice otevřenosti v rozhovoru. Problematické oblasti byly hlavně kritika metody, názory, které nekorespondovaly s tím, co bylo řečeno při školení lektorů, pocity, že jsou zkoušeni z nějaké znalosti, kterou mají při rozhovoru projevit.

Rozhovory byly neformální, autorka se snažila o vytvoření bezpečného prostředí, vyjasnění účelu sběru dat, o navázání dialogu, plynulé komunikace a doptávání se. Zároveň se snažila o poskytnutí dostatečného prostoru pro vlastní vyprávění, kladení citlivých, otevřených a neutrálních otázek. Z jednotlivých rozhovorů byly pořízeny audio záznamy, které byly přepsány a zjednodušeny. Tyto texty byly dále využívány k volnému kódování textu. Autorka

při sběru data postupně analyzovala provedením indukce s využitím strategie zakotvené teorie. Nejprve byly při třídění dat vytvořeny otevřeným kódováním koncepty. Koncepty byly získány postupným kódováním jednotlivých vět, odpovědí nebo souvětí v závislosti na množství obsažených informací a témat. Ze vzniklých konceptů posléze autorka vytvořila kategorie, které dále analyzovala a vytvořila z nich abstraktní kategorie. Autorka využila axiální kódování a kategorie Corbinové a Strausse, vytvořila si tabulku, kam řadila k fenoménům důsledky, příčiny, strategie a procesy, čímž došla k axiálnímu kódovacímu modelu. V průběhu se autorka vracela k upravování míry zobecnění jednotlivých kategorií, k jejich případnému slučování anebo rozdělování a zpět k axiálnímu kódování. Autorka v něm dále určovala fenomény, kontext, příčinné a intervenující podmínky, strategie, jednání a následky. Díky selektivnímu kódování poté došla ke 4 kauzálním modelům (Hendl, 2008).

6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Nahrávky byly přepisovány a při přepisování došlo k redukci dat. Pracovníci měli potřebu detailně líčit jednotlivé situace a interakce během prevence či práce s filmem, příběhy dětí, které byly na prevenci řešeny a jejich patologie, případně detaily spolupráce se školou na bázi chybějících přihlašovacích hesel k PC, jaké řešili případy násilí v blízkých vztazích a se soudy. Autorka si je vědoma, že se průběh vedení rozhovorů postupně zlepšoval, jak se zlepšovala její dovednost získávat data relevantní pro výzkum. Nepotřebná data prošla redukcí. Přepsané rozhovory byly kódovány. Přitom vznikl soubor obsahující velké množství dat, vyhodnocených jako nepotřebná data ke kódováním a ta prošla zobecněním.

Data byla vyhodnocovaná metodou zakotvené teorie. Nejprve proběhlo volné kódování textu. Vzniklo velké množství konceptů, které spolu souvisely a které byly zobecňovány na 65 konceptů. Na jejich základě vzniklo slučováním či zobecňováním 32 kategorií, které byly například spolupráce se školami, vzdělání pracovníků, metodologie práce s filmem, rizika metody. Tyto kategorie prošly axiálním kódováním, kdy v jeho průběhu prošly kategorie dalším generováním, komparováním a slučováním, až vzniklo 25 kategorií, ve kterých nebyly nalezeny nové souvislosti a kategorie se již nedaly dále zařazovat. Ty byly uskupovány do axiálních kódovacích modelů. Aby bylo možné definovat souvislosti mezi kategoriemi a určovat dimenze mezi nimi, byl použit paradigmatický model. Pomocí paradigmatických modelů následně vznikly 4 kauzální modely.

6.1 Axiální kódování

1. Paradigmatické modely

model	**příčinné podmínky**	**fenomén**	**kontext**	**intervenující podmínky**	**strategie a jednání**	**Následky**
1	spolupráce institucí	adaptace metody	podmínky v Česku	návazná péče proškolení lektorů	metodologie práce	implementace systémových změn
2	vzdělání a kompetence lektorů	primární prevence	podmínky ve školách	zkušenosti lektorů	proces zpětných vazeb a evaluace	zvyšování povědomí o násilí
3	výskyt násilí	účastník prevence	škola a rodina	bezpečné prostředí	Aktivity	depistáž násilí
4	kompetence lektora	limity metody	limity českého systému v řešení násilí	pracovní postupy důvěra v metodu	dodržování metodologie	ne/ošetření účastníků

Kategorie byly uskupeny do modelů a tím vznikly paradigmatické modely. Jsou v nich znázorněna 4 schémata, která se vztahují k primární prevenci zaměřené na násilí v blízkých vztazích s využitím filmu Zuřivec.

Paradigmatický model 1 se týká konceptu systémové adaptace metody jako výsledku v kontextu podmínek v Česku. Ke vzniku fenoménu vede kauzální podmínka navázání spolupráce institucí. Intervenujícími proměnnými, které ovlivňují fenomén, jsou zajištění návazné péče o účastníky a proškolení lektorů v metodě. Dodržování převzaté metodologie práce je strategií k úspěšné adaptaci metody. Metodologie práce ovlivňuje intervenující podmínky. Následkem dodržování převzaté metodologie práce a výsledkem adaptace metody je implementace systémových změn.

Paradigmatický model 2 se týká schématu primární prevence a její realizace díky příčinné proměnné vzdělání a kompetence lektorů. Množinou podmínek, které ovlivňují proces zpětných vazeb a evaluace i fenomén, jsou podmínky ve školách. Strategie přímo souvisí s intervenující podmínkou zkušenosti lektorů. Následkem strategie je zvyšování povědomí o násilí.

Paradigmatický model 3 se věnuje vztahu účastníka prevence. Kauzální podmínkou je výskyt násilí, parametrem prostředí je škola a rodina. K depistáži násilí mezi účastníky jako výsledku, dochází za intervenující podmínky bezpečného prostředí při použití aktivit pro zpracování filmu jako strategie.

Paradigmatický model 4 řeší limity metody v kontextu limitů českého systému v řešení násilí. Kauzální podmínkou jsou kompetence lektorů, intervenující pak pracovní postupy a důvěra v metodu. K důsledku ne/ošetření účastníků prevence pak vede strategie dodržování metodologie.

6.2 Selektivní kódování

Proběhlo hledání a porovnávání možností zobrazení axiálního kódování, kdy ze 4 paradigmatických modelů vznikly na jejich základě 4 kauzální modely.

2. Kauzální model I – Model adaptace využití filmu Zuřivec v primární prevenci v českých podmínkách očima lektorů primární prevence

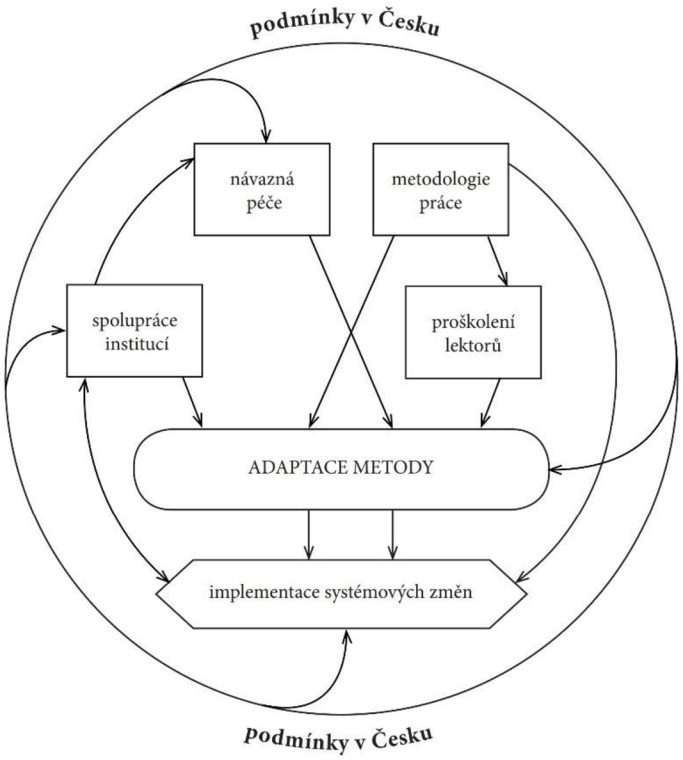

Kauzální model I vychází z paradigmatického modelu 1. Kauzální model I nastiňuje způsob adaptace metody primární prevence násilí v blízkých vztazích s využitím filmu Zuřivec v kontextu stávajících podmínek v Česku. Spolupráce institucí, zejména Úřadu vlády a zainteresovaných ministerstev, v oblasti násilí v blízkých vztazích, jako kauzální proměnná, je klíčová pro intervenující proměnnou, fenomén i následek. Intervenující proměnná návazná péče zahrnuje služby poskytující nabídku práce se všemi aktéry, tedy s tím, kdo se násilí dopouští, s tím, kdo je mu vystaven, systém práce s nimi ve školách a specializované služby pro děti věnující se léčbě traumatu. Důležitým aspektem je dostatek těchto služeb v regionech. Adaptace metody je přímo ovlivněna střetem dodržování metodologie práce jako strategie k adaptaci metody a absencí funkčního systému následné péče pro účastníky prevence. Nedostatek služeb a propojeného systému návazné péče pro účastníky, u kterých bude detekováno násilí komplikuje možnost systémové adaptace metody. Převzatá metodologie naopak vede k hledání možnosti adaptace a k implementaci systémových změn. Do procesu adaptace vstupuje další intervenující proměnná, která je odpovědí na strategii, kterou je proškolení lektorů. Pracovníci s filmem by podle lektorů měli absolvovat specializované

školení zaměřené na násilí v blízkých vztazích, práci s filmem, v oblasti realizace primární prevence. Součástí tohoto vzdělávání by měla být intervize, supervize a metodické vedení. Způsob a kvalita proškolení lektorů a jejich znalost a dodržování metodologie práce jako strategie, jsou klíčové pro zdařilou adaptaci metody v Česku. Ze vzájemných vztahů kategorií tedy vyplývá, že je třeba adaptovat metodu tak, aby fungovala i za předpokladu, že doposud není zajištěný systém návazné péče. Kauzální proměnná se vzájemně ovlivňuje s následkem. Následek je ovlivněn dodržováním přejímané metodologie práce s filmem adaptované na české prostředí. Na základě fenoménu je možná implementace systémových změn jako je plošná práce s filmem při primární prevenci na základních školách v Česku, síťování škol na specializovaná pracoviště zaměřená na problematiku násilí, finanční podpora služeb řešících násilí komplexně, tedy prací s celou rodinou, zabezpečení vzdělávání odborníků v oblasti násilí v souvisejících profesích a vzdělávání studentů vybraných humanitních oborů a medicíny a také stanovit postupy a doporučení pro práci s násilím pro školy, zdravotníky, OSPODy, policii, soudy a další strany. Spolupráce institucí bude nakonec ovlivněna systémovým propojením odborníků zaměřených na násilí v jednotlivých institucích.

3. Kauzální model II Proces implementace primární prevence zaměřené na násilí v blízkých vztazích s využitím filmu Zuřivec do stávajících podmínek základních škol

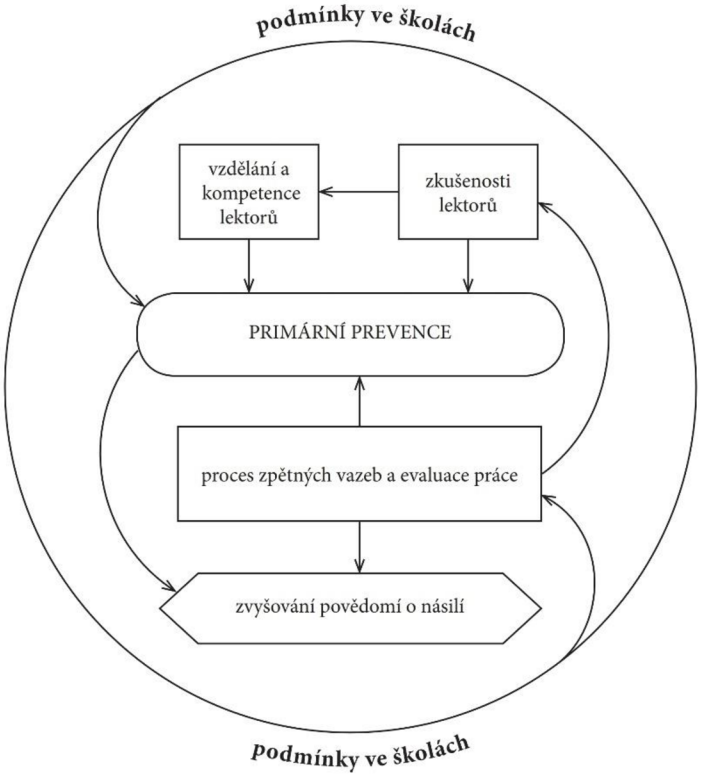

Kauzální model II vychází z paradigmatického modelu 2. Kauzální model zobrazuje metodu primární prevence násilí v blízkých vztazích s využitím filmu Zuřivec jako fenomén v kontextu stávajících podmínek ve školách. Lektoři popisují velmi různé zkušenosti s atmosférou ve školách, které ovlivňují průběh prevence. Konkrétně hraje svou roli vzájemná hierarchie a spolupráce pedagogického sboru, osobnost metodika prevence, přítomnost školního psychologa, zkušenosti s násilím, nastavení spolupráce s rodinou a institucemi. Lektoři zmiňují rozdílné přístupy pedagogů k žákům, kdy na některých školách jsou žáci zvyklí na spolupráci, inovativní metody práce, partnerské nastavení a jinde jsou během provádění prevencí viditelné špatné vztahy, autoritativní vedení, konflikty v kolektivu, šikana, v některých případech i šikana pedagogů. Pro úspěšné provedení prevence je ústřední kategorií kauzální proměnná, tedy dostatečné vzdělání a kompetence lektorů. Kategorie kompetence lektorů vstupují jako proměnná i do ostatních modelů. Lektoři vnímají jako nutnost pro provádění prevence specializované školené pro práci s filmem. Lektoři mají představu o ideálním vysokoškolsky vzdělaném lektorovi v oboru psychologie, speciální pedagogiky, práva či sociální práce, s absolvovaným psychoterapeutickým výcvikem, kurzem či výcvikem v krizové intervenci, se znalost problematiky násilí v blízkých vztazích a zkušeností v praxi v této oblasti, lektor by měl být kreativní, měl by mít rád práci s dětmi a vnímat činnost jako smysluplnou. Kauzální proměnná je ovlivněna intervenující proměnnou zkušenosti lektorů. Kategorie zkušenosti lektorů je ovlivněna stejně jako fenomén primární prevence strategií proces zpětných vazeb a evaluace. Ten probíhá od účastníků prevence, pedagogických pracovníků a škol a evaluace práce. Zkušenosti pracovníků vedou k hledání vlastního stylu vedení primární prevence, volbě přiléhavých aktivit pro daný kolektiv, k citlivosti lektorů vůči míře otevřenosti účastníků, k zacílení se na předání myšlenky „můžeš to někomu říct“ a informací, jak to mohou účastníci udělat a ke zkvalitňování provedení metody. Následek je zvyšování povědomí o násilí je výsledkem provádění primární prevence a strategií.

4. Kauzální model III Možnosti depistáže násilí u účastníků primární prevence zaměřené na násilí v blízkých vztazích s využitím filmu Zuřivec

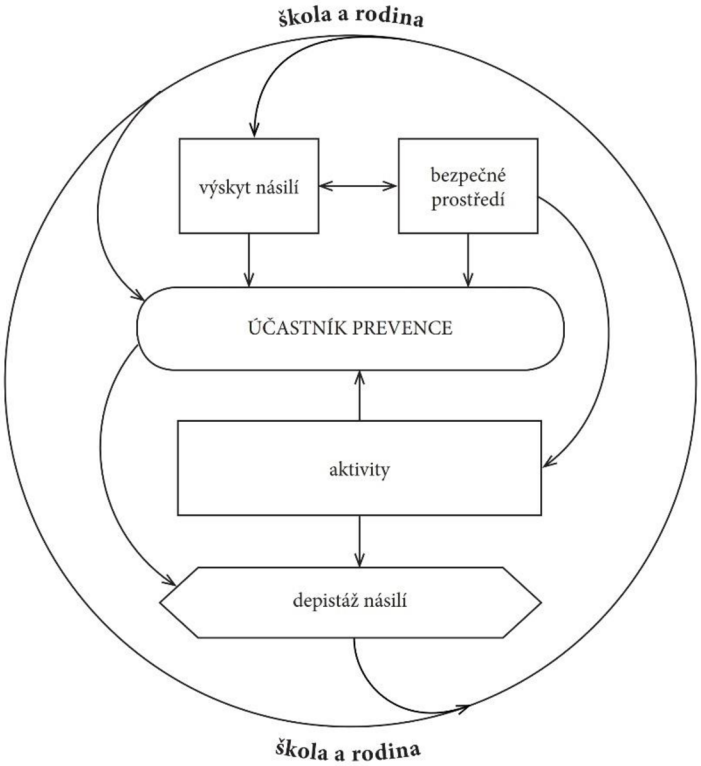

Kauzální model III vychází z paradigmatického modelu 3. Vzniklý kauzální model zobrazuje, jak lze během primární prevence prostřednictvím aktivit k filmu, provést depistáž násilí. Kontext škola a rodina, který ovlivňuje příčinnou podmínku a fenomén, zahrnuje vztahy v rodině, v kolektivu, mezi učiteli a žáky, pracovníků mezi sebou. Fenoménem je žák či pedagogický pracovník jako účastník prevence. Příčinná proměnná výskyt násilí ovlivňuje účastníka prevence a zároveň je ve vzájemném vztahu s intervenční proměnnou bezpečné prostředí. Kauzální podmínka je násilí u účastníka doma, v jeho partnerském vztahu, ve škole, účastník může ubližovat sám sobě. Intervenční proměnná bezpečné prostředí potom vede ke strategii aktivit. Bezpečné prostředí zahrnuje přípravu a spolupráci lektorů se školou před započetím prevence, určení postupu práce při depistáži násilí, určení zástupce školy, který bude řešit případný výskyt násilí, časový rámec samotné prevence, vyjasnění role zástupce školy na preventivním programu a tako samotnou osobnost lektora a jeho dovednosti bezpečné prostředí vytvořit. Strategie jednání, která je v tomto modelu aktivitami, je ústřední kategorií kauzálního modelu. Lektoři mezi tyto aktivity uvádí konkrétní nástroje vedoucí k depistáži násilí. Záleží

na správné volbě aktivit s ohledem na věk dětí, na jejich dobrém pořadí, zadání, jejich připraveností, znalostí využití a metod práce se skupinami. Strategie je odpovědí na fenomén a vede k následku, kterým je v modelu depistáž násilí. Účastníci prevence, kteří se účastní aktivit a vyskytuje se v jejich kontextu násilí, mají aktivity dovést k tomu, aby se někomu svěřili. Depistáž násilí potom ovlivňuje zpětně kontext, kdy situaci začnou řešit lektoři ve spolupráci se školou, rodinou, OSPODem, policií a je tím ovlivněn kontext, tedy rodina i škola.

5. Kauzální model IV – Limity využití filmu Zuřivec v primární prevenci vycházející z limitů českého systému řešení násilí v blízkých vztazích

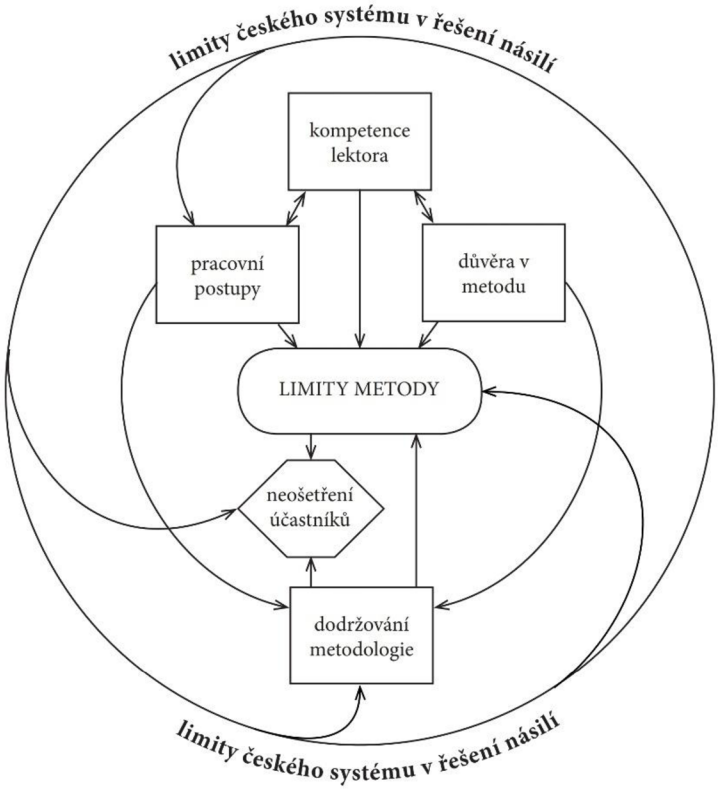

Kauzální model IV vychází z paradigmatického modelu 4. Kauzální model IV znázorňuje limity metody práce s filmem Zuřivec při primární prevenci s násilím v blízkých vztazích v Česku. Kontextem modelu jsou limity českého systému v řešení násilí. Kontext ovlivňuje intervenující proměnnou pracovní postupy, následek, že jsou anebo nejsou ošetřeni účastníci po prevenci v odpovídajících návazných službách či v rámci institucí, strategii dodržování metodologie a ovlivňuje i fenomén limity metody. Ústřední kategorií tohoto modelu je kompetence lektora, která zde funguje jako kauzální podmínka. Kompetence lektora jsou

hlavním limitem metody. To, zda budou dodržovány pracovní postupy, lektor připraví se školou dopředu postupy práce, vyjedná jasné podmínky, kontaktuje možné návazné služby, a zda lektor dokáže předat poselství filmu a získat důvěru v metodu pedagogických pracovníků i dětí, jsou zásadní předpoklady pro úspěšné provedení metody. Jestliže dokonce sám lektor v metodu nevěří, anebo lektor pracovní postupy nedodrží, vede to zpátky k fenoménu. Strategií ke snížení rizik a limitů je potom dodržování adaptované metodologie, které závisí na pracovních postupech a důvěře všech zúčastněných stran v metodu. Lektoři jako strategii uvádějí, aby se film promítal celý, lektoři se na prevenci důkladně připravili, domluvili se školou podmínky prevence, srozumitelně je s průběhem seznámili a nepodcenili ani formální stránku spolupráce, jako jsou zpětné vazby a zprávy po zaslané prevenci. Důsledek tohoto kauzálního modelu je neošetření účastníka prevence, kdy kauzální i intervenující podmínky mohou způsobit, že dojde k časové tísni, nezvládnutým intervencím, dítě se svěří, ale přestože je to komunikováno se školou, ta nic neudělá, lektor neumí zareagovat a nedojde k depistáži, anebo k depistáži dojde, ovšem není zajištěný žádný návazný postup, co kdo s účastníkem bude dál dělat.

6.3 Diskuze a doporučení

Cílem pilotního výzkumu bylo objasňování možností adaptace filmu Zuřivec v oblasti primární prevence a hledání efektivních způsobů realizace primární prevence, které vedou k depistáži násilí. Výzkum mapoval názory odborníků využívajících metodu ze zahraniční dobré praxe v českém prostředí a hledal překážky a limity přenosu metody v interkulturním kontextu z pohledu odborníků. Cílem bylo prostřednictvím analýzy dat získat doporučení pro odborníky využívající techniku při primární prevenci v ČR. Z výsledků pilotního výzkumu můžeme konstatovat, že získané kauzální modely odpovídají na kladené výzkumné otázky. Kauzální modely se věnují od nejobecnějšího modelu, který řeší možnosti adaptace metody v našem prostředí, přes proveditelnost samotné prevence, jejímu konkrétnímu účastníkovi po limity metody při práci s ní v našem prostředí.

Empirická část je zatížena tím, že vzorek je poměrně malý a homogenní, účastnili se převážně lektoři se stejným profilem, tedy se zázemím organizace zabývající se násilí a s psychoterapeutickým vzděláním. Rozhovory vznikaly pouze s odborníky, kteří pracují dlouhodobě s beznadějí, konflikty a násilím a jsou k práci s metodou pozitivně motivováni. Empirická část byla ovlivněna tím, že analýza literatury a sběr dat probíhaly v časovém rozmezí bezmála 7 let, což má značný vliv na aktuálnost. Měnily podmínky, v Česku, citační normy, situace práce s filmem, lišila se míra zkušenosti lektorů a také kompetence a role autorky.

V rámci analýzy dostupných výzkumů provedených v souvislosti s filmem Zuřivec v Česku, již proběhla ucelenější komparace přístupů k násilí v blízkých vztazích v Norsku a v Česku. V Norsku je oproti Česku pokrytá síť služeb zaměřující se na násilí v blízkých vztazích, probíhá mnohem větší podpora obyvatel v nepříznivých situacích, stát aktivně zasahuje do rodin v případě, že jsou její členové ohroženi a mnohem více se soustředí na podporu žen a slabších od státu. V Česku je společnost fokusovaná na rodinu, je konzervativnější, násilí je společensky více tolerováno, omlouváno a dostatek specializovaných služeb zde nemáme. (Nedbalová 2023) Norsko se zaměřuje na práci s tím, kdo se násilí dopouští a hlavním cílem je násilí zastavit. (Jakobsen & Räkil, 2017) Když uvažujeme adaptaci norské metody práce do českého prostředí, musíme brát v potaz tyto odlišnosti jednotlivých kulturních a sociálních prostředí. Kauzální model I. odpovídá na otázku: *„Jak odborníci vnímají proces*

a možnosti adaptace metody práce s filmem Zuřivec v rámci primární prevence v Česku?" Lektoři věří, že norská metoda práce, využívání filmu Zuřivec, je na české prostředí dobře adaptovatelná. Forma a obsah filmu jsou funkční i v našem prostředí, stejně tak metodologie práce – příprava lektorů, proveditelnost prevence, možnost navázání spolupráce se školou a zasíťování služeb pro účastníky prevence, kteří se v situaci násilí ocitají. Při adaptaci ovšem narážíme na překážky v systémové adaptaci. Jedná se především o nekvalifikovaný personál ve škole, kdy pedagogové neumí detekovat násilí anebo s ním neumí pracovat a tématu se bojí. Dalším slabým místem přenosu metody jsou návazné služby, které by byly v rámci Česka dostupné pro rodiny a specializují se na řešení násilí. Dohnal (2007) dochází ke stejnému závěru, že další pole, kam je třeba se zaměřit, je primární prevence, vzdělávání odborníků, kteří jsou zapojenými subjekty v případech domácího násilí, jako je policie, soudci, pracovníci sociálně právní ochrany, lékaři, neziskový sektor a vzdělávání dětí o násilí v blízkých vztazích ve škole. V Norsku funguje systémové řešení násilí, dostatek služeb pro ty, kteří se násilí dopouštějí, dostatek služeb pro ty, kteří jsou jím zasaženi i dostatek služeb pro děti. Dalším faktorem ovlivňujícím adaptaci je české školství. Ve třídách je větší počet dětí než v Norsku, menší počet učitelů a na rozdíl od Norska není v každé škole školní psycholog, metodik prevence anebo zdravotník. Adaptace metody na české prostředí tedy v současné době stojí na kvalitě proškolených lektorů a jejich dodržování pracovních postupů, kreativitě a odvaze pouštět se do nepříjemného tématu. Do adaptace metody tedy vstupuje absence uceleného systému práce s rodinami zasaženými násilím. Také různé pohledy na to, co je v řešení gesce školy a do čeho již škola nevstupuje. Chybějící síť služeb je možné nahradit například spoluprací se stávajícími NNO v oblasti násilí v blízkých vztazích, které mohou pomoc zajistit. Cesty k systémové adaptaci jsou věnovat se na úrovni ministerstev začleňování tématu násilí v blízkých vztazích a násilí obecně do výuky mladých odborníků a do primární prevence v rámci základních škol.

Na otázku: *„Jaké jsou zkušenosti odborníků s primární prevencí s filmem Zuřivec v Česku?"* nacházíme odpovědi v kauzálním modelu II, který se věnuje praxi českých odborníků s metodou. Lektoři zmiňují podmínky v českých školách a vybavenost žáků i učitelů v oblasti měkkých dovedností. Během programu se otevírají témata vztahů a to nejen u účastníků doma, ale i v rámci školního kolektivu a vztahů s a mezi pedagogy. Při prevencích byl patrný na mnoha školách výskyt šikany, narušených vztahů v kolektivu a také přetížení pedagogů. Podmínky se škol se velmi lišily. Nedbalová (2023) uvádí, že v Norsku vnímají problematiku jako součást péče o veřejné zdraví. Vycházejí z předpokladu, že se násilí dá předcházet pomocí prevence. Služby, které mají k dispozici jsou v rámci primární, sekundární i terciální prevence.

Dle přednášky Jakobsen (B. Jakobsen, přednáška 8. 6. 2023) se prevenci násilí věnují v Norsku plošně již v mateřských školách, téma násilí běžně řeší na základních školách a s dospívajícími, u kterých je dle provedených analýz největší výskyt násilí v rámci jejich prvních milostných vztahů. Služby jsou poskytovány zájemcům, kteří samostatně vyhledávají služby, když nezvládají svou agresi i těm, kteří přijdou na základě doporučení nebo rozhodnutí institucí. Primární prevence s filmem Zuřivec, je v českých školách poskytována na základě aktivity většinou neziskové organizace, která má vyškolené lektory anebo jestliže se školení zúčastní, jako výběrové vzdělávací aktivity, zástupci školy. Z výsledků lze konstatovat, že pro smysluplné provedení primární prevence násilí v blízkých vztazích, je klíčová postava lektora. Z pohledu českých lektorů a jejich zkušeností s realizací prevence, jsou nároky na lektora mnohem vyšší než ze strany instituce, která poskytuje práva na užívání filmu (Úřad vlády ČR, 2022). Dá se říci, že ti, kdo mají s prací s filmem přímou zkušenost, vnímají práci s metodou jako komplexní proces od navazování spolupráce se školou, hledání pracovních postupů, přes provedení prevence s využitím psychoterapeutických nástrojů a konkrétních dovedností, po schopnosti koordinovat postup práce při depistáži násilí u účastníka prevence. Implementace systémových změn je ovlivněna zároveň i dodržování přejímané metodologie práce s filmem adaptované na české prostředí. Přejímaná zahraniční metodologie práce naráží na možnosti návazné péče pro účastníky prevence a jejich rodiny v Česku. Cílem celé prevence je zvyšování povědomí o násilí. Cesta k realizaci od proškolení lektorů po provedení opět závisí na specifických dovednostech lektorů. Metoda je tedy funkční v rámci několika málo škol a lektorů, kteří s metodou pracují. V rámci projektů z Norska proběhlo proškolení stovek lektorů, kolik jich skutečně vykonává primární prevenci s využitím filmu, však není známo.

Otázku: *„Jaké jsou osvědčené strategie a postupy lektorů využívajících při primární prevenci film Zuřivec?“* osvětluje kauzální model III. Ten se věnuje účastníkovi prevence. Výskyt násilí v české společnosti potvrzuje i realizovaný výzkum z roku 2021, který byl proveden na 1 500 respondentech. S psychickým násilím se ve svém okolí dle šetření setkalo 67 % českých žen, s fyzickým pak 60 %. (IKEA ČR, 2021). Lze tedy předpokládat, že násilí se vyskytuje v rodinách dětí, kteří chodí do školy, kde prevence probíhá a ony jsou účastníkem. Lektoři vnímají, že pro depistáž násilí jsou stěžejní bezpečné prostředí, které tvoří lektoři a dobře zvolené aktivity. Heyduková (2024) provedla výzkum zaměřený na lektory filmu Zuřivec, který proběhl v rámci řešení diplomové práce. Její výzkum byl zaměřen na cíl “zjistit, jakým způsobem film Zuřivec přispívá ke komunikaci s dětmi o násilí v blízkých vztazích” (Heyduková, 2024, s. 53) Heyduková (2024) dochází k závěru, že samotný film má

potenciál a otevírá diskuzi na téma násilí v blízkých vztazích. Mezi aktivity, které lektoři vnímají jako stěžejní pro účastníky, aby se mohly svěřit, považují dopis králi, který je anonymní, musí být srozumitelně zadaný a adresovaný lektorům. Další dobrou aktivitou pro depistáž je práce dětí v malých skupinách, kde vedou diskuzi nad jednotlivými členy rodiny a lektoři mají prostor se zaměřit na děti i individuálně a kresba dětí, kde vyjadřují svá přání, jak by mohl příběh dopadnout anebo jak by si přály, aby skončil.

Otázka: *„Jaká jsou rizika a limity metody při využívání filmu Zuřivec v Česku?“* byla řešena v rámci kauzálního modelu IV. Analýza konceptů směřovala především k řešení limitů metody. Jako hlavní limit adaptace a provedení metody jsou podle pilotního výzkumu kompetence lektora. Stejně jako u předchozí otázky, je osobnost lektora a kompetence při adaptaci i provádění metody, zásadní. Lektoři zmiňovali jako opakující se riziko provedení metody neošetření účastníka prevence, zátěž účastníka při nedodržování metodologie, nesprávné použití filmu, použití filmu někým, kdo nerozumí kontextu tématu a práci s účastníky. Lektoři doporučují poměrně přísná kritéria vzdělání a kompetencí lektorů. Nezodpovězenou otázkou zůstává, zda je reálné, aby byl lektor odborníkem na násilí, měl psychoterapeutické vzdělání a zároveň měl prostor se plošně věnovat realizaci aktivity.

Na základě provedeného výzkumu je žádoucí pokračovat ve vzdělávání odborníků s využitím filmu Zuřivec, rozšiřovat řady lektorů, školitelů a dát jim k dispozici materiál, který bude shrnovat ověřené postupy adaptované metody práce s filmem Zuřivec v Česku. Film lze dobře adaptovat a využívat i ve vzdělávání odborníků, kteří se s násilím v blízkých vztazích setkávají v rámci svých profesí (soudci, policisté, lékaři, sociální pracovníci, psychologové). Dalším návrhem by bylo vytvořit interaktivní seznam institucí a organizací, které se problematikou násilí a také problematikou léčení traumatu zabývají a s filmem pracují, aby bylo možné se vzájemně propojovat. Smysluplné se jeví i akreditování vzdělávání pro lektory a školitele. Autorka se úkolu tvorby metodiky využívání filmu primární prevence může chopit v rámci další spolupráce s Úřadem vlády, dlouhodobější výhledem je pak akreditace školení a získávání financování. Doporučením je, aby bylo co nejvíce šířeno know-how, vznikla svépomocná podpůrná síť pro odborníky, kteří metodu využívají a bylo zajištěno další systémové financování pro tyto aktivity.

ZÁVĚR

Zmapovala jsem zahraniční i českou literaturu v oblasti násilí v blízkých vztazích a zjistila jsem, že konkrétně k filmu Zuřivec a jeho využití jsou minimální prameny, převážně se jedná o překlady norských zdrojů v rámci projektů Úřadu vlády ČR (2022) a sdílených pracovních postupů. Práce věnující se komparaci českého a norského systémového přístupu k násilí již provedena v mezičase byla (Nedbalová, 2023). Existuje malé povědomí a nedostatek zdrojů o práci a českých adaptovaných postupech práce s osobami, které se násilí dopouštějí. V českých pramenech není reflektovaná dlouhodobá zkušenost s prací s filmem a není proveden dostatek komplexních výzkumů k užívání metody. Dostatek pramenů je naopak k tématu traumatu, které se s problematikou pojí a k tématům domácího násilí a tradičních českých postupech práce s obětí. Metoda práce s filmem je u nás již v povědomí odborné veřejnosti.

V práci jsem vymezovala základní pojmy, metodologická východiska práce s násilím v obou zemích a teoreticko-metodologická východiska filmu Zuřivec. Reflektovala jsem využívání prvků filmové psychoterapie a narativní psychoterapie ve filmu. Věnovala jsem se možnostem a návrhům možností a způsobů adaptace, kterou je nutné provádět s interkulturní senzibilitou. Dimenze práce se zaměřuje na to, jak lze metodu adaptovat do stávajícího systému a jaké výzvy a otázky adaptace do systému přináší. Zaměřovala jsem se na limity a aktuální stav přenosu metody. Limity spatřuji v chybějících zpětných vazbách od proškolených odborníků, v tom, že neexistuje ucelená představa o tom, kde a kde všude metodu prakticky využívá a jak. V dané oblasti vnímám absenci monitorování situace a výzkumu.

Empirická část práce je zaměřená zejména na využití filmu v primární prevenci, kvalitativní výzkum zaměřený na lektory primární prevence a jejich způsob nahlížení na metodu práce. Použila jsem k vyhodnocování dat zakotvenou teorii a použitou analýzu dat jsem použila tvorbě doporučení, na jaké oblasti se při přenosu zahraniční metody mohou zaměřit a jak lze s filmem v Česku efektivně pracovat. V rámci závěrečné diskuze byly kauzálními modely zodpovězeny výzkumné otázky. Využívání filmu by mělo být mezioborově systémově zakotveno, pracovníci s filmem by měli procházet akreditovaným školením pro práci s filmem. Doporučením je vytvořit metodiku práce s filmem adaptovanou na podmínky v Česku, kde budou sdíleny dobré zkušenosti těch, kteří metodu dlouhodobě využívají a podporovat proškolené profesionály, aby film využívali. Dalším, spíše teoretickým a dlouhodobým krokem je podporovat vznik a fungování služeb, které budou dostatečně pokrývat poptávku pro celou rodinu v oblasti násilí v blízkých vztazích a práci s traumatem.

CITOVANÉ ZDROJE

Baum, D., Gojová, A., Gojová, V., Kubátová, H., Lindovská, E., Littlechild, B., Loučková, I., Nedomová, E., Nytra, G., Petrucijová, J., Schneider, A., Sýkorová, D., Špiláčková, M., Tichá, I., Vondroušová, K., & Znebejánek, F. (2014). *Výzkumné metody v sociální práci.* Ostravská univerzita v Ostravě. https://projekty.osu.cz/vedtym/dok/publikace/vyzkumne-metody-v-soc-praci.pdf

Dermer, S. B., & Hutchings, J. B. (2000). Utilizing movies in family therapy: Applications for individuals, couples, and families. *The American Journal of Family Therapy, 28*(2), 163-180. https://doi.org/10.1080/019261800261734

Dohnal, D., Miholová, P. H., Šprincová, V & Domesová, S. (2007). *Analýza výskytu a latence domácího násilí v partnerských vztazích.* Odbor rovnosti žen a mužů úřadu vlády v ČR. https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Analyza-vyskytu-a-latence-DN_final.pdf

Dršková, Š. (2022). *Inspirace: Využití filmu Zuřivec v rámci primární prevence na základních a středních školách.* https://zurivec.cz/

Fakultní Thomayerova nemocnice. (n.d.). *Implementace programu záchytu traumatizovaných dětí a zastavení násilí.* Získáno 24. 7. 2024 z https://www.ftn.cz/implementace-programu-zachytu-traumatizovanych-deti-a-zastaveni-nasili-1212/

Geist, B. (2000). *Psychologický slovník.* Vodnář.

Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace.* Portál.

Heyduková, T. (2024). *Film Zuřivec - nástroj v komunikaci s dětmi o násilí v blízkých vztazích z pohledu lektorů* [Diplomová práce, Univerzita Karlova]. Digitální depozitář Univerzity Karlovy. https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/188324

Hnilica, K. (2010). *Stereotypy, předsudky, diskriminace (pojmy, měření, teorie).* Karolinum.

Horneyová, K. (2004). *Ženská psychologie*. TRITON.

Chromý, J. (2010). *Kriminalita páchaná na mládeži. Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice.* Linde Praha.

IKEA ČR. (2021). Výzkum IKEA: Domácí násilí je v české společnosti zatíženo mnoha stereotypy. Získáno 12. července 2024 z https://www.ikea.com/cz/cs/newsroom/corporate-news/vyzkum-ikea-domaci-nasili-je-vceske-spolecnosti-zatizeno-mnoha-stereotypy-pubd508a147

Isdal, P. (2022). Povaha násilí. In B. Jakobsen & M. Råkil (Eds.), *Násilí je možné zastavit: psychologie násilí a terapie pro osoby, kteří se dopouštějí násilí v blízkých vztazích* (2nd ed., pp. 31, 33). Přeložila Petra Štajnerová. Praha: Nadace Open Society Fund Praha.

Killi, A. (Director). (2009). *Zuřivec* [Film]. Trollfilm AS.

Křivohlavý, J.(2009). *Psychologie zdraví.* Portál.

Jakobsen, B. & RÅKIL, M. (2017). *Násilí je možné zastavit. Terapie pro osoby, které se dopouštějí násilí v blízkých vztazích.* AF BKK s.r.o.

Kulka, J. (2008). *Psychologie umění.* Praha: Grada.

Levine, A. & Klineová, M. (2012). *Trauma očima dítěte : probouzení obyčejného zázraku léčení : od raného dětství po dospívání* . Maitrea.

Matoušek, O. & Pazlarová, H. (2014). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Portál.

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* Grada.

Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. & aj. (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství.* TOGGA.

Nedbalová, B. (2023). *Komparace systému řešení domácího násilí na ženách v České republice a v Norském království* [Diplomová práce, Univerzita Karlova]. Digitální depozitář Univerzity Karlovy. https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/179193

Perry, B. D. & Szalavicz, M. (2016). *Chlapec, kterého chovali jako psa. Příběhy dětí, které překonaly trauma.* Portál.

Poněšický, J. (2004). *Neurózy, psychosomatická onemocnění a psychoterapie.* TRITON.

Poněšický, J. (2005). *Agrese, násilí a psychologie moci.* TRITON.

Průcha, J.(2010). *Interkulturní komunikace.* Grada.

- Segall, M. H., Dasen, P. R., Perry, J. W. & Poortiga, Y. H. *(1990). Human Behavior in Global Perspective. An Introduction to Cross-Cultural Psychology.* Allyn and Bacon. https://doi.org/10.1080/019261800261734

Sharp, C., Smith, J. V., & Cole, A. (2002). Cinematherapy: Metaphorically promoting therapeutic change. *Counselling Psychology Quarterly*, 15(3), 269-276. https://www.cinematherapy.com/pressclippings/Sharp-article.pdf

Smull, E., Wachtel, J. & Wachtel, T. (2012). *Family Power: Engaging and Collaborating with Families.* International Institute for Restorative Practises.

Stejskalová, M. (2012). *Psychoterapie uměním.* Pressto Publishing.

Strnad, V. & Nejedlá, A. (2014). *Základy narativní terapie a narativního koučinku.* Praha: Portál.

Šišková, T. (2016). *Průvodce rodinnou mediací.* Praha: Portál.

Trávníček, Z. (2017). *Předmluva. Práce s osobami, které se dopouštějí násilí v blízkých vztazích, v České republice.* In JAKOBSEN, B. a RÅKIL, M. *Násilí je možné zastavit. Terapie pro osoby, které se dopouštějí násilí v blízkých vztazích.* Praha: AF BKK s.r.o.

Úřad vlády ČR. (2019). *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019–2022* [online]. Úřad vlády ČR. https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/AP-DN---grafikaFINAL.pdf

Úřad vlády ČR. (2022). *Metodický list k využití filmu na školách a pro práci s dětmi* [online]. Úřad vlády ČR. https://zurivec.cz/

Úřad vlády ČR. (2024). *Rada vlády pro rovnost žen a mužů schválila zprávu o plnění Akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023–2026* [online]. Úřad vlády ČR. Citováno 11. 7. 2024. Dostupné z https://www.tojerovnost.cz/cs/rada-vlady-pro-rovnost-zen-a-muzu-schvalila-zpravu-o-plneni-akcniho-planu-prevence-domaciho-a-genderove-p/

Violence Info – A global knowledge platform for preventing violence. (n.d.-b). https://apps.who.int/violence-info/

Vybíral, Z. & Roubal, J. (2010). *Současná psychoterapie*. Praha: Portál.

Voňková, J. & Spoustová, I. (2008). *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen.* proFem, o.p.s.

PŘÍLOHY

Příloha 1
Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a dalších informací pro bakalářskou práci

název práce: Práce s edukativním filmem Zuřivec v kontextu násilí v blízkých vztazích
držitelka souhlasu: Šárka Martinovská
e-mail: martinovska.sarka@seznam.cz
předmět: Výzkum je zaměřený na lektory prevence násilí v blízkých vztazích s využitím filmu Zuřivec, kteří mají zkušenost s násilím v blízkých vztazích.

informace o účastníkovi výzkumu
jméno a příjmení:
e-mail:

Informace o výzkumu:
Cílem pilotního kvalitativního výzkumu je hledání doporučení k využití filmu Zuřivec v Česku se zaměřením na oblast primární prevence. Výzkum je kvalitativní a klade si za cíl zmapovat rizika přenosu metody a také hledání způsobu přenosu metody, který by byl funkční ve stávajícím českém systému. Výzkum bude veden formou rozhovoru, data budou vyhodnocována metodou zakotvené teorie. Průběh rozhovoru bude nahráván a ze zvukového záznamu bude následně pořízen přepis, který bude revidován, dále analyzován a interpretován. Zvukový záznam bude sloužit pouze pro potřebu doslovného přepisu a bude k dispozici pouze Šárce Martinovské. Přepis bude důsledně anonymizován tak, aby byla zaručena anonymita a ochrana všech osob zmíněných v průběhu rozhovoru, a aby nebylo možné tyto osoby na základě anonymizovaného přepisu identifikovat. Zejména nebudou zmíněna jména osob. Zvukový záznam a doslovný přepis bude Šárka Martinovská uchovávat u sebe. V textu práce nebude tento informovaný souhlas uveden, pouze bude v příloze připojen vzor dokumentu. Citace částí anonymizovaného doslovného přepisu mohou být použity v závěrečné bakalářské práci.

Podpisem vyjadřuji souhlas s následujícími body:
- Byl/a jsem informován/a o účelu rozhovoru, kterým je sběr dat pro potřeby výzkumu bakalářské práce Šárky Martinovské
- Bylo mi sděleno, jak dlouho bude rozhovor a jaký bude mít průběh. Jsem seznámen/a s právem odmítnou odpovědět na jakoukoli otázku.
- Souhlasím s nahráváním následujícího rozhovoru a jeho následným zpracováním. Zvukový záznam rozhovoru nebude poskytnut třetím stranám a po přepsání bude vymazán.
- Byl/a jsem obeznámen/a s tím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovorů, která znemožní identifikaci mé osoby. Nikde nebude uvedeno mé jméno či jiné osobní údaje, díky kterým bych mohl/a být identifikován/a.
- Dávám své svolení k tomu, aby Šárka Martinovská použila rozhovor pro potřeby své bakalářské práce a některé části v ní může citovat, zvuková nahrávka bude po ukončení výzkumu smazána.

Jméno a příjmení:

Datum a podpis:

Příloha 2

Přílohami jsou zrevidované přepisy rozhovorů s lektorkami a lektory primární prevence, s přímou zkušeností s filmem Zuřivec, kteří pracují s cílovou skupinou násilí v blízkých vztazích. Data z těchto rozhovorů jsou použita v empirické části.

I. **Psycholožka 1, N. O., 35 let, Mgr., psychoterapeutické vzdělání, žena**

Sešly jsme se kvůli tématu násilí v blízkých vztazích a kvůli Vašim názorům na film Zuřivec. Jak film Zuřivec vnímáte v kontextu domácího násilí v ČR?

Obsahem filmu je domácí násilí, tudíž při dobré obratnosti pracovníka je film využitelný.

Jak to myslíte s tím pracovníkem?

Film mi přijde pro českou společnost ještě příliš pokrokový. V budoucnu bude velmi dobře využitelný.

Takže v současné době vnímáte jeho využitelnost v Českém prostředí jako diskutabilní?

Film je emočně náročný a na pracovníka to klade nárok dobře ošetřit pozorovatele filmu a zpracovat téma domácího násilí, tak aby klienti neodcházeli zatíženi problematikou.

Rozumím tomu tedy správně, že máte obavu o ošetření klientů pracovníky, kteří se rozhodnou metodu v ČR používat?

Ano, vnímám rizika využívání filmu především ve špatném užití metody pracovníky.

A jak by mohlo dojít k úspěšné adaptaci metody do našeho prostředí?

Metodu lze adaptovat na české prostředí, pokud pracovníci projdou školením a budou pod supervizí. Metoda by měla být adaptovaná plošně. Ten film by měly vidět všechny děti.

Kdo by podle Vašeho názoru měl mít v ČR oprávnění pracovat s filmem Zuřivec?

S filmem by měl dle mého názoru pracovat vysokoškolsky vzdělaný člověk, minimálně Bc. obor - sociální práce, psychologie, speciální pedagogika, ideální s alespoň započatým psychoterapeutickým výcvikem, ale to už je nadstavba. Pracovník by měl projít speciálním školením, aby se naučil metodu používat a pracoval s ní správně.

Pro koho se Vám zdá film v našem prostředí reálně využitelný?

Je vhodný pro neziskové organizace pracující obětmi domácího násilí i s pachateli domácího násilí, pro školy jako primární prevence.

Co si myslíte o zpracování filmu?

Že je velmi pěkné a má dobrý obsah.

Film je zaměřený na domácí násilí, jak jako odborník hodnotíte současné metody práce s násilím?

V současné době mi přijdou metody práce s domácím násilím zaměřeny vždy pouze na jednu stranu buď práce s obětí, nebo s pachatelem. Vzhledem k tomu, že poměrně velké procento obětí domácího násilí se k pachateli opakovaně vrací, práce by měla být komplexnější, pokud to jde – s celým rodinným prostředím, popřípadě i mezigeneračně.

Jak by podle Vás měla správná práce s násilím vypadat?

Výstupem by mělo být dle mého názoru uvědomění si vnitřních procesů, které vedou k násilí a postupná změna těchto mechanismů.

Aby se toto mohlo odehrát, je nutná spolupráce zapojených subjektů, co si myslíte o současném nastavení?

Spolupráce je v některých případech komplikovaná. Neexistuje dobrá mezioborová propojenost a vše záleží na vyjednávací obratnosti jednotlivých pracovníků. Dokazování domácího násilí není vždy úplně jednoznačné, z tohoto důvodu se většinou jedná o dlouhodobý proces, který je zátěží, bez zaručení spravedlivého výsledku. Velkou překážkou právě bývá zaujatost jednotlivých institucí a přiklánění se k jedné straně, či naopak nečinnost institucí.

Prvotní impulz k řešení domácího násilí můžete dát i Vy, jako lektor primární prevence, v metodice k filmu Zuřivec je kladen na mezioborovou propojenost poměrně velký důraz…

Primární prevenci vnímám jako velmi důležitou. Smyslem by měla být normalizace pohledu na domácí násilí.

K čemu vlastně je provádění prevence s filmem Zuřivec?

K seznámení s problematikou, uvědomění si normy a poznání, co v takovémto případě dělat.

To je poměrně ambiciózní cíl, za poměrně krátký časový úsek. Jak ho lze dosáhnout?

Důležitá je postava lektora primární prevence, měl by mít vzdělání - VŠ, rozhodně by měl mít zkušenosti s prací se skupinou a měl by projít speciálním kurzem na používání této metody. V ideálním případě by měl projít několika skupinami jako pozorovatel a se zkušenějším kolegou se metodu naučit správně používat.

Hraje v provedení prevence roli škola?

Záleží na konkrétní škole a přístupu k primární prevenci a přístupu jednotlivých učitelů.

Ti jsou na programu přítomni?

Mohou být, ale na programu přítomni většinou nejsou.

A jak k programu přistupovaly školy, kde jste program prováděla?

Podmínky jsou většinou dobře zajištěny.

Tím máte na mysli technické podmínky?

Ano, zajišťování hladkého průběhu z hlediska času a prostoru.

A jak byste popsala přístup zástupců školy k samotnému obsahu programu?

Opět záleží na jednotlivých lidech, jejich zpětná vazba je většinou na vyžádání. A často spíše řeší nás jako lektory, co se jim nelíbilo. Pracujeme na jednotné formě evaluací. Abychom měly zpětné vazby k programu, k nám jako lektorům, k filmu a k tomu, co na programu vyvstane.

Co se týká filmu, jaké jste měla ohlasy po promítání filmu?

Děti aktivita bavila, nebylo to klasické vyučování, u odborníků budí diskuse o vhodnosti této metody u mladších dětí.

A jaký by měl být podle Vaší zkušenosti ideální věk dětí?

Konec prvního stupně.

Takže 5. třída?

Ano, žákům od 5. tříd.

Když se zaměříme na film samotný, které techniky z metodiky k následnému zpracování filmu jste s touto věkovou skupinou osobně využila?

Malování a dopis králi.

Malování čeho?

Malovali jsme, jak by měl příběh Bójovi rodiny dopadnout za dva roky.

A co se týká psaní dopisu?

Nejefektivnější se mi jevilo psaní dopisu panu králi každého sám za sebe, kdy zadání znělo představ si, že ty můžeš napsat panu králi, co chceš, co bys mu teď napsal, s tím, že děti mohly psát, cokoliv chtěly, pozitivní i negativní věci.

Co vnímáte jako důležitou součást prováděné prevence?

Velmi důležitou součástí celého procesu je zpětná vazba.

Co konkrétně tím máte na mysli?

Vypracovávání evaluačních dotazníků s dětmi, ze kterých poznáváme, co se změnilo v jejich vnímání a znalostech před programem a po programu, také se v nich ukáže, jestli mají samy zkušenost s násilím a jestli vlastně vědí, co to násilí je. A také zprávy, které dáváme spolu s doporučeními škole po realizaci prevence.

II. Sociální pracovník, K. L., 45 let, Mgr., psychoterapeutické vzdělání, muž

Sešli jsme se kvůli tématu domácího násilí a filmu Zuřivec. Co Vás napadá, když se řekne Zuřivec?

Srozumitelně zpracované téma domácího násilí, působivé.

Líbí se Vám zpracování filmu Zuřivec?

Animovaná forma se mi líbí.

Říkáte srozumitelné téma, myslíte, že i pro naši společnost?

Podle mého názoru je film přijatelný v českém prostředí, protože pracuje se stereotypy rodinného prostředí, které je pro každou rodinu stejné - matka, otec, dítě, byt - místo k životu, vztahy mezi členy rodiny…

Takže si myslíte, že metodu adaptovat na naše prostředí lze?

V ČR určitě ano.

A naopak v čem spatřujete rizika adaptace metody na naše prostředí?

Rizika vidím ve využívání filmu nekompetentními osobami, nevyužívání metodiky práce s filmem, pouštění pouze části filmu, nedostatečná práce s kolektivem při a po promítnutí - nezpracování témat, které se jednotlivcům mohly otevřít nebo neopečování jejich potřeb.

Co máte na mysli „neopečováním“ jejich potřeb?

Dokázat nabídnout pomoc, podporu těm, které se téma týká a film je mohl motivovat ke změně nebo vyděsit.

Hovořil jste o nekompetentnosti osob, které by mohly s filmem nakládat, kdo by podle Vás měl mít oprávnění s filmem pracovat?

Psychologové, psychoterapeuti, sociální pracovnici s psychoterapeutickým výcvikem, státní instituce ne.

Mluvil jste o stereotypech rodinného prostředí, jak vnímáte obsah filmu a vyobrazení domácího násilí?

Film stručně ukazuje typické projevy domácího násilí a divák si muže prohlédnout jednotlivé zasazené osoby, jak jednají, nabízejí se otázky, co asi jednotlivci cítí, jaká je motivace jejich fungování v násilném prostředí, co se s nimi děje.

Vypadáte, že jste z filmu Zuřivec nadšený. V čem je pro Vás film nejvíce využitelný.

Při práci s domácím násilí-prostřednictvím filmu lze nastínit jednotlivé aktéry-agresora, oběť, okolí; lze využít při práci s celou rodinou, agresor může s pomocí terapeuta a s odstupem např. zahlédnout chování a pocity oběti a oběť může získat potvrzení, že něco doma není v pořádku, můžu to změnit, nemusím trpět aj.

Jak vnímáte současně používané metody práce s domácím násilím?

Metody práce s DN nejsou v národním měřítku sjednocené, existují převážně krizové intervence pro oběti a represe pro agresory. Práce s touto problematikou teprve v ČR zraje. Do práce s DN by měla být zapojena celá rodina včetně agresora a to se v současné době neděje vždy, v zahraničí ano.

Jaké by měly být ideálně výstupy takové práce s rodinou?

Ideálním výstupem je zklidnění situace v rodině, přivést jednotlivé členy rodiny k pochopení funkce rodinného systému, na jakých hodnotách rodina stojí a co už je násilí.

Když byste měl rozvést konkrétněji práci s jednotlivými členy takové rodiny, co to porozumění situace znamená pro osobu, která se násilí dopouští a pro osobu, která mu je vystavena, případně pro děti?

Agresor má náhled na svoje jednání a věří ve vlastní odpovědnost za svoje činy a zvládá odreagovávat kritické situace jinak než v minulosti. Na druhou stranu oběti nebo trpící v blízkých vztazích znají svoje hranice, možnosti jak se ozvat, bránit.

A jak vnímáte spolupráci dalších subjektů, které jsou u nás do řešení situace domácího násilí zapojeni?

Spolupráce je s uvedenými orgány nutná a kvalita spolupráce je o konkrétních lidech, kteří zastupují ve svých funkcích nástroje systémové podpory a pomoci.

Jakou roli si myslíte, že v řešení domácího násilí hraje prevence?

Velký smysl vidím v tom, že primární prevence rozšiřuje povědomí o domácím násilí, působí preventivně ale i nabízí náhled na situaci, ve které se můžeme ocitnout nebo v ní žijeme anebo v ní žije někdo z našeho okolí. Primární prevence boří mýty v oblasti domácího násilí a motivuje k AHA momentům a kladení si otázek.

Proč jste se rozhodl stát se lektorem primární prevence?

Abych mohl dětem srozumitelně vysvětlit téma domácího násilí, představit modelové situace prostřednictvím filmu, zpracovat aktuální pocity a napětí a nabídnout podporu v případě potřeby - návazné služby.

Jaké si myslíte, že by měl mít lektor pracující s filmem Zuřivec kompetence?

Minimálně psychoterapeuticky výcvik, ideálně psychologické nebo sociálně právní vzdělání a výcvik.

Co si myslíte o spolupráci se školami, jaké máte zkušenosti?

Co konkrétně máte na mysli?

Začněme třeba s přípravou školy na prevenci…

Škola má zájem dopředu se seznámit s tématem a chystaným průběhem.

Jak vnímáte přítomnost zástupce školy na programu?

Není to vhodné.

A jak probíhá stran školy organizace programu?

Diskuse, promítání filmu a zpětná vazba.

Zajímá poté školu zpětná vazba po proběhlém programu?

Setkal jsem se s tím, že probíhá většinou bez reakcí školy.

Přejděme k samotné práci s dětmi. Jaký je podle Vás, ideální věk dětí, které by měly absolvovat preventivní program?

Od 10 let výše.

Jaké byly po promítání ohlasy dětí na film Zuřivec?

Děti jej přijímají kladně a mají otázky.

A když to porovnáte s reakcí odborníků na film?

Odborníci k filmu přistupují s respektem.

Setkáváte se u dětí ve třídách, kde provádíte prevenci s tím, že prožívají ve svých rodinách domácí násilí?

Ano.

Jak Vám to sdělují?

Písemně nebo obrázkem.

Jaké techniky se Vám osvědčily při zpracovávání filmu s dětmi?

Diskuse o pochopení a působení filmu a návrh možností, co dělat když…

Jak vnímáte psaní závěrečných zpráv a evaluací?

Pro obě strany, pro lektory i pro školu jsou přínosem. Psaní zpráv mě sice netěší, ale zase v nich zaznamenáváme vše, co se během prevence odehraje a je možné díky tomu i zlepšovat naši práci. Dostáváme zpětné vazby od dětí, učitelů i si je děláme vzájemně a tím se všichni posouváme.

III. Speciální pedagožka - etopedka, P. E., 60 let, Mgr., psychoterapeutické vzdělání, žena

Náš rozhovor se bude týkat filmu Zuřivec. Začneme tím, co si myslíte o jeho formální stránce?

Film je velmi dobře zpracován graficky, hudebně i obsahově.

A když se zaměříme na obsah?

Velmi dobře vystihuje téma domácího násilí.

Jak Vy osobně vnímáte možnost využití filmu Zuřivec v českém prostředí?

Zaznamenala jsem dva druhy reakcí. Pracovníci, kteří se zabývají domácím násilím, film hodnotí jako přínosný. Laická veřejnost však film hodnotila převážně jako emočně velmi zátěžový a nevhodný pro děti. Šlo o veřejnost, která se touto problematikou nezabývá, těžko říct, zda má či nemá zkušenost s DN.

A co si Vy myslíte o využitelnosti filmu při práci s násilím?

Pro práci s domácím násilím je film vhodný především z důvodu, že ukazuje možnost řešení lidem, kteří se v DN ocitají.

Takže jestli tomu dobře rozumím, Váš názor je, že film u nás využívat lze?

Metoda práce s filmem Zuřivec je adaptabilní na české prostředí, neboť domácí násilí probíhá v ČR stejně jako v jiné zemi. To film názorně ukazuje.

Vnímáte nějaká rizika v možnostech využití filmu v našem prostředí?

Rizika adaptace spatřuji v tom, že je potřeba dobře si rozmyslet, komu film bude promítán, kým a jak.

Jak by ta příprava podle Vás tedy mělo vypadat?

Je nutné připravit se konkrétně na cílovou skupinu a program tomu předem přizpůsobit, respektive průběh preventivního programu.

Hovoříte nyní o primární prevenci s dětmi?

Ano, film není určen k tomu, aby strašil účastníky, ale naopak jim ukázal, že DN má řešení. Toto je potřeba ošetřit během promítání filmu, v průběhu preventivního programu i po něm.

Když se ještě vrátíme k tomu, jak by měli odborníci s filmem v našem prostředí nakládat, kdo by měl mít oprávnění k užívání filmu?

Myslím, že by s filmem měli pracovat odborníci zabývající se převážně problematikou domácího násilí, nebo pracovníci proškolení v této problematice, neboť pak mohou přímo předávat znalosti zkušenosti o DN účastníkům preventivního programu.

Co přesně myslíte tím vzděláním v problematice domácího násilí?

Problematika domácího násilí je velmi specifická v tom, že násilí se děje „za zavřenými dveřmi". V dnešní době se „domácí násilí" začalo například zneužívat v rodinné problematice, ale to je jiné téma. Proto je potřeba umět domácí násilí diagnostikovat.

Hovoříte o domácím násilí v rodinné problematice, jak vyhodnocujete současné metody práce v této oblasti?

Používané metody práce s domácím násilím v současné době jsou velmi dobře propracované pro oběti DN, i pro dětmi. Méně se však pracuje s osobami vykazujícími násilné chování.

Jak si myslíte, že bychom měli v ČR pracovat s násilím v rodinách?

Jako ideální výstup takové práce vidím sanovanou rodinu, tj. násilná osoba projde léčbou zaměřenou na eliminaci násilného chování, ostatní členové rodiny projdou léčbou traumatu a žijí v klidném a bezpečném domově.

Jste speciální pedagožka, jaký postup práce byste navrhovala pro práci s dětmi?

Děti by se měly stýkat s rodičem, který se choval násilně, za odborné asistence. Vztah násilného rodiče a dětí by neměl být přerušen, ale naopak veden bezpečným způsobem k takové změně, která respektuje možnosti každého člena rodiny a pomáhá léčit způsobené trauma osob, které si prošly domácím násilím.

A v oblasti primární prevence?

Jsem ráda, že byl vytvořený preventivní program na téma domácího násilí, film Zuřivec, díky kterému je možné provádět nejen primární prevenci, ale případně i depistáž dětí, které v takovém prostředí žijí. Vnímám ale, že je to takový začátek.

Začátek?

Když provádíme prevenci, je zřejmé, jak moc je násilí rozšířené a že se s tématem nepracuje plošně. Myslím, že by film měly vidět všechny děti ve všech školách.

A jak myslíte, že by toho šlo dosáhnout?

To není v naší kompetenci, měla by se toho chopit ministerstva, jasně určit, že by se s tímto tématem mělo pracovat na školách. Vnímám prevenci jako určité minimum o soft skills a o vztazích obecně. Aby zaznělo, že není v pořádku se vzájemně s rodiči nebo s partnerem napadat, ubližovat si, že to jde dělat i jinak. A vytvořit k tomu odpovídající síť pomoci.

Ta by měla vypadat jak?

O násilí by se mělo v první řadě učit na vysokých školách, určitě v oborech psychologie a sociální práce, možná i na VOŠ. Vlastně by se o tom měli dozvědět i lékaři, policisté, učitelé.

A tím by byla podpořena ta síť?

Sítí jsem asi spíš mluvila o službách, jako to mají v Norsku. Práce s pachateli, s oběťmi, s dětmi. Specializované služby a ne pouze v rámci Prahy, ale i v jiných regionech.

Rozumím, cesta je tedy vytvořit síť spolupracujících institucí a vzdělat dostatečný počet odborníků na problematiku násilí…

A asi taky pak změnit celý ten systém. Zrychlit ho, promyslet pracovní postupy...

A jak vnímáte současný stav a spolupráci s dalšími subjekty, které jsou nyní do řešení situace násilí v rodinách zapojeny?

Spolupráce s OSPOD, soudy, NNO je v současné době poměrně na dobré úrovni, avšak i zde je třeba větší informovanosti. Například, pokud se oběť DN nachází v režimu utajení, státní

instituce by neměly zveřejňovat adresu utajeného pobytu osobě, která se chovala násilně, aby nedošlo k případnému dalšímu násilí v době, kdy probíhá trestní stíhání, soudní proces.

Hovořila jste o lektorech primární prevence. Jaký by měl mít takový lektor profil?

Lektoři by měli mít vzdělání alespoň vyšší odborné, nebo vysokoškolské, v oboru psychologie, pedagogiky, sociální práce nebo teologie, s psychoterapeutickým vzděláním, které je důležité k případnému ošetření emocí zúčastněných osob programu. K programu by mohli být přizváni i peer to peer pracovníci v doprovodu výše uvedeného odborníka.

Jaký Vy osobně vidíte smysl v primární prevenci zaměřené na domácí násilí?

Hlavní smysl v primární prevenci zaměřené na DN vidím v tom, že osvětlí domácí násilí jako takové.

A stačí to? Čeho tím vlastně lektoři dosáhnou?

Tím pomůžeme zúčastněným vyhnout se násilnicky chovajícím se osobám, případně je poučí o možnosti řešení násilí, pokud se v takovém prostředí ocitnou. Za druhé ji vnímám jako možnou depistáž dětí, které v takovém rizikovém prostředí žijí. Pak je možné takové rodině nabídnout pomoc v součinnosti se státními institucemi.

Jaký je Váš cíl primární prevence s využitím filmu Zuřivec?

Ráda bych dětem na školách ukázala, že i těžká životní situace může mít řešení, pokud víme, kam se můžeme obrátit.

A jak probíhala spolupráce se školami?

Spolupráce s každou školou byla jiná.

Můžete to rozvést? Třeba začneme organizací prevence školou…

Někde byly pracovny připravené, někde se v rychlosti připravovaly těsně před začátkem programu za účasti žáků.

A zapojení zaměstnanců školy do prevence?

Pracovníci škol byli také někde velmi vstřícní, jinde z časových důvodů neměli čas na konzultaci s lektory.

Byl u Vás někdo ze zástupců školy při prevenci?

Ano, ale žáci byli otevřenější k lektorům, pokud nebyli přítomni zástupci školy, které vnímali jako „školní dohled."

Takže přítomnost pedagoga prevenci rušila?

Rušila, ale rušily i jiné věci. Průběh programu na jedné škole ovlivňovalo zvonění, které bylo prováděno formou různých žánrů hudby, což odvedlo soustředěné děti od programu a tím byl narušen průběh preventivního programu.

Kdybyste měla shrnout stručně, jak se vám tedy se školami spolupracovalo?

Školy se celkově jevily přetížené vlastními problémy. Toto ovlivnilo na některých školách možnost probrat zpětnou vazbu lektorů se zástupci školy.

Jaký by měl být věk dětí pro práci s filmem Zuřivec?

Od 10 let výše.

Dětem, kterým jste film promítali, se film líbil?

Děti celkově hodnotili nejen film, ale celý program pozitivně. Ocenily získané informace.

Setkala jste se s dítětem, které násilí v rodině zažilo?

Ano, setkali jsme se s dětmi, kde pravděpodobně probíhalo domácí násilí.

Jak jste to poznali?

Zpravidla jsou zakřiknuté, hovoří o násilí prostřednictvím nakreslených obrázků, napsáním dopisu králi, někdy opouští místnost během programu a žádají doprovod. Občas se slovně vyjadřují jako rodiče, kteří jsou násilí vystaveni.

Můžete uvést příklad toho, s čím se děti svěřovaly?

Podle toho, co děti vypovídaly prostřednictvím obrázků a dopisů králi, šlo o fyzické a psychické násilí, které zažívaly doma, nebo které zažívali jejich kamarádi, blízcí. Děti se někdy identifikovaly s hlavní postavou filmu a měly různá přání. Ta však nemělo s domácím násilím nic společného.

Jaké techniky se Vám při práci s dětmi osvědčily po zhlédnutí filmu?

Osvědčila se nám technika fázování filmu. Film jsme rozdělili na tři části. Po promítnutí části filmu probíhala s dětmi diskuze o promítnuté části filmu a DN.

A jak na to děti reagovaly?

Děti reagovaly autenticky, dotazovaly se, vyprávěly. Děti, které zažily DN, využily možnost namalovat svůj příběh a napsat dopis panu králi, kde sdělovaly svá přání týkající se vyřešení jejich těžké situace doma.

Je něco, co vás při programu překvapilo?

Pamatuji si několik momentů. Nemyslím, že by mě to překvapilo, ale asi spíš zaskočilo. Třeba když děti při prevenci ponižovaly a šikanovaly školní psycholožku, ta vypadala, že se rozpláče a tak jsme otevírali téma pravidel a že platí pro všechny a snažili jsme se zvyšovat míru empatie těch dětí. Psycholožky mi bylo líto. Také jsem si uvědomovala odlišnost našeho přístupu, kdy děti nebyly zvyklé na diskuzi a čekaly na vyzvání, dovolení a schválení odpovědi. Naopak příjemné mě překvapily bezprostřední reakce dětí na aktivity a na film a že rozuměly poselství filmu.

Dělaly jste s dětmi nějaká sociometrická šetření?

Ano, ale evaluační dotazník byl pro děti k vyplnění náročný, nechtělo se jim dotazník vyplňovat.

Takže jste od sociometrického šetření upustili?

Lépe děti reagovaly slovně, nebo formou kreslení. Na konci programu děti malovaly zpětnou vazbu skupinově na velký kus papíru.

A co se na tom papíru objevovalo?

Sdělovaly tam slovem přínos programu a zároveň žádaly o pokračování preventivního programu.

IV. Psycholog – speciální pedagog, L. P. T., 43 let, Mgr., muž

Budeme společně hovořit o filmu Zuřivec. Co Vás jako první, když vyslovím „film Zuřivec," napadne?

Že film je užitečný.

Čím?

Protože ukazuje, jak se s domácím násilím vyrovnává malý chlapec.

Jak na Vás působí zpracování filmu?

Film je přístupný dětem školního věku díky animaci a vhodné délce 20 minut.

Setkala jsem se s negativními názory na použitou animaci.

Mně zase přišlo, že děti ta zajímavá animace zaujala.

Jakou máte zkušenost s reakcemi na film?

Děti i dospělí na film reagují a vzniká přínosná diskuze.

Říkáte na prvním místě děti, jaké možnosti využití filmu Zuřivec Vy osobně vnímáte jako přínosné?

Hlavně v oblasti práce s dětmi. A plošně.

Jak to myslíte?

Ideální by bylo, aby film v rámci základních škol viděly všechny děti.

Pro jak staré děti je podle Vaší zkušenosti film vhodný?

Pro věk 10 – 18 let.

Jak vnímáte přenos norského materiálu do českého prostředí?

Příběh je univerzální, české děti nemají problém jej pochopit.

Jak dětem vysvětlujete postavu pana krále?

Realita královského zásahu v tíživé situaci je sice pro českého občana exotická, ale dětské duši to nevadí.

Spatřujete nějaká interkulturní rizika přenosu metody?

Když se vrátím k postavě krále, na kterého se obrátil hlavní hrdina filmu Zuřivec, je to symbolická postava, která zastupuje autoritu zvenčí, mimo rodinu. V diskuzi po filmu by vždy mělo několikrát zaznít, na koho se můžou děti v případě potřeby obrátit v lokálním prostředí. Taky vnímám, že mají asi méně dětí ve třídách, možná i více pedagogů. Teď to myslím ve vztahu k počtu dětí na prevencích. A taky vztahy ve škole, neznám podmínky v Norsku, ale za sebe vnímám při prevencích časté téma šikany, špatných vztahů dětí mezi sebou, s pedagogy. Za sebe vnímám i špatné vztahy pedagogů mezi sebou. Metodik něco domluví, pak to pedagog při prevenci nedodržuje, prevenci vnímají jako něco podružného, kde si opraví písemky nebo děti mají předvést, že je něco naučili…

Takže si myslíte, že když bude kladen zřetel na dodržování metodiky při práci s filmem, lze jej úspěšně adaptovat na naše prostředí?

Ano. A taky zajistit další služby, ale neumím si představit v současném systému, jak toho docílit. Co vnímám jako důležité je alespoň mít co nejvíce lektorl. Kteří budou umět s filmem pracovat.

Kdo by podle Vás měl v ČR pracovat s filmem Zuřivec?

Školní psychologové, výchovní poradci, sociální pracovníci.

Měl by takový člověk mít nějakou zvláštní specializaci?

V ideálním případě by měl mít VŠ vzdělání, ale důležitější než titul jsou chuť pracovat s dětmi, schopnost naslouchat a komunikační dovednosti.

Když se obrátíme na situaci domácího násilí v ČR, jste odborníkem na tuto problematiku, jak situaci vyhodnocujete?

Chybí mi tu otevřená diskuze a vzdělávání dětí v této problematice.

Jak bychom tedy měli ideálně s domácím násilím pracovat?

Pracovat se má s dětskou veřejností a cílem má být lepší povědomí o problému, jeho identifikace a informovanost, kam se v případě potřeby obrátit.

A jaký smysl by podle Vás měla tato činnost v oblasti domácího násilí?

O problémech se musí hovořit. Není to příjemné ani snadné, ale je to jediná cesta. Díky preventivním aktivitám se tak děje.

A co myslíte, že tím získává společnost?

Otevření tématu, odtabuizování domácího násilí a hlubší informovanost široké veřejnosti.

Jak probíhá spolupráce se subjekty, které se zabývají domácím násilím?

Na základě mé zkušenosti bych řekl, že záleží na konkrétních lidech, jak situaci vyhodnotí.

Hodně jste hovořil o dětech a prevenci, máte tedy zkušenosti s využitím filmu při primární prevenci?

Ano.

A jak se Vám se školami spolupracovalo?

Spolupráce s ředitelem/kou a pedagogickým sborem je důležitá.

A jak školu do programu zapojujete?

Jsem pro, aby se programu zúčastnil zástupce školy (výchovný poradce, školní psycholog), pokud má zájem, protože se může přítomným dětem představit a říct, ať jdou přímo za ním.

Jak to myslíte?

Na škole dětem představujeme pracovníka, za kterým mohou děti jít v případě, že potřebují něco k tématu, nejlepší je, když se s tímto pracovníkem setkají již během programu, často ani nevědí, kde má kancelář a s čím za ním mohou vlastně přijít.

Takže jste se setkal s tím, že se v českých rodinách násilí vyskytuje?

Děti, které by mohly zažívat domácí násilí v rodině, kladou konkrétnější otázky, kdy si ujasňují, zda se jedná o domácí násilí. Některé děti se svěřují formou psaní dopisu.

A s jakými konkrétními případy souvisejícími s domácím násilím jste se tedy setkal?

Hádky mezi rodiči, dusná atmosféra v rodině, tísnivá finanční situace, nadužívání alkoholu.

To Vám děti sdělily během programu před celou třídou?

Ne, to bych je ani nenechal, dbáme hlavně na bezpečnou atmosféru pro zúčastněné děti. Nejlepší výsledky podle mě přináší psaní dopisu panu králi, kdy děti mohou samy za sebe napsat panu králi, co mu chtějí sdělit, a následná diskuze po zhlédnutí filmu.

Dáváte škole zpětnou vazbu po provedené prevenci?

Psaní evaluačních zpráv pro školy je součástí programu. Ne vždy je přítomný zástupce školy, a tak škola dostane zprávu o průběhu programu a jsou informováni. Jak s tím daná škola naloží, mi není známo.

V. Psycholožka, speciální pedagožka, B. F., 32 let, Bc., žena

Budeme se společně zabývat násilím v blízkých vztazích a filmem Zuřivec. Co Vás k filmu Zuřivec napadne jako první?

Film se mi líbil, bylo zajímavé, že byl kreslený, což považuji za dobrý nápad.

A když bychom hovořily o obsahu filmu?

Obsah se mi celkově moc líbí, především to, že do rodiny přijde nějaká vyšší autorita a problém vyřeší.

Co si myslíte o nastavení české společnosti konkrétně na tuto metodu práce?

Myslím, že českou společnost může hodně obohatit o nové metody práce s domácím násilím, například, že otec po odhalení domácího násilí odchází z domu.

Myslíte, že lze metodu přenést na naše prostředí ve stejné podobě, jako je používaná v Norsku?

Podle mého názoru se z filmu můžeme obohatit o nové a především účinnější metody, jak řešit DN. Je ovšem pravda, že v našem prostředí téměř vždy odchází z rodiny oběť a většinou musí změnit celý svůj život. S mužem se nepracuje téměř nikdy, jenže to je právě ten problém.

Co si myslíte o tomto nastavení práce s domácím násilím v Česku?

Jak jsem již uvedla, velmi málo se pracuje s agresorem, což je podle mě zásadní chyba, neboť právě na něj by měla být pozornost zaměřená nejvíce.

Jaký způsob práce s agresorem máte na mysli?

Formou poradenství, psychoterapie - rodinné a individuální psychoterapie.

Kdo by podle Vás měl v českém prostředí v práci s klienty používat film Zuřivec?

Je těžké určit profesní skupinu, obecně bych tedy řekla, že oprávnění by měli mít pouze vzdělaní lidé v oboru psychologie, speciální pedagogiky, sociální práce apod. Film by měl být ale především doprovázen o vysvětlení DN a následného rozboru. Nemyslím si, že by bylo vhodné, aby si ho kdokoliv mohl pustit bez doprovodu odborníků.

Jak vnímáte spolupráci dalších subjektů na případech domácího násilí?

Nemám zkušenost, že by jejich práce, teď mám na mysli zejména pracovníky SPOD, nějak více situaci DN v dané rodině pozitivně ovlivnila, ve smyslu zastavení násilí anebo práce s celou rodinou.

Jaký Vy osobně vidíte smysl v používání filmu Zuřivec v Česku?

Podle mého názoru jde především o to dětem, obětem, agresorům, sdělit základy, což je, že to není vina dítěte aže jsou lidé, na které se lze obrátit. Nastínění této problematiky je velmi důležité.

Jaké si kladete Vy osobně cíle v práci s tímto filmem?

Informovat a hovořit s členy rodiny, s dětmi při provádění primární prevence, jak to vidí oni. Soustředit se na jejich otázky.

Jaké si tedy myslíte, že by měl mít lektor pracující s filmem Zuřivec vzdělání, případně zkušenosti a kompetence?

Jak jsem již uvedla, rozhodně by mělo být potřebné vzdělání, dále jsou třeba zkušenosti s DN, tím myslím přímou práci s klienty.

Hovořila jste o primární prevenci a práci s dětmi, máte s tím osobní zkušenost?

Ano.

Jak se vám spolupracovalo se školami?

To záleží na konkrétní škole. Některé školy, třídy, jsou perfektně připraveny, děti jsou zvyklé o věcech hovořit, na jiné škole děti vůbec nemají ve zvyku si naslouchat, což je problematické. Podle mého názoru je nejdůležitější, aby byly děti na takový druh aktivity jako rozebírání důležitých témat zvyklé a navzájem se respektovaly.

Pro jak velké děti byste na základě Vaší zkušenosti film doporučila?

Podle mého názoru 5. - 6. třída.

S jakými reakcemi dětí jste se po promítání filmu setkala?

Děti film zaujal a měly potřebu o něm dál hovořit a sdělovat si pocity.

Hovořily i o tom, že ze svého života znají situace z filmu, tedy domácí násilí?

Ano, o tom jsme mluvili a důležité bylo neupadnout do role psychoterapeuta a udržet roli lektora.

Co Vás na reakcích dětí po zhlédnutí filmu překvapilo?

Překvapilo mě, kolik dětí téma vztáhlo na násilí mezi rodiče vůči dítěti kvůli známkám ve škole.

Jaký způsob reflexe po zhlédnutí filmu se Vám osobně jevil jako nejvhodnější?

Nejlepší podle mě je s dětmi nejdříve problematiku DN otevřít, vysvětli si, o co vůbec jde, pak film vkuse promítnout. Dále nechat děti popsat dojmy, říct pocity názory a následně aktivity spojené s filmem (kresba rodiny, hra s pocity, psaní dopisů králi).

Myslíte, že je potřebná evaluace po zhlédnutí filmu?

Prováděli jsme sociometrická měření znalostí problematiky u dětí před a po zhlédnutí filmu. Z mého pohledu evaluační dotazníky moc užitečné nebyly, neboť jsme s dětmi nestihly probrat všechny body, které byly v dotazníku uvedeny a odpovědi dětí před prevencí a po prevenci se tolik nelišily.

A jak si neúspěch evaluace vykládáte?

Nedostatkem času, protože jsme s filmem pracovat začínali, neměli jsme dobrý odhad. Děti s vyplňováním měly problém a často nechápaly, proč to samé musí psát znovu. Nebyl úplně čas na dostatečné vysvětlení. Prevence byla zaměřená na film, a v dotazníku se objevila spousta jiných věcí.

Hovoříte o sociometrickém šetření v samotném programu, ale probíhala poté ještě nějaká další spolupráce se školou a zpětná vazba?

Ano.

A to jste se scházeli se zástupci školy, nebo jaká byla forma?

Závěrečné zprávy mi přijdou jako adekvátní zpětná vazba pro celý školní sbor.

IV. Sociální pracovník, P. T., 39 let, SŠ., úplné psychoterapeutické vzdělání, muž

Budeme společně hovořit o filmu Zuřivec, co si o něm myslíte?

Film je pro mě velmi poutavý a celkově hezky zpracovaný. Má pro diváka jasné sdělení.

I u nás v Česku?

Obsah filmu je a má být symbolický, proto mi přijde přijatelný pro použití, kdekoli i v Česku.

A v kontextu domácího násilí?

Film je přímo určený pro práci s domácím násilím.

S jakými reakcemi na film Zuřivec jste se setkal?

Setkal jsem se osobně s reakcemi jak odborníků, kteří se tématem domácího násilí zabývají, tak pedagogů ze škol, kdy se děsili toho, jaký dopad to bude mít na děti, jak na to budou reagovat. Jejich reakce byla pro mě velmi překvapivá.

Jak si reakce vysvětlujete?

Možná právě jejich reakce vypovídá o nastavení u nás.

Vnímal jste rozdílné reakce při promítání filmu různým cílovým skupinám?

Když začnu odborníky, v rámci debat na konferencích jsem nabyl dojmu, že se filmu trochu bojí. Neublíží to dětem? Co s tím budeme pak dělat? Nebude mít moc práce policie OSPOD a další orgány, které s tématem pracují? Někdy v tom vnímám i přehnanou odbornost a dlouhosáhlé řešení, jak se s tím bude pracovat, než prostě lidem sdělovat problematiku tak, aby přestala být přehlížena.

Lze tedy i přes tyto rozpory metodu dobře adaptovat na naše prostředí?

I přesto si myslím, že z dobré zkušenosti lze toto aplikovat do českého prostředí, ale je na to potřeba dávka „nevídané odvahy“ a skousnout pocit exota na konferenci.

Kdo by podle vás měl s filmem Zuřivec pracovat?

Asi mohu navázat na předešlou otázku. Dalo by se říct, že s filmem může pracovat člověk, který odolá zbabělcům, kteří se bojí, že to rozvrátí společnost - jako by stála na domácím násilí.

Tedy každý, kdo je odvážný a práce s tématem ho baví?

Samozřejmě práce s tímto tématem obecně není jednoduchá a je třeba s tématem pracovat citlivě. Asi nedokážu specifikovat, kdo by měl konkrétně s filmem pracovat. Myslím, že vlastně kdokoli, je ale jasné, že kdo si na to troufá, má nějaké vzdělání v tomto směru. Samozřejmě zaštítění profesionálem je nezbytné, už jen pro výběr lidí, kteří budou prevenci provádět.

Když byste měl doporučit nějakou profesní skupinu, kompetence anebo vymezit osoby pracující s filmem jejich vzděláním, jak by Vaše doporučení znělo?

Obecně nemám dojem, že by vysoké vzdělání mělo nějaký valný dopad odbornosti do kvalitní praxe. Vzdělání dává dávku dostatečných informací, které člověk samozřejmě pro práci potřebuje. To si myslím, že platí i pro práci se „Zuřivcem." Mnohem důležitější je, že člověk má dispozice k tomu dobře komunikovat s dětmi, umět dobře nakládat se situací, když se provalí nějaký průser, musí to člověka bavit. Znát problematiku DN je pak nezbytné, aby o tom mohl odborník vůbec něco vykládat.

A jak vnímáte současné metody práce s domácím násilím?

Současné metody práce nejsou vždy ideální, např. když se pracuje pouze s obětí, které se izolují a ve spolupráci s „odborníky" vymýšlejí, jak „násilníka" absolutně vyřadit jako rodiče dětí. Někdy dokonce dochází k přesvědčování „oběti", že jsou oběti.

Jak by měla být situace podle Vás řešena správně?

Přijde mi nezbytné pracovat s celou rodinou, násilníkem, obětí i dětmi. Jiný způsob vede k rozvratu rodiny, či přesvědčování oběti o něčem na co nejsou připraveni. Překážkou pro mě bývá, že násilník pro pomoc moc často nechodí, protože jsou přece v pořádku.

Takže postup není tak jednoznačný, jaký by měl být ideální výstup?

Ideálním výstupem je ochránit oběť a děti a se situací pracovat tak, aby rodina mohla fungovat tak, aby mohli její členi existovat a nebyli v ohrožení. Bezpečné předávání dětí, komunikace mezi rodiči apod.

Jak byste v Česku popsal spolupráci zapojených subjektů na případech domácího násilí?

Spolupráce s dalšími subjekty je nezbytná. Každý subjekt, má v řešení situace své místo. Vždy je ale otázka, kdo ohledně případu spolupracuje. Pro mě neexistuje pravidlo OSPOD nefunguje, nebo dělá něco špatně. Je to o jednotlivcích, případně vedení týmu.

Máte osobní zkušenost s primární prevencí s využitím filmu Zuřivec?

Mám.

Jak se Vám spolupracovalo se školami?

Často mi přišlo při vyjednávání podmínek, že školy nemají dostatek kapacity na řešení prevence. Jako kdyby výchovný poradce investoval obrovské množství energie bez další podpory školy a jejích zaměstnanců. Opět to vnímám zase jako velmi individuální záležitost a celkové vedení konkrétní školy a tím informovanost pedagogů a další zaměstnanců o důležitosti nejen programu prevence DN. Celkově hodnotím spolupráci se školami kladně, jde ale o školy, kde projevili o prevenci zájem.

Měl by podle Vás být při programu přítomen zástupce školy?

Přítomnost zástupců školy nevnímám pozitivně. Děti, které se programu účastní, se v přítomnosti této osoby nemusí cítit tak, aby se dostatečně tématu otevřely. Je také důležité, když je zástupce školy přítomný, dobře si vyjasnit jeho roli. Zažil jsem roli pozorovatele a roli, kdy se zástupce školy zapojí do programu společně s dětmi. Což jsme vyhodnotili, jako přijatelný způsob pro děti. Nicméně je viditelné, že pro pedagogy je velmi těžké vystoupit z jejich role pedagogů a mají tendenci působit jako autorita, napomínat děti rozsazovat je a nechat tuto zodpovědnost čistě na pracovnících, kteří provádějí prevenci.

Jsou na našich školách k provádění prevence s tímto nástrojem vhodné podmínky?

Podmínky se podařily ve většině případů zajistit s občasnými technickými potížemi, které samozřejmě posléze ovlivnily pozornost dětí. Jak už jsem se zmiňoval, informovanost pracovníků školy by mohla být lepší (obecně), aby nedocházelo k narušování programu. Např. odcházení žáků do ředitelny během programu, vstupování dalších zaměstnanců do prostor, kde zrovna prevence probíhá apod.

Jaký smysl má podle Vás tato prevence?

Veliký. Je to téma, které je ještě pořád hodně nepojmenované, v rodinách „tolerované." Děti, které v násilném prostředí vyrůstají, neumí rozlišovat, co je v tomto ohledu dobře a co špatně.

A jaký je Váš osobní cíl při prováděné prevenci?

Informovat děti a další veřejnost o problému a učit je rozlišovat co už je v rodinách nebo partnerství ohrožující. Tak aby to zvládly jak rodiny, kde se násilí vyskytuje, tak jejich okolí, které může na problém upozornit.

Dostáváte od školy nějakou zpětnou vazbu po provedení programu?

Nedostáváme další informace o tom, jak byla hodnocena prevence. Spolupráce byla dobrá v tu chvíli, kdy výchovný poradce, nebo dokonce vedení školy, s námi konzultovalo průběh.

Když se zaměříme na děti, jaký by měl podle Vás být ideální věk dětí na práci s filmem?

Přijde mi, že čím dřív tím líp. Téma se v rodinách objevuje ještě před tím, než se děti vůbec narodí. Proto i předškolní děti by měly být seznámení s tím co je „normální." Dále je to na působení okolí dětí, aby je dostatečně chránilo, takže prevence je vhodná v podstatě pro celou společnost.

Setkal jste se s tím, že během prevence děti otevřely nějaké své skutečné problémy?

Práce s filmem otevírá různé druhy násilí, šikana apod. Objevuje se také téma nepřijetí nebo nepochopení v rodině, trestání za známky ve škole atd. Problémy mezi rodiči dopadající na děti i psychické problémy dětí, které se třeba bojí sdělit.

Co se Vám jevilo jako vhodný způsob zpracování filmu s dětmi po zhlédnutí?

V průběhu tvoření programu a jeho realizace se osvědčily spíše anonymní vstupy dětí, tedy ty, kde se dítě před ostatními nemusí „zpovídat" z toho jak na něj např. film zapůsobil, co to v něm vyvolává. Když děti zůstanou v anonymitě, vznikne více materiálu, který se může při další práci využít. Když děti pak pracují s volně loženými emocemi, pak o nich svobodně mluví.

Jakou konkrétní techniku považujete za přínosnou?

Jako nezbytnost vnímám dopis králi, jako výstup z celé prevence, kde děti opět anonymně mohou sdělit své trápení, se kterým se dá dále pracovat, v podobě další prevence v případě, že se ukáže zásadní téma pro danou třídu. Důležité je samozřejmě vyhodnocování, debata o tom, jak téma chápou, co si vlastně odnášejí, zda vnímají poselství filmu.

Psal jste nějaké závěrečné vyhodnocení pro školu?

Ano, závěrečné zprávy z proběhlého programu.

A myslíte, že k něčemu jsou?

Snad ano. Je to materiál, který od nás putuje do školy. Pokud vím další informaci o tom co se s materiálem děje, nemáme.

VII. Sociální pracovnice, E. K., 50 let, Mgr., sebezkušenostní část psychoterapeutického vzdělání, žena

Budeme hovořit o filmu Zuřivec a o domácím násilí. Co si myslíte o zpracování filmu Zuřivec?

Film je zpracován umělecky, dramaticky, emočně, výstižně a symbolicky.

Jak vnímáte jeho obsah?

Film přináší nejen v symbolech, ale i grafikou a celkovým zpracování téma DN, které je z filmu jasně čitelné.

Zdá se Vám využitelný pro české prostředí?

Čerpám ze své zkušenosti s prací s filmem. Film je využitelný pro práci s DN. Vystihuje emoce a pocity s tímto jevem související, film zaujme a vyvolává zájem.

Takže je v česku využitelný?

Domnívám se, že je, dle mého názoru lze tuto metodu dobře adaptovat.

Vnímáte nějaká rizika při adaptaci metody na české prostředí?

Rizika zásadně nespatřuji, snad jen postava pana krále je pro české prostředí postava archaická a neskutečná, tedy může vyvolávat jakýsi posměch, nicméně nevím jakou osobou krále nahradit – a ze zkušenosti vím, že většinou je respektovaná a pro některé děti je to osoba, která není skutečná a tudíž to někomu může pomoci se svěřit se svým tajemstvím.

Kdo by podle Vás měl být oprávněný s filmem v česku pracovat?

Pokud by to bylo nastaveno jako oprávnění, pak osoby v tomto proškolené, školení by mělo být certifikované, akreditované-domnívám se, že by to mohly být jak sociální pracovníci či psychologové, ale i pedagogové, policisté.

Jaký si myslíte, že by měl mít lektor pracující s filmem Zuřivec profil?

Určitě by bylo výborné, kdyby lektor měl zkušenost s prací s obětmi a agresory DN, nicméně si myslím, že to není podmínkou. Měla by to být osoba, která má prostě zájem o toto téma, má širší povědomí než „jen“ proškolení o Zuřivci a má obecný přehled o negativních jevech v rodinách.

Jak vnímáte současně používané metody práce s domácím násilím?

Stále se domnívám, že se o DN mluví, píše méně, než by si tato problematika zasloužila, osobně mám pocit, že se diskuze o řešení odehrávají stále v drtivé většině na poli odborníků a případně v médií, ve smyslu novinářské senzace.

A co se domníváte, že by bylo řešením této situace?

Určitě se z mého pohledu chybí pravidelná, celoplošná osvěta, vlastně negativní jevy mezi členy rodiny, v kolektivu, v komunikaci by měly být pravidelnou, nenáhodnou součástí školních osnov. Určitě práce s emocemi a komplexní program i pro agresory stále chybí jako standardní nabídka pro osoby, které toto chtějí a případně musí řešit.

Když bychom se měly soustředit na ideální výstup z preventivních programů.

Ideálním výstupem preventivních programů je informovanost posluchačů, živá diskuze a sdílení na toto téma, projevený zájem a zpětná vazba, co si na programu uvědomili, uviděli, jaké pocity to v nich vyvolalo. Pracovat by se mělo nejen na úrovni prevence ve školách (základní i střední školy), ale seznamovat s touto problematikou i profese, které se zdánlivě jeví, že toto téma je pro ně známé, jako např. pracovníci soudů, OSPOD, policie, městské policie, organizace pracující s rodinami – komunitní centra apod.

Jaký Vy osobně vidíte smysl v primární prevenci zaměřené na domácí násilí?

Smysl vidím v rozšíření informací a povědomí o DN, podporu zejména dětí a mládeže v tom smyslu, že pokud toto zažívají, určitě jsou možná řešení, že to není správné a že to není jejich odpovědnost. U dospělých je třeba poukázat na to co děti a oběti zažívají, pokud jsou dotčeni DN a jakou jim můžeme dát podporu a oporu v dalších krocích.

Jaké si kladete cíle ve vztahu k prováděné primární prevenci?

Zaujmout posluchače tímto tématem, podpořit je v diskusi a sdílení, přinést jim v různých formách osobní zážitek – sledování filmu – emoce, diskuze – sdílení názorů a možnosti řešení, zamyšlení – uvědomit si co prožívám a uvědomit si, že můžu lépe vnímat své okolí a i já sám mohu být podporou pro někoho, kdo toto zažívá, přemýšlení o tom, kde jsou mé hranice a uvědomění, že třeba se nacházím v situaci, kterou jsem nezpůsobila.

A jaké by mělo být podle Vás řešení na poli metod práce s domácím násilím?

Určitě práce s agresorem a obětí – terapie, práce na uvědomění hranic a vlastních potřeb a zdravého prosazování své osoby, sebehodnota, neopakovaní naučených scénářů apod. Určitě právně zakotvit možnost vykázání agresora na delší dobu, tak aby oběť nemusela kompletně opouštět celý svůj život – myšleno tak, že často oběť DN musí odejít s dětmi mimo domov, mění se škola, lékaři, zaměstnání a to jsou situace, které zásadně negativně ovlivňují oběť DN, zejména v motivaci situaci řešit a zvládnout.

Jak vnímáte v současnosti úroveň multioborové spolupráce na poli domácího násilí?

Tato spolupráce je nutná a důležitá, nicméně nevím nakolik je skutečně účinná a propojená. Vnímám, že se spolupráce zlepšuje, soudci či policisté mají vyšší povědomí o DN a také kvalifikace skutků je právně lépe ošetřena.

Jak se vám jeví spolupráce se školami ve věci preventivního programu?

Vnímám, *že školy jsou schopné zajistit technické zázemí – dataprojektory, ale celkově vnímám, že je to jeden z mnoha programů, kterým již dále není věnována pozornost, nicméně nemám povědomí o tom, jak školy s tím ve skutečnosti dál pracují. Podmínky jsou zajištěny dobře, alespoň to je moje zkušenost, rušivé je zvonění na přestávky, neboť program jde v kuse celých 90 minut, mám častou zkušenost, že do programu vstupují jiné osoby – např. čtení školního oběžníku o jiné události.*

Jak vyhodnocujete přítomnost zástupce školy na programu?

Za mne tam nemusí nikdo být, je to lepší pro děti, respektuji, že některé děti potřebují své asistenty, ale je dobré, když se další osoba zařadí do skupiny žáků a pracuje s nimi.

Jak tedy probíhá zpětná vazba?

Nemám žádné informace o tom, že by školy sami byly aktivní a chtěly dále s lektory spolupracovat, nebo by v průběhu školního roku třeba lektory oslovily a znovu je třeba pozvaly na besedu k tématu DN apod.

Jak pracujete s tím, co se ve třídách děje dál?

Píšeme zprávy a dáváme zpětnou vazbu. Určitě je vnímám jako přínosné, když můžeme škole sdělit, že v konkrétní třídě se jeví možnost šikany, DN, ale nevím, jak a zda s tím školy nakládají.

S jak starými dětmi by měla prevence probíhat?

Za sebe se osobně domnívám, že určitě od 10 let výše, pro děti mladší možná jinou formou.

Jaké byly po promítání ohlasy na film Zuřivec?

Děti zpravidla film zaujme, některé hodnotí grafiku a techniku zpracování filmu, mohu říct, že většinu dětí film zaujme, vyvolává v nich silné emoce, téma je zajímá a přinášejí k tomu mnoho postřehů. Jaké jsou ohlasy u odborníků nevím, za mne je tento film výborně zpracovaný a nechává prostor pro další práci s tímto tématem.

Setkáváte se u dětí ve třídách, kde provádíte prevenci s tím, že prožívají ve svých rodinách domácí násilí?

Ano, setkávám se s tím.

A jakým způsobem to děti sdělují?

Děti buď v dopise panu králi popíší, že se jim to děje, že se chtějí zeptat, zda to, co prožívají je právě to DN, nebo napíší, že někomu v jejich okolí se děje. Děti jsou zpravidla velmi otevřené, pokud mají zajištěné bezpečné podmínky, aby to vyjádřily, nebo se odváží zeptat se lektora mimo kolektiv spolužáků.

S jakými případy násilí jste se doposud při provádění prevence setkali?

Film otevírá další témata – komunikaci mezi lidmi, jak mi je v kolektivu, co můžu dělat, když je DN v životě mého kamaráda?, co je a co není domácí násilí apod. Děti zmiňují křik a hádky rodičů, ponižování ze strany rodičů anebo blízké osoby, šikanu ve škole – méně často jde o fyzické útoky, častěji křik, srážení, ignorace, pocity osaměn/samoty – nezájem rodičů anebo jejich velké vytížení.

Jaké techniky při práci s filmem se Vám osvědčili?

Sdílení emocí a pocitů na společný papír, psaní dopisu panu králi, rozvíjení fantazie jak film asi skončil a jak si přeji, aby skončil.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Mgr. Šárka Darksová
Studijní program: Psychologie

Název práce: Práce s edukativním filmem Zuřivec v kontextu násilí v blízkých vztazích
Vedoucí práce: Doc. PhDr. Martin Soukup, Ph.D.

Rok dokončení práce: 2024

Počty znaků hlavního textu práce (včetně literatury, bez příloh)
Přímé citace: 6096
Ostatní text: 127 863
Celkový počet znaků: 133 959
Počet pramenů a literatury: 5 771

Počet pramenů a literatury: 39

Názvy souborů:

Text práce ve formátu PDF: Práce s edukativním filmem Zuřivec v kontextu násilí v blízkých vztazích_2024.pdf

Text práce ve formátu DOC nebo DOCX: Práce s edukativním filmem Zuřivec v kontextu násilí v blízkých vztazích_2024.docx

Další soubory:

EVIDENČNÍ LIST KNIHOVNY

Souhlasím s tím, aby moje bakalářská práce byla využívána ke studijním účelům.

V Praze, dne …… ……..

Podpis studenta

Uživatel/ka potvrzují svým podpisem, že pokud tuto bakalářskou práci využijí ve své práci, uvedu ji v seznamu literatury a budu ji řádně citovat jako jakýkoliv jiný pramen:

Jméno, příjmení	Adresa	Datum	Podpis